

A KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIA SZEREPE A KATONAI MŰVELETEKBEN

THE ROLE OF THE CULTURAL ANTHROPOLOGY IN THE MILITARY OPERATIONS

A kulturális antropológia a társadalomtudományok azon ága, amely az elméleti módszereket és ismereteket a gyakorlatban felmerülő társadalmi problémák megoldásában alkalmazza és ezért alkalmas a missziós területeken végzett speciális kutatásokra. Alkalmazását módszertana és szemléletmódja teszi nélkülözhetetlenné missziós területeken, mert olyan információkhoz tud hozzáférni, melyekhez egy katona nem. A kulturális antropológia erőssége a terepen végzett kutatómunka és a naprakész ismeretanyag, melyet az Egyesült Államok hadserege már több évtizede sikeresen alkalmaz.

Cultural anthropology is a branch of social science utilizing methods of theory and knowledge to solve practical social problems; therefore, it is suitable for special research in mission areas. Furthermore, the methods and concept of cultural anthropology makes its use indispensable in mission area, since it can provide access to such information that a soldier is not able to do due to his vocational background. The strength of cultural anthropology roots in field research and an up-to-date database that have been used successfully by the U.S. Army for decades.

A kutatások nélkülözhetetlenek világunk fejlődéséhez. Az áttörési pontok megtalálásához nélkülözhetetlen az új befogadásának képessége. A gondolkodás nyitottsága az intelligencia esszenciája. Az új alkalmazások egységes rendszerbe történő integrálását sosem volt könnyű, elfogadni, de ez a fejlődés nélkülözhetetlen velejárója.

Montgomery McFate, Carleton Coon, Gerald C. Hickey, Charles Bohannon, Borislav Malinowski és Ruth Benedict mind olyan antropológusok, akik megjárták Vietnámot, Burmát, Koreát, Irakot és Afganisztánt, hogy segítsék nemzetük hadseregét abban, hogy a háborúban minél kisebb katonai-civil veszteséggel, a civil lakosság megnyerésével és támogatásával minél hamarabb befejeződjön a háború. Kémkedtek, katonákat képeztek ki, fegyvereket csempészték, életüket kockáztatva hatoltak be a dzsungelbe és mentették meg az ellenség elől menekülő társaikat, vagy közel két évtizeden keresztül kutattak a vietnami hegyekben.

A következőkben megismerhetjük azok munkásságát, akik elkötelezett hívei az antropológia és a hadsereg együttműködésének, annak a kapcsolatnak, amivel mi még csak most ismerkedünk. Az antropológia és a hadtudomány kapcsolata az Egyesült Államok hadseregében jelentős támogatást élvez. A modern hadviselésbe való integrálása megállíthatatlan. Joggal merül fel a kérdés: vajon mi garantálja, hogy egy másik országban működő struktúra sikeresen integrálható a Magyar Honvédség rendszerébe?

Működőképessé kell tennünk az antropológia és a hadsereg együttműködését, ezt a kiváló kapcsolatot, mert hasznos és nélkülözhetetlen. A 21. században a magyar vonatkozású béketámogató műveletekben is kiválóan alkalmazható az antropológusok tudása: kulturális tanácsadóként, a katonai felderítésben, információszerezésre, a missziós képzésekben, a katonai felsőoktatásban, műveleti feladatoknál és a műveleti tervezésben egyaránt. A kulturális antropológia módszertanát tanulmányozva képet kapunk szemléletmódjáról, és meggyőződhetünk arról, hogy a kultúraismeret és az abból adódó speciális és komplex tudás (kulturális, vallási, néprajzi, történelmi, társadalomismereti, etikai) milyen hatékonyan segítheti a Magyar Honvédség mindennapi munkáját.

KULTURANTROPOLÓGUSOK A 20. SZÁZAD KATONAI MŰVELETEIBEN¹

Történelmi események bizonyítják a kulturális antropológia és a hadsereg kapcsolatának hasznosságát. A következőkben néhány példán keresztül mutatom be, miként töltöttek be nélkülözhetetlen szerepet a kulturantropológusok a 20. század katonai konfliktusaiban.

A GYARMATI IDŐSZAK

Nagy-Britanniában a gyarmati időszak során került közvetlen kapcsolatba tanult és képzett társadalomtudósokkal a hadsereg. A hirtelen fejlődés következtében az antropológia mélyen kapcsolódott a gyarmati politikához. Már 1908-ban antropológiai képzések indultak meg a Szudáni Polgári Szolgálat emberei körében. Ez a kapcsolat hamar intézményesült, hiszen 1921-ben az idegen kultúrák és nyelvek jobb megismerése érdekében létrehozták a Nemzetközi Afrika Intézetet, melynek Nigéria egykori kormányzója volt a vezetője. A szervezetnek BRONISLAW MALINOWSKI, egykori kiváló antropológus „Gyakorlati Antropológia” címmel megjelent könyve volt az ötletadója, mely azzal érvel, hogy „*az antropológiai tudás elengedhetetlen ahhoz, hogy a gyarmati tisztviselők meg tudják oldani napi problémáikat, beleértve az idegen szokások megértését, az eltérő társadalmi intézményeket, a gazdaságot és nem mellékesen a „vad” jogot. Az antropológia hasznos tudomány, különösen hogy megértsék a hatalom dinamikáját az eltérő társadalmakban*”². 1937-ben az Angol Királyi Antropológiai Intézet létrehozásával kívánták oktatni azokat a személyeket, akik fontos pozíciókat töltöttek be a gyarmati területeken.

AZ I. VILÁGHÁBORÚ

Számos antropológus dolgozott kémként az első világháborúban, mégis ki kell emelni az egyik leghíresebb harvardi régészt, MORLEY-t, aki felfedezte a guatemalai Naachtun ősi városát. 1916-ban, amikor a német ügynökök megpróbálták létrehozni egy közép-amerikai tengeralattjáró- bázist, az amerikai ügynökségek nem tudtak információkat beszerezni a német ügynökök tevékenységéről és a helyszínről. MORLEY egy 10 000 oldalas anyagot állított össze a hírszerzésnek, miután „kutatást” végzett az adott területen, és jelentette a hajózható útvonalakat, a partvonal jellemzőit, a megközelítési útvonalakat, amit aztán az amerikai kormány fel is használt.

A II. VILÁGHÁBORÚ

A II. világháborúban az antropológusok szerepe lényegesen kibővült. Sok antropológus szolgált az OFFICE OF STRATEGY SERVICES-nél (OSS). Az intézmény a CIA és a különleges erők elődje volt, amelyben a társadalomtudósok munkája teljes támogatást élvezett.

CARLETON COON, a Harvard Egyetem antropológus professzora marokkói ellenálló csoportokat képezett ki szabotázsakciókra, kihasználva az ellenfél gyengéit. Harcolt az Észak-afrikai Kasserine Pass csatában és Marokkó német megszállásakor fegyvereket csempészett a francia ellenállásnak. Az OSS-nél dolgozó talán leghíresebb antropológus GREGORY BATESON volt. Bateson brit állampolgár volt, és hosszú éveket töltött néprajzi kutatásokkal Új-Guineában. A II. világháború elején nem találta helyét a British War Office-nál, ezért az Egyesült Államokba utazott és az OSS-nél állt munkába. Az Arakan hegységben, Burmában dolgozott mint az ott állomásozó hírszerző egység civil tagja. Bateson tervezte és gyártotta a „fekete propaganda” rádióadásait, hogy aláássa a japán erők eltökéltségét. 1945-ben önként, mélyen behatolt az ellenség területére, hogy a japánok által foglyul ejtett, majd szökésben lévő OSS tagokat kimentse. Ezért a tettért magas katonai kitüntetést kapott. Bateson volt az az antropológus, aki az „Új hadviselés technikájának” műveleti al-

¹ Montgomery McFate, J.D., Ph.D.: Anthropology and Counterinsurgency: The Strange Story of their Curious Relationship =Kitekintő, 2009. 05. 12. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mcfate.pdf>.

² Malinowski: Gyakorlati antropológia

SZTANKAI Krisztián

kalmazását előre látta, és egyik jelentésében megírta, hogy az Egyesült Államok többé nem támaszkodhat csak a hagyományos védelmi erőkre, hanem egy új hivatal létrejöttével kell az új hadviselési technikákat (pszichológiai, néprajzi, elemzői stb.) beépíteni a kormányzati, katonai műveletekbe, megteremtve ezzel a jövő hadviselését. Ez a szervezet lett a CIA.

RUTH BENEDICT³ kijelentette, hogy a „*politikai vezetőknek figyelembe kell venniük a különböző szokásokat a világ másik végén is*”. Benedictet kérte fel a Washingtoni Háborús Információs Iroda, hogy készítse el a japánok nemzeti karakter tanulmányát a II. világháborúban. Ez az elemzés később önálló könyvként is megjelent Krizantém és kard címmel 1946-ban. „*Benedict kulturális relativizmusa a másokénál mélyebb éleslátáson alapszik, és már csak ezért is magában foglalja a lehetőséget, hogy nagyban hozzájáruljon a béke megteremtéséhez a világon*”⁴ - MORI SZADAHIKO⁵ japán kultúrakutató.

A VIETNAMEI HÁBORÚ

1961 januárjában JOHN F. KENNEDY találkozott nemzetbiztonsági tanácsadójával WALT WHITEMAN ROSTOW-al, hogy megvitassák az Amerikát érintő biztonsági fenyegetéseket. Kennedy és Rostow megbeszélését egy olyan jelentés ösztönözte, melyet EDWARD G. LANSDALE dandártábornok írt a vietnami helyzetről. Kennedy elmondta, hogy „*ez az egyik legrosszabb dolog, amit Eisenhower korábbi elnök örökölt hagyott számomra. Eisenhower sosem említette Vietnamban nekem. Beszél a Laoszról, de Vietnamból soha*”. Lansdale szinte egyedül megakadályozta a Fülöp-szigetek kommunista átvételét és segítette Ngo Diem elnökké választását, az amerikai kormány által támogatott Dél-Vietnamban, majd egy Fidel Castro politikai megdöntésére irányuló kísérletben is részt vett. Lansdale katona volt, de a Fülöp-szigeteki műveletek során alkalmazott antropológiai eszközöket, ismereteket is. Például a Huk lázadók elleni harcban a Fülöp-szigeteken, több kutatást végzett a helyi babonákról és alkalmazta a „psywar”-t, azaz a lélektani hadműveletet, ezzel valószínűleg meg a történelem egyik első, ilyen jellegű hadviselését. Ez a fajta lélektani művelet azt a hiedelmet célozta meg, hogy a helyi lakosság hisz az „asuang” – európai megfelelője Drakula – létezésében, vagyis a vámpírokban. Egy Huk járőrösvényen elrejtőzött katonák várták az arra járó lázadókat, és elkapták az utolsó embert, amit a többiek nem vettek észre. Mikor feltűnt nekik társuk hiánya, kutatni kezdtek, és rátaláltak az ösvényre addig már visszahelyezett holttestre. A halott nyakán két lyuk tátongott és a vér is eltűnt a holttestből, ezért úgy gondolták, hogy az „asuang” tette. Ezt a hiedelmet felhasználva kényszerítették a Huk lázadókat a terület elhagyására. A Huk lázadás és a gerilla hadviselés igazi szakértője CHARLES BOHANNAN százados (és társadalomtudós) társszerzője volt annak a jelentésnek, amely a gerillák elleni harcokat vizsgálta és javaslatokat tett a háború ütemezésére. Harcolt a japánok ellen Új-Guineában és a Fülöp-szigeteken a II. világháború idején is. Bohannan is hangsúlyozta a helyi kultúrák ismeretének fontosságát és azt, hogy a katonai képzések során ezt a tudást át kell adni a katonáknak is.

A vietnami háború szörnyű hasonlóságot mutat a mai iraki és afganisztáni helyzettel. Vietnamban az amerikaiak elkövették azt a hibát, hogy túlságosan bíztak haditechnikai fölényükben és nem törődtek a civil lakosság megnyerésével. GERALD C. HICKEY, a Chichagoi Egyetem PhD hallgatójaként 1956-tól antropológusként dolgozott tizennyolc évig Vietnamban a háború befejezéséig. Megállapította, hogy a katonai vezetők gyakran figyelmen kívül hagyták a vietnami társadalom kultúráját, és egyre inkább belevetették magukat a „hagyományos háborúba”. Hickey túlélte egy rettenetes Vietcong éjszakai támadást a Nam Dong völgyi Special Forces táborban, 1964 júliusában. Hickey a hegyvidéki népek kultúráját tanulmányozta és közvetítő szerepet játszott az amerikai hadsereg, a saigoni kormány és a vietnami hegylakó

³ Ruth Benedict a XX. század egyik legkiemelkedőbb antropológusa volt. A történelmi partikularizmus képviselője, aki maradandó téziseket fektetett le az antropológia történetében. Forrás: Hunfalvi Mária Kulturális antropológia című gyakorlati munkájából.

⁴ Ruth Benedict. 2006. A japán kultúra Krizantém és kard újrafelfedezése / Mori Szadahiko. - Egys. cím: The chrysanthemum and the sword. Budapest, Nyitott könyv, p. 7.

⁵ 1932-ben született Kóbéban és az Ószakai Egyetemen szerzett PhD-t összehasonlító kultúrakutatásból

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

SZTANKAI Krisztián

népek között. A hegylakók kultúrájának megértése segítette megoldani a konfliktust Saigonban 1965-ben, és biztosította a szövetséget az amerikai erők oldalán a háború végéig. Hickey egy új és egyedi nézőpontot teremtett a harcászati kultúrában. Ő volt az, aki Bateson után kiemelte a kulturális ismeretek fontosságát a háborúk során, valamint rámutatott azokra a hibákra, melyeket a katonai vezetés követett el a vietnami háborúban, bízva a technikai fölényben. Több alkalommal írt jelentést az egyes területeken élő civil lakosok motivációjáról, érdeklődéséről, mentalitásáról, hitéről és érzelmeiről, de jelentéseit figyelmen kívül hagyták.⁶

Vietnam – Irakhoz és Afganisztánhoz hasonlóan – teljesen más hadműveleti tervezést igényelt a korábbi háborúhoz, vagy a világháborúhoz képest. A civil lakosság támogatása nélkül nem lehetett megvívni a harcokat. Ma már az amerikai hadsereg vezetése felismerte ezt a hiányosságát, és tanult is a múltban elkövetett hibáiból.

AZ ETNOCENTRIZMUS VESZÉLYE A HARCTÉREN

1962-ben ROBERTA WOHLSTETTER⁷ bizonyította, hogy noha az amerikai kormány észlelte a japán flottát a Csendes-óceánon és rögzítette a beszélgetéseiket, mégis elképzelhetetlennek tartotta azt az „irracionális” támadást, amit a Pearl Harbor-i flotta ellen hajtottak végre.⁸

Ez a példa is jól mutatja, hogy egy másik kultúra nem ismerése és az ebből fakadó hírszerzői hiányosságok hozzájárulhatnak olyan katasztrófához is, mint ami Pearl Harbor-ban történt. A jelenséget „*etnocentrizmusnak*” nevezik, amikor is az egyén vagy csoport képtelen félretenni saját kultúrájának viselkedésmintáit és elképzelni a világot egy másik csoport szemszögéből. Ez különösen veszélyes lehet egy katonai vezetőnél, mert torzíthatja stratégiai gondolkodását és olyan feltételezéseket, következtetéseket vonhat le az ellenség viselkedéséről, melyek nem valóságok, és így katonai életét teheti kockára.

Az amerikai kormány 2004-ben felismerte ezt, és együttműködésre kérte a társadalomtudományok képviselőit. Az együttműködés eredménye a *Human Terrain System* lett (HTS).⁹

„*Nem az a megoldás, hogy nagyobb csapatokat küldünk a dzsungelbe, hanem a szív és az elme megnyerése... az ember*”.¹⁰ - Field Marshall GERALD TEMPLAR¹¹ (1953)

Gerald Templar szavai arra utalnak, hogy a helyi kultúra megismerésével nyerhető meg igazán a helyi lakosság támogatása.

CIVILEK ÉS KATONÁK

Az adott műveleti területen a legfontosabb cél a helyi lakosság megfelelő megközelítése kell, hogy legyen. A kapcsolatfelvételt követően a katonai jelenlét elfogadtatása nagy jelentőséggel bír.

Az amerikai kormány is felismerte, hogy a háború kulcsa a lakosság megnyerése és nem a haditechnikai fölény. Mit sem ér a legkeményebb páncél, a milliőkat érő felszerelés és a jól kiképzett katona, ha a lakosság támogatását nem élvezzi a hadsereg. Felelőtlenség lenne azt gondolnunk, hogy erővel és technikai fölényvel bármit meg lehet oldani ma Afganisztánban. Egy olyan háborús környezetben, ahol mindennapos a terrortámadás, nélkülözhetetlen az információ megszer-

⁶ Gerald C. Hickey, *Window on a War: An Anthropologist in the Vietnam Conflict* (Lubbock: Texas Tech University Press, 2002), 99-101.

⁷ Roberta Wohlstetter az Amerikai Katonai Hírszerzés legfontosabb történésze. A legbefolyásosabb munkája a Pearl Harbor: Warning and Decision című könyve, melyről azt írják, hogy Donald Rumsfeld korábbi védelmi miniszter tanácsadójának, illetve magának a védelmi miniszternek el kellett volna olvasniuk, mert olyan hírszerzői problémákról ír a könyvben, melyek hozzá segítettek volna az al-Kaida terrorszervezet Világkereskedelmi Központ és Pentagon elleni sikeres akciójának megelőzését.

⁸ *Roberta Wohlstetter*, Pearl Harbor *Warning and Decision* (Stanford, 1962), pp. 382-388.

⁹ A Human Terrain System (HTS) társadalomtudósokat foglalkoztató csoport, mely aktívan részt vesz az iraki és afganisztáni katonai hadműveletekben. A HTS azért jött létre, hogy javítsa a katonai képességet a műveleti területen, hogy megértse az igen összetett helyi társadalmi-kulturális környezetet.

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Gerald_Templar Letöltés ideje: 2009. 10.23.

¹¹ Gerald Templar a brit hadsereg parancsnoka volt, akinek a nevéhez fűződik a legnagyobb gerilla háborús győzelem Malájziában az 1952-54-es években.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

SZTANKAI Krisztián

zése, a lakossággal való együttműködés és a lakosság kultúrájának megismerésével a jó kapcsolat kialakítása.

A Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ az első olyan szervezet a Honvédségben belül, amely tudatosan törekszik az adott missziós terület civil lakossága kultúrájának pontosabb megismerésére. Az idegen kultúra jobb megismeréséhez azonban lehetővé kell tenni, hogy empirikus eszközök segítségével a terepen lehessen begyűjteni a naprakész információkat. A terepen végzett munka elengedhetetlen, hiszen nem szabad elfelednünk, hogy a hadműveleti területeken az első kézből kapott információknak döntő szerepe van.

Kulcsszavak: kulturális antropológia, Human Terrain System, empirikus tudomány, hadsereg, képesség, kutatás missziós területen.

Keywords: cultural anthropology, Human Terrain System, experimental science, army, ability, search on a mission field.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Montgomery McFate, J.D., Ph.D.: *Anthropology and Counterinsurgency: The Strange Story of their Curious Relationship* =Kitekintő, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mcfate.pdf> 2009. 05. 12.

Ruth Benedict. 2006. *A japán kultúra Krizantém és kard újrafelfedezése* / Mori Szadahiko. - Egys. cím: *The chrysanthemum and the sword*. Budapest, Nyitott könyv, 7

Gerald C. Hickey, *Window on a War: An Anthropologist in the Vietnam Conflict* (Lubbock: Texas Tech University Press, 2002), 99-101.

Roberta Wohlstetter. 1962. *Pearl Harbor Warning and Decision* (Stanford), 382-388.

**USA VS. GRENADA – AMERIKA MÉG MINDIG AZ AMERIKAIAKÉ
ÖSSZHANG. EGYSÉG. BÁTORSÁG.****USA VS. GRENADA – AMERICA STILL FOR THE AMERICANS
HARMONY. UNITY. COURAGE.**

A modern világban a nemzetközi jog az élet számos területére meghatározó hatást gyakorol. A hidegháború évei alatt mindazonáltal nem minden ország ismerte el mindenhatóságát. Ez volt a helyzet akkor is, mikor 1983-ban az Egyesült Államok csapatokat küldött egy apró karibi szigetország, Grenada ellen, melynek területe a legkisebb USA tagállam ötöde. A hivatalos indoklás a szigeten tanuló amerikai orvostanhallgatók kimenekítése volt. Grenada minden különösebb meglepetés nélkül három nap alatt megadta magát az erőfölénynek. Meglepő inkább a nemzetközi közösség – és elsősorban az USA szövetségeseinek – reakciói, valamint a „kimentett” amerikai egyetemisták beszámolóí és az Egyesült Államok konfliktus utáni tevékenysége volt. Dolgozatommal egy kis betekintést kívánok nyújtani az USA és Grenada közti fegyveres konfliktusba és választ találni néhány felmerülő kérdésre.

In the modern world International Law determines a wide spectrum of areas of life. During the Cold War years however, not all the countries obeyed its omnipotence. This was the case in 1983 as well, when the United States sent its troops to attack Grenada, an island in the Caribbean, five times smaller than the smallest US state. The official reason for the invasion was to secure the American students studying in the island's Medical University. No surprise, Grenada was defeated in three days, the unusual was the opinions of the international community, even of traditional US allies, or the reports of "rescued" US students and of course the actions of the USA after the victory. This short essay tries to give a little insight to the armed conflict between the USA and Grenada besides answering some of the questions that might come up.

BEVEZETŐ HELYETT

Dolgozatom témájául egy kis latin-amerikai ország, Grenada és a világ akkori egyik vezető szuperhatalma, az Amerikai Egyesült Államok közti fegyveres konfliktust, valamint annak gyökereit és a végkifejlet utáni visszhang bemutatását választottam. Bár az 1983 végén lejátszódó háború alig egy hónapig tartott, a harcok lezárultával pedig nem következett be jelentősebbnek mondható változás sem a régió geopolitikai térképén, sem erőviszonyaiban sem katonai, politikai vagy éppen gazdasági vonatkozásban, az akciónak mégis erős üzenetértéke volt: a washingtoni kormányzat kinyilvánította, hogy akár az Egyesült Nemzetek Szervezetének elítélő állásfoglalása, a nemzetközi közösség döntő többségének tiltakozása ellenére, egyedül is képes végrehajtani és politikailag felvállalni egy fegyveres konfliktus megindítását a szűkebb érdekszférájába tartozó ország belügyeibe való beavatkozás érdekében.

A FÚSZERSZIGET¹

A két nagyobb és hat kisebb szigetből álló, mindössze 344 négyzetkilométer területű ország a Kis-Antillák részét alkotó Szél-felőli-szigetek csoportjához tartozik, Venezuelától mintegy 160 kilométerre északkeletre. A *Kolumbusz Kristóf* harmadik útja során, 1498-ban felfedezett, majd spanyol, francia, végül angol fennhatóság alá kerülő sziget 1967-től az Egyesült Királyság társult államává vált, majd 1974. február 7-én elnyerte függetlenségét és a *Brit Nemzetközösség* tagja lett.

Az első miniszterelnök, az országot kisebb-nagyobb megszakításokkal 1954 óta kormányzó *Sir Eric Matthew Gairy*² ellen számos ellenzéki mozgalom szerveződött. A legerősebb ilyen szervezet, a *New JEWEL Movement (NJM)*³ csalással vádolva Gairyt nem fogadta el az 1976-os választások eredményét, majd ezt követően 1979. március 13-án az NJM vezetőjének, *Maurice Bishop*nak irányításával egy szinte teljesen erőszakmentes puccs során megdöntötte a kormányt. Az alkotmányt felfüggesztették, a megalakuló forradalmi kormány pedig rendeletekkel irányította az országot. A marxista beállítottságú Bishop és kormányzata – már csak hatalmának megerősítése miatt is – szívesen fogadta a kubai segítséget: orvosokat, tanárokat, egészségügyi, mezőgazdasági és agráripari tanácsadókat, szakértőket. Mindennek köszönhetően jelentősen nőtt az ország mezőgazdaságának termelékenységére. A főként fiatal értelmiségiekből álló kormány egy ambiciózus szocialista kormányprogramot fogadott el, melyet szakértők szerint „*egyaránt befolyásoltak Bob Marley és Karl Marx hatásai*”.⁴

A kritikák ellenére a következő évek során a régiót sújtó gazdasági recesszió ellenére Grenada 9 százalékos GDP növekedést ért el, a munkanélküliség 49 százalékról 14 százalékra, az írástudatlanság pedig 15 százalékról 2 százalékra csökkent, megelőzve ezzel számos fejlett nyugati társadalom vonatkozó adatait. A mezőgazdasági termények és élelmiszerárak importja 40 százalék feletti értékről 28 százalékra csökkent. Kiépült az ingyenes középfokú oktatási rendszer és a szintén díjmentes egészségügyi ellátórendszer. Érezhető fejlesztések mentek végbe a halászat, az építőipar, a turizmus, valamint az ország útvonalhálózata területén. *Stephen Zunes*, a San Franciscoi Egyetem professzora a forradalmi kormány tevékenységét a következőképpen jellemezte: „*Ez egy olyan forradalom volt, melyet olyan angolul beszélő emberek vívtak, akiket a Black Power és a New Left politikája jobban befolyásolt, mint a szovjet típusú kommunizmus*”.⁵ Mindezen intézkedések ellenére, valamint a mindennapokban is tapasztalható pozitív változások dacára Bishop sosem tartott szabad választásokat. Ellehetetlenítette az ellenzéki újságot és néhány politikai elitéről is tudunk, bár az mindenképpen megemlítené, hogy egészében véve, az emberi jogok területén sokkal kevesebb jogszerűtlenség történt ebben az időszakban, mint a régió többi államában.

A nemzetközi szinten Grenada azonban jóval szovjet-barátabb arcát mutatta: támogatta Afganisztán megszállását, bár ebben visszafogottabb politikát folytatott, mint a kelet-európai országok. Államközi kapcsolatok tekintetében viszont nem

¹ A „fűszersziget” kifejezést (angol eredetiben: *Island of Spice*) Grenada vezető szerezcsendió, valamint szegfűszeg, gyömbér és fahéj termesztése miatt érdemelte ki. Szerezcsendió tekintetében a világtermelés 20 százalékát adja az ország, fontosságát pedig mi sem jelzi jobban, minthogy egy szerezcsendió szerepel Grenada zászlaján is. Számos forrás azonban az Indonéziához tartozó *Maluku-szigeteket* illeti a „fűszersziget” kifejezéssel, bár ennek eredeti, angol megfelelője a „*Spice Islands*”. Egyes források Zanzibár szigetét is e néven említik. <http://en.wikipedia.org/wiki/Grenada>, <http://en.wikipedia.org/wiki/Zanzibar>,

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/flags/flagtemplate_gj.html, http://en.wikipedia.org/wiki/Maluku_Islands, letöltve: 2010-08-04

² Sir Gairy hírnevét kegyetlenkedő titkosszolgálatára, a *Mongoose Squad*, valamint a repülő csészealjakk és a földönkívüliek iránti, már-már okkult érdeklődése is erősítette a régióban.

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-07-28

³ A JEWEL betűszó eredetije: Joint Endeavor for Welfare Education and Liberation of the People.

⁴ ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada = Foreign Policy In Focus, 2003. október.

⁵ ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada In Foreign Policy In Focus, 2003. október.

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

csak a már említett Kubával, hanem számos nyugat-európai állammal, Kanadával, Mexikóval és Venezuelával is baráti viszonyt alakított ki.

MEGOSZTOTT VEZETÉS

Az elért eredmények és a látszólagos töretlen összefogás és kollektív kormányzati munka azonban csak a külvilágnak szólt. Bár a párt egyfajta „*socialismo popular*” kiépítésén dolgozott, tömegszervezet kiépítésével, a szervezet vezetői között két frakció kezdett kialakulni, a szervezet két meghatározó személye, a miniszterelnök-helyettes, a vonalas marxista-leninista ideológiát képviselő *Bernard Coard*⁶ és a miniszterelnök Bishop között. A többségében Coard-támogatókból álló Központi Bizottság azt követelte Bishoptól, hogy mondjon le, vagy ossza meg hatalmát Coarddal. Ezt a miniszterelnök visszautasította. Ezt követően, 1983. október 13-án, az akkor mindössze 39 éves Coard a hadsereg támogatásával puccsot robbantott ki a hatalom megszerzéséért. Október 19-én házi őrizet alá helyezte Coard Bishopot, és átvette a kormány irányítását. A hatalomátvétel hírének hallatára számos helyen demonstrációk törtek ki, többek között a fővárosban is, ahol a tüntetők kiszabadították Bishopot. A hatalmától megfosztott miniszterelnök, ezt követően – máig tisztázatlan körülmények között – eljutott a hadsereg főparancsnokságára, *Fort Rupert*be (ma *Fort George*). Szabadsága azonban nem tartott sokáig, mert egy másik helyőrségből elinduló katonai különítmény elfogta, majd hét miniszterével együtt még aznap kivégezték.

Bishop kivégzését követően *Hudson Austin* tábornok, aki korábban a Bishop-adminisztráció alatt a hadsereg vezérkari főnöke volt, Coard mellé állt. A támogatás azonban nem tartott sokáig: megbomlott Coard és Austin együttműködése: Coard Bishop kivégzésének hallatára lemondott, Austin pedig, a hadsereg élén október 19-én létrehozta a *Forradalmi Katonai Tanácsot* (*Revolutionary Military Council of Grenada, RMC*), elnökévé – egyben az ország vezetőjévé – pedig magát választotta. „Hatalomra kerülését” követően rádióbeszédet intézett az ország lakosságához: „*A Forradalmi Fegyveres Erők rákényszerültek, hogy bevegység az erődöt [ahol elfogták Bishopot és társait, a szerk.], melynek során többek között a következő személyek vesztették életüket: Maurice Bishop, Unison Whiteman, Vincent Noel, Jacqueline Creft, Norris Bain és Fitzroy Bain.*”⁷ Annak érdekében, hogy helyre álljon a közrend és hatalmát meg tudja szilárdítani, Austin négynapos kijárási tilalmat rendelt el: „*Senki sem hagyhatja el a házát, az iskolák és a munkahelyek – kivétel ez alól a nélkülözhetetlen tevékenységet folytatók – be lesznek zárva. Aki megszegi a kijárási tilalmat, azt a helyszínen agyonlövözik.*”⁸ Az eseményeket követően letartóztatták II. Erzsébet angol királynő képviselőjét, *Paul Scoon* kormányzót is.

A HEGEMÓN

– A viszony Grenadával –

Az Egyesült Államok a győztes grenadai forradalmat követően szinte azonnal a New Jewel Movement hatalmának megdöntését tervezte. Az ideológiai segítségnyújtás mellett a Carter adminisztráció tettekben is a megbuktatott rendszer képviselői mellé állt, így Washington nemcsak befogadta az elűzött miniszterelnököt, de lehetőséget is biztosított Gairynek, hogy kormányzatellenes propagandaadásokat sugározzon amerikai rádióállomásokról. Washington, súlyosbítható az új kormányzat gazdasági és politikai nehézségeit, megtiltotta a gyorssegélyek, valamint védelmi célú támogatások nyújtását a szigetországnak, korlátozásokat vezetett be a Grenadába látogatni kívánó amerikai turisták számára, valamint nem ismerte el Grenada washingtoni nagykövétét. Ezen lépések azonban kontraproduktívnak bizonyultak,

⁶ Coard egyben az ország pénzügyi, kereskedelmi és ipari minisztere is volt. Szigetre érkezését megelőzően Londonban és számos karibi államban is oktatott. Utoljára a jamaikai Nyugat-Indiai Egyetemen, ahol elvtársaival megfogalmazták a Munkások Felszabadítási Szövetségének kiáltványát. http://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Coard letöltve: 2010-08-03

⁷ A Bishop kivégzésének napján este 9 óra 10 perckor a Szabad Grenada Rádióban elhangzott közlemény teljes, eredeti szövege a <http://www.thegrenadarevolutiononline.com/austinradio.html> weblapon olvasható. Letöltve: 2010-08-06

⁸ <http://www.thegrenadarevolutiononline.com/austinradio.html> letöltve: 2010-08-06

hiszen a megüresedő űr betöltésére Bishop új partnert keresett, melyet a baráti kubai vezetésben hamar meg is talált. Az ellenséges viszony az erősen konzervatív Reagan elnökké választása után tovább mélyült: az USA elérte, hogy mindenemű gazdasági segítség nyújtása megszűnjön a *Világbankon*, a *Nemzetközi Valutaalapon*, illetve a *Karibi Fejlesztési Bankon* keresztül.

1983 júniusában pedig, mikor Bishop az Egyesült Államokba látogatott, Reagan elnök nem fogadta, mindössze egy másodvonalbeli tisztviselőt, *William P. Clark Jr.* nemzetbiztonsági tanácsadót⁹ küldte maga helyett, aki a feljegyzések szerint nem igazán volt tisztában a szigetország elhelyezkedésével sem.

A gazdasági megszorításoknál és diplomáciai mosolyszünetnél azonban jóval erőteljesebb intézkedéseket is kilátásba helyezett az amerikai kormányzat. A *Washington Post* értesülései szerint a CIA már 1981-et követően számos akciót tervezett és hajtott végre annak érdekében, hogy Grenadát mind gazdasági, mind politikai tekintetben destabilizálja.¹⁰ 1981 augusztusában az amerikai fegyveres erők nagyszabású partraszállási gyakorlatot tartottak a Puerto Ricóhoz tartozó *Vieques-szigeten*, egy grenadai inváziót szimulálva. A közel 10 000 főt mozgató gyakorlat során az elsőként bevett ejtőernyősök biztosították a Grenada nagyságú sziget stratégiai fontosságú pontjait, majd a tengerészgyalogos deszant alakulatok – légi és haditengerészeti támogatással – szálltak partra. A kísérteties párhuzamot csak tovább erősíti a gyakorlat során használt földrajzi – és kódnevek hasonlósága.

Ronald Reagan, az Egyesült Államok republikánus elnöke a puccs kitörésének hallatára a kubai államot nevezte meg az államcsíny irányítójának, a szigetország kommunista vezetését téve felelőssé a véres eseményekért. Történt mindez annak ellenére, hogy október 20-án *Fidel Castro* kubai elnök hivatalos közleményében ítélte el a puccsot, „mély elkéseredésének” adott hangot, és nemzeti gyásznapot hirdetett a néhai grenadai miniszterelnök emléke előtt tisztelegve. Emellett Havanna erős hangvételű telefaxüzenetekben tájékoztatta a grenadai központi hatalom vezetőit, hogy az események veszélyeztetik a kubai segítségnyújtás további folytatását. Október 22-én Castro újabb nyilvános üzenetében a Grenadában dolgozó „kubai munkásokat” szólította fel, hogy tartózkodjanak mindennemű közbeavatkozástól egy esetleges amerikai invázió esetén, kizárólag saját életük közvetlen veszélyeztetése ellen lépjenek fel. Levelében külön is utalt egy a *Point Salines Nemzetközi Repülőtér*et is érintő lehetséges akcióra, és arra utasította a kubaiakat, hogy semmilyen körülmények között ne avatkozzanak bele az amerikaiak evakuációs műveleteibe.

– A retorika pillérei: „kiváltó okok” –

Az Egyesült Államokról lévén szó, első és legfontosabb érvként mindenképpen a Grenadában tanuló amerikai állampolgárok életének védelmét kell megemlíteni. Ez különösképpen vonatkozott az USA által működtetett grenadai *St. George Orvosi Egyetem* (*St. George's University School of Medicine*) mintegy 800 amerikai hallgatójára, illetve természetesen az USA valamennyi Grenadában élő és dolgozó állampolgárára. Washington hírszerzési forrásai szerint az amerikai életek többek között az ország egyetlen reptérének lezárása miatt kerültek veszélybe, megfosztva az amerikai hallgatókat a szigetország szabad elhagyásának lehetőségétől. Ez az információ azonban később hamisnak bizonyult, a valóságban még a későbbi invázió előtti napon is közlekedtek a menetrendszerinti- és charter járatok, csak úgy, mint a sziget és a szomszédos szigetek, valamint a szárazföld közti vízi összeköttetést jelentő hajójáratok. Sem a reptéren, sem a kikötőkben nem volt érzékelhető a katonai jelenlét, a vámellenőrzések is zavartalanul folytak. A szokásos vízi- és légi közle-

⁹ Clark már nemzetbiztonsági tanácsadói beosztása előtt külügyminiszter-helyettesként dolgozott, majd tanácsadói pozícióban eltöltött bő másfél év után a US Department of the Interior első embere lett. http://en.wikipedia.org/wiki/William_P._Clark,_Jr. letöltve: 2010-06-27

¹⁰ ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada In Foreign Policy In Focus, 2003. október. <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

dés október 21-i felfüggesztését mindössze az USA diplomáciai nyomására hajtották végre a szomszédos szigetországok kormányai.¹¹

Mindezen intézkedések azt a célt szolgálták, hogy elszigeteljék Grenadát, valamint, hogy megakadályozzák az amerikai állampolgárok hazautazását, így apropót biztosítva az Egyesült Államok inváziójának. Szintén fontos részlet, hogy a reagani vezetés a fegyveres beavatkozás után beismerte, hogy nem dolgoztak ki terveket egy esetleges nem katonai intervenció alkalmazásának esetére.

Az amerikai állampolgárok védelmének tárgyalásakor külön figyelmet érdemel a St. George Egyetem helyzete. Az országban kialakult belpolitikai helyzetre való tekintettel a grenadai és kubai hivatalnokok a beavatkozás előtti napokban felkeresték az egyetem vezetőségét, hogy biztosítsák őket az ott tanuló hallgatók sértetlenségének garantálásáról, állampolgárságtól függetlenül. A vezetőség a tárgyalást követően nem látván okot a beavatkozásra visszautasította az amerikai külügyminisztérium részéről *Milan Bish*-től, az Egyesült Államok Barbadosra, Dominikára, St. Luciára, Antiguára és St. Vincentre akkreditált nagykövetétől érkező erőteljes kérést, hogy az egyetem hivatalosan kérje az Egyesült Államok segítségét a hallgatók életének védelmében történő közbelépésre.

A kormányzati lépések ellenére mintegy 500 hallgató szülei fordultak Reagan elnökhöz, hogy „*ne tegyen elhamarkodott lépéseket*”. Az ő álláspontjukat erősítette az a tény is, hogy a barbadosi amerikai nagykövetség munkatársai látogatást tettek a szigeten, hazatértük után pedig a diplomaták hivatalos jelentésükben is sürgősen látták az evakuációt.

Charles Modica, az egyetem kancellára közvéleménykutatást tartott a hallgatók körében, melynek eredménye azt mutatta, hogy 90 százalékuk nem akarta, hogy evakuálják. Modica kérdésére, miszerint Washington tervez-e katonai beavatkozást, a hivatalos válaszok mind kitérőek voltak. A fegyveres akció megindulásával Modica több ízben is erőteljes tiltakozásának adott hangot, hangsúlyozva, hogy az intervenció sokkal nagyobb biztonsági kockázatot jelent a hallgatókra, mint az ország belpolitikai krízise. A tiltakozáshoz csatlakozott *Geoffrey Bourne*, kancellár-helyettes, valamint *Gary Solin*, gazdasági igazgató is. Döntésük helyességét bizonyítja az a tény is, hogy sem az inváziót megelőzően, sem az alatt nem ért fenyegetés vagy támadás egyetlen amerikai állampolgárt sem.

Az amerikai média fókuszába az első körben kimentett hallgatók kerültek, az inváziót támogató amerikai diplomaták társaságában. Az ellenzők tábora kimaradt a híradásokból.¹² Árulkodó részlet, hogy az egyetem másik kampuszának elfoglalására vonatkozó döntés csak az első alakulatok megérkezését követő harmadik napon született meg, ez a körülmény pedig felveti a hivatalosan hangoztatott cél valódiságát.

A támadás szükségessége mögötti érvrendszer második pilléréként a hírszerzési források szerint erősödő kubai katonai jelenlét szolgált. Reagan elnök több ízben is hivatkozott hat raktárra, melyek „*plafonig vannak pakolva*” fegyverekkel egy későbbi kubaiak által végrehajtandó közép-amerikai vagy afrikai katonai intervenció támogatására. A valóságban azonban a behatoló egységek mindössze három raktárépületet találtak, egynegyed részben feltöltve elavult kézfegyverekkel, melyeket néhány nappal az akciót megelőzően gyűjtöttek be a puccs vezetői a helyi milíciáktól.¹³ Az érvelés más szempontból sem állja meg a helyét, hiszen Grenada háromszor messzebb található a közép-amerikai földnyelvtől, mint Kuba és csak csekély mértékben van közelebb a csaknem 20 000 kilométerre fekvő Angolához, így fegyverkészletek felhalmozása nem lenne életszerű.

¹¹ ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada In Foreign Policy In Focus, 2003. október. <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

¹² A média említése kapcsán feltétlenül megemlíthető részlet, hogy a korábbi szokásoktól eltérően Reagan elnök nem engedélyezte, hogy a sajtó képviselői is jelen lehessenek a katonai műveletek során, így helyszíni tudósítások nem készültek, kivéve egy amatőr rádiós, Mark Baratella adásait, aki második emeleti kollégiumi szobájából, a St. George's Medical School kampuszáról sugározta adását, mely elsődrendű forrás a kronológiai eseménytörténet összeállításakor. <http://www.qsl.net/vu2msy/grenada.htm> letöltve: 2010-06-27

¹³ ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada In Foreign Policy In Focus, 2003. október. <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

A washingtoni kormányzat azon érve sem bizonyult valósnak, hogy a Grenadában élő kubaiak között döntő többségben vannak a katonák: az események után kiderült, hogy a szigeten lévő mintegy 750 kubai közül kevesebb, mint 100 volt katona. Az előzetes híresztelésekkel szemben pedig a harcokban kizárólag grenadai fegyveresek vettek részt. Számos szakértő szerint ez volt az elsődleges oka annak, hogy Washington nem engedte a helyszínre a média képviselőit.¹⁴

Súlyos érvként szerepelt a fővárostól nem messze, *Port Salines*-nél épülő reptér, mely az amerikai feltevések szerint valójában egy szovjet/kubai légitámaszpontnak készült. A feltételezés azonban nem állta meg a helyét, hiszen a szigetország legfőbb bevételi forrása az egyre bővülő turizmusból származott, Grenadának azonban akkortájt mindössze egyetlen repülőtere volt, mely rendkívül korlátozott lehetőségekkel rendelkezett: csak kisebb gépek fogadását tudta biztosítani, nem volt képes kezelni a légi forgalmat extrém időjárási viszonyok között, illetve éjszaka sem. A helyzetet csak tovább rontotta, hogy a *Pearls Airport* a sziget átellenes oldalán helyezkedik el, a hegység másik oldalán távol a legtöbb turisztikai célponttól. A hegyvidéki környezet pedig nem tette lehetővé a reptér további bővítését.

Annak ellenére, hogy a reptéri építkezésen dolgozó munkások általában kubaiak voltak, a fővállalkozó a brit *Plessey* cég volt, de a kivitelezésben kanadai, finn és helyi vállalkozók is részt vettek, a kanadaiak által kivitelezett tervek pedig még 1954-ben rendelte meg a brit kormányzat, mikor a sziget még a brit gyarmatbirodalomhoz tartozott. Hivatalos szakvélemények szerint az épülő reptér nem is teljesítette egy katonai repülőtérről szemben támasztott követelményeket: nem rendelkezett megerősített földalatti üzemyagtartályokkal, valamint a használaton kívüli repülőgépek, illetve az irányító tornyok részére megerősített védelemmel. Emellett a leszállópálya hossza sem volt megfelelő katonai célokra, ahogy az pedig a reagani retorikában oly sokszor szerepelt.¹⁵ Valójában három közeli szigetország reptérének kifutópályája is hosszabb volt a Grenadába tervezettnél.

Ron Dellums, az amerikai képviselőház tagja 1982-ben a grenadai miniszterelnök meghívására tényfeltáró útra indult, hogy személyes tapasztalatokat gyűjtsön az épülő reptérről, hogy ezt követően a Capitoliumban is beszámolhasson a látottakról. Hazatérve a Kongresszus előtt a következőket mondta: „*A saját személyes vizsgálódásaimra, tárgyalásaimra és analízisemre alapozva a Grenadában épülő új nemzetközi repülőtérről kapcsolatban azt a következtetést kellett levonnom, hogy a projekt most és mindvégig kizárólagosan gazdasági megfontolásokat alapul véve épült, és semmiféle katonai célt nem szolgál. [...] A véleményem pedig az, hogy teljességgel abszurd, leereszkedő és indokolatlan hogy az Egyesült Államok kormánya ezt a repteret bármiféle katonai fenyegetésként értelmezi saját nemzetbiztonsága számára.*”¹⁶

Az eredeti elképzelések szerint az építésben az Egyesült Államok is részt vett volna, mely már több mint 25 éve közreműködött a tervezés különböző szakaszaiban, de az USA a lehetőséget visszautasította. A beavatkozás után azonban kivette részét a már majdnem teljesen elkészült reptér építésének befejezéséből.

Ötödik érvként említendő – az USA egyik legkiválóbb hivatkozási alapjául szolgáló felkérés – melyet a *Kelet-Karibi Országok Szervezete (Organization of Eastern Caribbean States – OECS)*, intézett Washingtonhoz,¹⁷ hivatkozva a szervezet alapszabályára, mely lehetőséget ad a kollektív védelemre a külső agresszió ellen. Az elgondolás azonban több szempont miatt sem állja meg a helyét. Először is Grenada tagja volt a szervezetnek, így nem beszélhetünk külső agresszióról. A konszenzusos döntéshozatal miatt nem is túlságosan életszerű, hogy a St. George-i kormányzat egy saját

¹⁴ ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada In Foreign Policy In Focus, 2003. október. <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

¹⁵ A 2 700 méteres hosszúságúra tervezett kifutópálya méretei a kereskedelmi forgalomban közlekedő, tengerentúli desztinációkat kiszolgáló gépek le- és felszállásához szükséges.

¹⁶ COLLIER, Peter - HOROWITZ, David: Another "Low Dishonest Decade" on the Left [kommentár], 1987. január. <http://www.commentarymagazine.com/viewarticle.cfm/another--ldquo-low-dishonest-decade-rdquo--on-the-left-7225> letöltve: 2010-08-06

¹⁷ A kezdeményezést az OECS elnöki tisztségét betöltő *Eugenia Charles*, Dominica miniszterelnöke, valamint Barbados és Jamaica jegyezte. http://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Grenada#cite_note-9 letöltve: 2010-08-06

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

állama megtámadására vonatkozó határozat mellett szavazott volna. Szintén e szabály alapján mondható ki az OECS „döntésének” jogsértő volta, tekintettel arra, hogy Grenada mellett St. Kitts és Nevis, illetve Montserrat sem szavazta meg a javaslatot, ezért az nem válhatott (jogszerű) döntéssé. Az OECS „felkérés” kapcsán felmerülő újabb kérdés, hogy hogyan is kerül a képbe az Egyesült Államok, figyelembe véve, hogy az USA nem tagja a szervezetnek, illetve semmilyen szerződés sem köti az OECS-hez. Végezetül pedig, a szerződés külön kihangsúlyozza, hogy az OECS tagok egyéb nemzetközi szerződések által – utalva többek között az ENSZ Alapokmánya és az Amerikai Államok Szervezetének (*Organization of American States - OAS*) Alapító Okiratára – meghatározott jogai és kötelességei e dokumentum által nincsenek érintve.

A karibi szervezet szerepvállalása „valósságának” vizsgálatakor mindenképpen megjegyzendő, hogy az OECS mindössze egy 300 fős alakulattal vett részt a konfliktusban, és ezen katonai egységek is kizárólag a már az amerikai csapatok által semlegesített területek feletti ellenőrzést biztosították. A kialakult képet tovább színesítik azok a katonai invázió végeztével nyilvánosságra került információk, melyek szerint a „sürgős segítségkérés” a karibi országok részéről az amerikai diplomácia erőteljes ráhatására történt, olyannyira, hogy még a felkérő levelet is Washingtonban fogalmazták, és mindössze aláírásra küldték meg a karibi államok vezetőinek.

Ha mindezen tények valósak, akkor vajon miért akart az Egyesült Államok megtámadni egy mind a gazdaság, mind a katonai- és politikai érdekérvényesítés területén jelentéktelennek mondható apró szigetországot? A kérdésre több logikus válasz is felmerülhet. Elsősorban talán azért, mert a sikeres 1959-es kubai forradalmat követően az USA határától mindössze 150 kilométerre már létrejött egy kommunista ideológiát folytató, szovjet befolyás alatt álló állam, melyet sem békés, sem fegyveres úton nem sikerült megdöntenie Washingtonnak. Egy hasonló fiaskó pedig – a dominóelv logikáját alapul véve – akár több kisebb-nagyobb régióbeli államot sodorhatott volna át a baloldalra, elősegítve a kommunista forradalom Che Guevara és Castro neve által fémjelzett térhódítását. Emellett természetesen szóba jöhetnek a gazdasági megfontolások is, melyek alapján egy ország – bármilyen kis piacot is jelentsen – túska az USA szemében, amennyiben nem nyitja meg gazdaságát és engedi be az amerikai tőkét. A helyzet kellemetlenségét az USA számára csak tovább fokozta, hogy a *Maurice Bishop* miniszterelnök neve által fémjelzett baloldali irányvonal intézkedéseinek köszönhetően Grenada rohamos fejlődésnek indult az egészségügyi ellátás, az analfabetizmus visszaszorítása, a lakhatási körülmények javítása, a képviseleti demokrácia megerősítése, valamint a gazdasági függetlenedés területén. A baloldali ideológiát valló, *New Jewel Movement* néven ismertté vált mozgalom sikerei pedig akár példaként szolgálhattak volna a környező országok, vagy bármely harmadik világbeli állam számára, ami egyértelmű veszélyt jelentett volna az Egyesült Államok (kül)politikájára.

A pénzügyi és ideológiai érvek mellett véleményem szerint fontos megemlíteni az esetleges pszichológiai okokat. Az akkor még egy évtizede sem lezárult vietnámi háború rendkívül élesen az amerikaiak emlékezetében élő kudarca után az apró, ámbar szándékosan felnagyított katonai potenciállal rendelkező karibi ország elleni várható fölényes győzelem újra erőt adhatott az amerikai társadalomnak, csak úgy, ahogy számottevően hozzájárulhatott a reagani kormányzat népszerűségének növekedéséhez. Minden jogszerűtlenség ellenére az „amerikai életek védelme” és a döntő erőfölényből indított intervenció felfokozta az amerikaiak hazafias érzelmeit és összekovácsolta a társadalmat. Még a keményvonalas konzervatív elnök ellen a következő évben az elnöki székért versenybe szálló volt demokrata alelnök, *Walter Mondale* is látványosan az akció mellé állt.

A vietnámi szindróma mellett fontos megjegyezni, hogy mindössze két nappal a grenadai beavatkozás előtt Beirútban egy öngyilkos muszlim merénylő egy támadásban 240 tengerészgyalogos halálát okozta, sokkolva ezzel az amerikai közvéleményt. A válasz – ha nem is a libanoni akció elkövetőit érintően – de nem maradhatott el. Emellett a nemzetközi jogot teljes mértékben figyelmen kívül hagyó, független ország belügyeibe beavatkozó akciójával Washington nemcsak a Közel-Keletre üzent, hanem a latin-amerikai régióknak is, különösképpen Nicaragua baloldali sandinista kormányának, valamint a marxista gerillacsapatok kiképzésének otthont adó államoknak, hogy a neki nem tetsző, érdekeit sértő politika ellen, akár a nemzetközi jog megsértésével, a nemzetközi közösség szinte egyhangú elítélése ellenére is kész fellépni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

OPERATION URGENT FURY

1983. október 25-én hajnali öt órakor az Egyesült Államok¹⁸, a karibi szigetországok védelmi szervezete, a *Regionális Biztonság Rendszer (Regional Security System, RSS)*, valamint Jamaica csapatai megtámadták Grenadát. A kezdeti szakaszban mindössze 1 200 fő vett részt az „Urgent Fury” névre keresztelt hadműveletben, de a grenadai erők¹⁹ – a csapatokat 1 500 fő grenadai és 700 kubai²⁰ katona alkotta – a hivatalos amerikai források szerint is a vártnál jobban kiképzettek voltak és helyismereti előnyük miatt jobban ki tudták használni a helyi viszonyokat. Az expedíciós erők így már a partraszálláskor keményebb ellenállásba ütköztek, ezért létszámukat 7 000 főre emelték, ezt egészítette ki a 353 fős OECS alakulat. Az így megerősített amerikai erők néhány nap alatt megadásra kényszerítették a grenadai alakulatokat, akik vagy letették a fegyvert vagy szervezetlenül a hegyekbe menekültek. Reagan elnök egy október 27-i beszédében a következőként kommentálta az eseményeket: „Ha amerikai állampolgárok élethez és szabadsághoz való joga veszélybe kerül, akkor Amerikának minden joga megvan a közbeavatkozáshoz”.²¹ Az USA vezette műveletek negyedik napjára a grenadai hadsereg szinte teljes egészében letette a fegyvert, másnap az ország önjelölt vezetőjét, Austin tábornokot testőrei társaságában elfogták, így végképp irányító nélkül maradtak a felkelő erők, s ezáltal az ország véderei is egyben. Ezt követően az akció már csak az ország területének ellenőrzés alá vonására, és az elszórtan gerillaharcot folytató kisebb helyi erők felszámolására terjedt ki. A pár nap alatt megadásra kényszerített grenadai hadsereg utolsó harcoló fegyvereseit december közepére sikerült semlegesíteni. Az átmeneti időszakban, a kormány megalakulásáig az ország vezetését Sir Paul Scoon vette át.

A hadművelet során „kiszabadított” orvostanhallgatókkal készített interjúk során a korábban említett reagani gondolatot némileg árnyaló információk jelentek meg a médiában. Számos beszámoló arról adott hírt, hogy bár egyes esetekben valós, veszélyes helyzetek alakultak ki az egyetemi kampusz környékén vagy annak területén, ezek azonban kizárólag az amerikai beavatkozás következményei voltak. A hallgatók tanúvallomásai szerint a grenadai fegyveres erők és a forradalmi kormány képviselői folyamatosan tájékoztatták őket az eseményekről, és mindvégig biztosították sértetlenségüket, nemcsak a grenadai fegyveresekkel, hanem a helyi civil lakossággal szemben is.

A veszteségek és a sérültek számának ismertetésekor a különböző források más-más adatokkal dolgoznak. *Joseph Metcalf III* admirális, a 2. flotta parancsnoka által vezetett villámháborús beavatkozásnak is nevezhető katonai műveletek során *Ed Magnuson* kutatásai szerint, az USA 18, míg a forradalmi erők 160 fő grenadai, valamint 71 kubai katonát veszítettek.²² *Ronald H. Cole* adatai szerint az Egyesült Államok vesztesége 19 fő, valamint 116 sérült; Grenada részéről 45 halott, 358 sebesült, valamint 25 fő kubai áldozat, 59 sebesült és 638 fogságba ejtett fegyveres, illetve legalább 24 fő civil áldozat.²³

VISSZHANGOK OTTHON ÉS KÜLFÖLDÖN

¹⁸ Az USA által bevetett alakulatokat a négy haderőnemtől érkező csapatok és különleges műveleti egységek alkották.

¹⁹ Washington a grenadai erők ismertetésénél mindig törekedett arra, hogy minél nagyobb nemzetközi "összeesküvést" és szövetséges hálózatot tudjon említeni a közvélemény befolyásolása érdekében. Ennek megfelelően A grenadai és kubai erők mellett 60 más nemzetiségű tanácsadót is megemlített a Szovjetunióból, Észak-Koreából, a Német Demokratikus Köztársaságból, Bulgáriából, valamint Líbiából. A Watergate-ügy kapcsán ismertté vált újságíró, Bob Woodward szerint azonban a katonai tanácsadókként aposztrofált külföldiek mindössze a szigetországba akkreditált diplomaták voltak, a harcban pedig nem vettek részt. WOODWARD, Bob: *Veil: The Secret Wars of the CIA 1981-1987*, Simon & Schuster, 1987

²⁰ Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy Robert Leckie kutatásai szerint a kubai építőmunkások a kubai fegyveres erők különleges alakulatának tagjai voltak. LECKIE, Robert: *The Wars of America*, Castle Books, 1998

²¹ NGUYEN, Phuong: *The 1983 Invasion of Grenada In ESSAI*, 2010/7. szám, 118. p., <http://dc.cod.edu/essai/vol7/iss1/36> letöltve: 2010-08-01

²² MAGNUSON, Ed: *Getting Back to Normal In TIME*, 2009. május 20., <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,926318-2,00.html> letöltve: 2010-08-02

²³ COLE, Ronald H.: *Operation Urgent Fury: The Planning and Execution of Joint Operations in Grenada 12 October - 2 November 1983* Joint History Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff Washington, DC, 1997.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

A TIME magazin széles társadalmi támogatottságról beszélő cikke után a Washington Post és az ABC News hírcsatorna a hadművelet befejeztével, a veszteségek bejelentését követően egy reprezentatív felmérést készített, mely azt mutatta, hogy az Egyesült Államok lakosságának 63 százaléka egyetértett Ronald Reagan elnökségének irányvonalával. Az eredmény mögött látni kell, hogy nemcsak, hogy magas volt az elnök politikájának támogatottsága, de ezzel az eredménnyel a grenadai háborúnak köszönhetően két éves rekordot is döntött. Arra a kérdésre, hogy magával a fegyveres beavatkozással egyetért-e, az amerikaiak 71 százaléka támogatólag válaszolt, és mindössze 22 százalék ellenezte azt. Ezt tovább erősítendő, a műveletet a Kongresszus is támogatta.²⁴ Egy, a kérdést utólagosan elemző kongresszusi vizsgálóbizottság jelentésében a katonai akció igazolhatóságát azzal bizonyította, hogy a harcok egyik színhelyeül szolgáló repülőterétől nem messze elhelyezkedő egyetem amerikai állampolgárságú hallgatói ugyanolyan tűzhelyzetbe kerültek volna, mint négy évvel korábban az amerikai diplomaták Iránban.²⁵ A zárójelentés elfogadása azonban nem volt egyhangú. A legkarakteresebb ellenvéleményt a demokrata *Louis Stokes* képviselte, álláspontja szerint „*egyetlen amerikai gyermek vagy amerikai állampolgár sem került semmilyen módon sem semmifajta veszélybe vagy tűzhelyzetbe az inváziót megelőzően.*”²⁶ A szintén demokrata párti *Ted Weiss* által vezetett *Congressional Black Caucus* (a Kongresszus afroamerikai képviselőit tömörítő frakciója) ennél is tovább ment és egy Reagan elnök elleni bizalmatlansági indítványt tartalmazó határozatot hozott, mely azonban (természetesen) semmilyen komolyabb erővel nem bírt.

Az Egyesült Államok grenadai inváziója a nemzetközi közösség fogadtatása kapcsán is karakteresen megkülönböztethető az USA, vagy akár a Szovjetunió beavatkozásaitól: a katonai akció ez esetben nemcsak a hidegháborúban megszokott koreográfiát hozta és nem kizárólag az ellentábor államainak rosszállását váltotta ki, hanem a nyugati demokratikus államok elítélését is.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete több szinten is tárgyalta a kérdést. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa mindössze a támadást indító Egyesült Államok vétője miatt nem tudta meghozni elítélő határozatát az akció ellen. A Közgyűlésen az USA mellett mindössze Antigua és Barbuda, Barbados, Dominika, El Salvador, Izrael, Jamaica, Saint Lucia, Saint Vincent és Grenadines, valamint Grenada szavazott a határozat ellen: 27 tartózkodás mellett, 122 támogató vokssal tehát az ENSZ Közgyűlés elfogadta a 38/7 számú Közgyűlési határozatot, mely mély sajnálatát fejezi ki Grenada fegyveres megtámadásával kapcsolatosan, ami „*felhárító megszegése a nemzetközi jognak, valamint az állam függetlenségének, szuverenitásának és területi integritásának.*”²⁷

Hozzászólásában Kína az Egyesült Államokat hegemonisztikus törekvésekkel vádolta, míg a Szovjetunió azon véleménynek adott hangot, hogy amennyiben szankció nélkül marad a nemzetközi jog ilyen szintű megsértése, akkor az azt példázza, hogy egyetlen kis állam sem lehet biztonságban, amelyik nem az USA-nak tetsző politikát folytat. Számos állam a barbarizmushoz való visszatérésként jellemezte a támadást, felhívva a figyelmet arra a tényre, hogy Washington több általa aláírt és ratifikált nemzetközi szerződést és megállapodást is megszegett akciójával.²⁸

Reagan elnök az országa ellen intézett felszólalásokra nem reagált különösebb részletességgel, mindössze annyival kommentálta az eseményeket, hogy négy évvel ezelőtt ugyanez történt Afganisztánban a Szovjetunió támadása kapcsán.²⁹ Ez a retorika azonban nem győzte meg a hagyományosan Amerika-barát Kanada vagy éppen az Egyesült Királyság politikai vezetőit.

²⁴ BECK, Robert: *The Grenada Invasion In Politics, Law, and Foreign Policy Decisionmaking*, Westview, 1993.

²⁵ A Bizottságnak még a liberalizmusáról ismert befolyásos házelnököt, a demokrata *Tip O'Neill*t is sikerült meggyőznie az intervenció jogosságáról. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,926318-1,00.html> letöltve: 2010-08-11

²⁶ <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,926318-1,00.html> letöltve: 2010-08-11

²⁷ A Közgyűlés határozatának eredetije: <http://www.un.org/documents/ga/res/38/a38r007.htm> letöltve: 2010-08-11

²⁸ *United Nations Yearbook*, Department of Public Information, United Nations, New York, Volume 37, 1983.

²⁹ Reagan elnök ENSZ Közgyűlésen tett felszólalásában az USA-t elmarasztaló határozat nagyarányú megszavazását követően úgy nyilatkozott, hogy „a történések nem zavarták meg a reggelijét sem”.

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-08-12

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

Margaret Thatcher, akkori brit miniszterelnök az ENSZ fórumain kívül, személyesen is élesen bírálta az inváziót. Reagan elnök Thatcher megnyugtatóra biztosította brit kollégáját, hogy nincs tervezve katonai művelet a szigetország ellen. Az eseményekre a későbbiekben visszaemlékezve Reagan a következőket mondta: „Nagyon hajthatatlan volt és folyamatosan kitartott amellett, hogy fújjuk le a grenadai partraszállást. Egyszerűen nem tudtam neki bevallani, hogy már el is kezdődött.”³⁰

A katonai beavatkozást követően Thatcher levélben fordult Reagan elnökhöz, melyben ezt írta: „Ez a tett a jövőben egy nyugati állam egy kis független állam belügyeibe való beavatkozásnak fog tűnni. Bármilyen ellenszenves is a kormányzat, arra kérem Önt, hogy a kérdést egy szélesebb, kelet-nyugati relációban értelmezze és vegye figyelembe azt a tényt is, hogy az elkövetkezendő napokban a Parlament³¹ és az emberek előtt kell beszámolnunk az országot [Grenadát – a szerk.] ért rakétatámadásról. [...] Nem tudom palástolni, hogy mennyire felkavartak az események.”³²

AZ ESEMÉNYEK UTÓÉLETE

A fegyveres harcokat követően Paul Scoon alakított egy, a későbbiekben korrupciójáról ismertté vált átmeneti kormányt, mely az emberi jogok megsértése miatt is sok kritikát kapott. A decemberben befejeződő katonai műveletek után az amerikai csapatok nagy része kivonult, mindössze katonai rendőri valamint különleges alakulatok egyes részei, illetve a hírszerzés egységei maradtak a szigetországban.

A katonai beavatkozás lezárultával, a számos szinten elrendelt, katonai és politikai szempontokat elemző vizsgálatokat követően a szükségszerűen levont konzekvenciák alapján született meg 1986-ban a *Goldwater-Nichols törvény*³³, mely a Védelmi Minisztérium 1947-es megalapítását követően a legnagyobb változásokat hozta a katonai vezetési és irányítási rendszer felépítésében, mind strukturális, mind feladat- és hatáskörök szempontjából.

Grenadában is jelentős változások álltak be az inváziót követően: a tömegszervezeteket feloszlatták, a szakszervezeteket újraszervezték, az egészségügyi dolgozók több mint felét elbocsátották, az adószabályokat megváltoztatták a külföldi befektetők javára, valamint beindították az állami cégek, érdekeltségek privatizációját. Mindezeknek köszönhetően – a számottevő amerikai pénzügyi segítség ellenére – jelentősen csökkent az életszínvonal az országban. Legnagyobb mértékben az egészségügyi szektorban történtek negatív változások: abban az országban, ahol a lakosság 60 százaléka 25 év alatti, nem maradt egyetlen egy gyermekorvos sem, csakúgy mint pszichológus sem, aki a 180 regisztrált rásszorulóknak segíthetett volna. Mindez annak volt köszönhető, hogy boszorkányüldözéshez hasonlóan, egyfajta vadászat kezdődött meg a baloldali érzelmű emberek ellen. Az orvosok között pedig rendkívül nagy számban voltak Kubából érkezett szakemberek.³⁴

Bár a katonai műveletek befejeződtek, az amerikai beavatkozásnak korántsem volt még vége: a kiskirályokként viselkedő amerikai tisztviselők különböző, általában ideológiai alapon meghozott döntéseikkel a legtöbb külföldi munkavállalót kiutasították az országból, emellett számos grenadai lakost – vádemelés nélkül – hónapokig börtönbe zártak, többüket meg is kínozták. Bezáratták a *Pál Pápa Ökumenikus Központot* is, feltételezett tevékenysége miatt. Az ország egyetlen rádióállomását az amerikai haditengerészet vette irányítása alá, bevezették a sajtó cenzúráját, korlátozták a gyülekezési jog gyakorlását, a *habeus corpus* intézményét pedig beszüntették.³⁵ Bár ezen korlátozások évek múlva enyhültek és

³⁰ REAGAN, Ronald: *An American Life*, Pocket, Washington DC, 1990.

³¹ Tette mindezt Thatcher az után, hogy a támadás előtti napon *Geoffrey Howe* külügyminiszter a Parlamentben bejelentette, hogy a kormánynak nincs tudomása egy esetleges amerikai beavatkozásról. http://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Grenada letöltve: 2010-06-27

³² <http://www.margaretthatcher.org/document/109427> letöltve: 2010-08-08

³³ A törvény teljes szövege a következő linken olvasható: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/congress/title_10.htm

³⁴ A grenadai változások azonban nem maradtak az ország határain belül, így történhetett meg az is, hogy az amerikai retorziótól tartva Suriname bezárta havannai nagykövetségét, az országban tartózkodó kubai diplomatákat pedig kiutasította területéről. <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

³⁵ <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

szabad választásokat is tarthatott az ország, az amerikai érdekek és érdekeltségek kiemelt helyen való tartását minden kormánynak követnie kellett, így az ország a korrupció és a pénzmosás egyik latin-amerikai fészkévé vált.

ÖSSZEGZÉS

Az 1983-as grenadai invázió értelmezhető akár az USA és Kuba közti ellentét és egyfajta rivalizálás egy apró momentumaként. Egy véres puccs, valamint az országban tartózkodó amerikai egyetemisták életének feltételezett veszélyeztetettsége kitűnő alkalmat teremtett Washington számára, hogy felszámolja a legközvetlenebb érdekszférájában található marxista rezsimet.

Véleményem szerint azonban – bár sem a bevetett csapatok száma, sem a haditechnikai eszközök mennyisége és milyensége, vagy a halottak száma nem vonná maga után azt, hogy katonailag jelentős akcióról beszéljünk – nem mehetünk el szó nélkül a beavatkozás üzenete mellett. Világpolitikai, biztonság- és védelempolitikai szempontból az intervenció bebizonyította, hogy – bár nem feledkezhetünk meg a hidegháborús légháorról sem – az Egyesült Államok kész kezdeményezőként is fegyveres konfliktust vállalni egy érdekeivel ellentétes politikát képviselő ország ellen, tradicionális szövetségeseinek ellenkezése esetén akár a nemzetközi jogi szabályok megszegésével is. Emellett ez a fajta erőfitogtatás direkt üzenet volt a régió többi baloldali ideológiát folytató államának is.

A művelet kódnevéhez méltóan, az országot mindössze három nap alatt térdre kényszerítő akció, mely véget vetett a kommunisták négy évig tartó, eredményeket is felmutatni képes hatalmának, nemcsak a nemzetközi közösség szereplőire gyakorolt hatást, hanem jelentős belpolitikai kihatással is rendelkezett. Gyógyír volt a szétesőben lévő amerikai társadalom szegényérzetére, melyet a vesztes vietnámi háború okozott, mindemellett Reagan elnök népszerűségének is jelentős lökést adott, a beavatkozás támogatottsága pedig elérte a 63 százalékot is.

Bár első pillantásra sikeresnek és elsöprő erejűnek is nevezhető az Operation Urgent Fury, katonai szempontból számos kívánni valót hagyott maga után. A hírszerzési források hiányosak voltak. Nem volt ismeretes az inváziós erők előtt, hogy az orvosi egyetemnek két kampusza van. Ez a hiba 30 órás csúszást eredményezett a távolabbi kampusz esetében.³⁶ Az alakulatok nem egységes térképet kaptak, a kiosztott térképeken nem voltak topográfiai jelek, a kulcsfontosságú területek sem voltak jelölve, a deszantolási körlet mindössze kézzel volt berajzolva. A nagyszámú hibának köszönhetően számos amerikai katona baráti tűzben vesztette életét. Az akció előtt és közben a sajtó számára adott információk tömegsírokról és a veszteségekről a későbbiekben mind hamisnak bizonyultak.

Mindenek ellenére 1984. január 24-én McDonald admirális a Kongresszus Fegyveres Erők Bizottsága előtt az Operation Urgent Furyt teljes sikernek nevezte: „A művelet minden fázisa a tervezetteknek megfelelően zajlott. Az amerikai állampolgárokat megvédtük és evakuáltuk. Az ellenség erőit semlegesítettük. A szituációt stabilizáltuk, további kubai csapaterősítések nélkül. Az amerikai hallgatók visszatérhettek az egyetemre és folytathatták tanulmányaikat. A turizmus rohamosan fejlődik. És végül legfontosabbként: egy törvényes, demokratikus kormány került hatalomra.”³⁷

Napjainkra a szigetország stabilizálódni látszik: 2008-ban a grenadai kormány bejelentette, hogy emlékművet állít az invázióban elesett kubaiak tiszteletére,³⁸ 2009. május 29-én pedig a Point Salines Nemzetközi Reptér felvette Maurice Bishop nevét.³⁹

³⁶ MAGNUSON, Ed: Getting Back to Normal In TIME, 2009. május 20., <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,926318-2,00.html> letöltve: 2010-08-02

³⁷ <http://www.history.navy.mil/faqs/faq95-1.htm> letöltve: 2010-06-27

³⁸ http://www.caribbeannews.com/archivist.php?news_id=11773&pageaction=showdetail&news_id=11773&arcyear=2008&arcmonth=10&arcday=29=&ty letöltve: 2010-08-06

³⁹ <http://www.cananews.net/news/131/ARTICLE/38264/2009-05-30.html> letöltve: 2010-08-06

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

VOGEL Dávid

Zárszóként elmondható, hogy a hidegháború utolsó évtizedében egy republikánus amerikai elnök erőfölényét kihasználva, minden különösebb háború ok nélkül, szinte a teljes nemzetközi közösség tiltakozása ellenére, a nemzetközi jog súlyos megszegésével, fegyveresen avatkozott bele egy nálánál jóval kisebb ország belügyeibe, annak érdekében, hogy az saját politikai irányvonalának és gazdasági érdekeinek megfelelően működjön tovább. És tehette ezt mindennemű következmény nélkül.

Kulcsszavak: Grenada; Egyesült Államok; Latin-Amerika; háború; hidegháború; nemzetközi jog

Keywords: Grenada; United States; Latin America; war; Cold War; International Law

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BECK, Robert: The Grenada Invasion In Politics, Law, and Foreign Policy Decisionmaking, Westview, 1993. ISBN 978 081 338 709 3
- COLE, Ronald H.: Operation Urgent Fury: The Planning and Execution of Joint Operations in Grenada 12 October - 2 November 1983
Joint History Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff Washington, DC
- COLLIER, Peter - HOROWITZ, David Horowitz: Another „Low Dishonest Decade” on the Left [kommentár], 1987. január.
<http://en.wikipedia.org>
<http://www.commentarymagazine.com>
<http://www.history.navy.mil>
<http://www.historyguy.com>
<http://www.gsl.net>
<http://www.washingtonpost.com>
- LECKIE, Robert: The Wars of America, Castle Books, USA, 1998. ISBN 978 078 580 914 2
- MAGNUSON, Ed: Getting Back to Normal = TIME, 2009. május 20.,
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,926318-2,00.html> letöltve: 2010-08-02
- NGUYEN, Phuong: The 1983 Invasion of Grenada = ESSAI, 2010/7. szám, 118. p.,
<http://dc.cod.edu/essai/vol7/iss1/36> letöltve: 2010-08-01
- REAGAN, Ronald: An American Life, Pocket, Washington DC, 1990.
- United Nations Yearbook, Department of Public Information, United Nations, New York, Volume 37, 1983.
- WOODWARD, Bob: Veil: The Secret Wars of the CIA 1981-1987, Simon & Schuster, 1987. ISBN 978 223 402 086 3
- ZUNES, Stephen: The US Invasion of Grenada = Foreign Policy In Focus, 2003. október.
<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html> letöltve: 2010-06-27

**A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG BIZTONSÁGPOLITIKÁJÁVAL FOGLALKOZÓ
ALAPDOKUMENTUMOK****THE SECURITY POLICY RELATED DOCUMENTS OF THE REPUBLIC OF HUNGARY**

Értékelő elemzésemben a Magyar Köztársaság Alkotmányának, az Országgyűlés 94/1998-as (XII.29.) határozatának a Magyar Köztársaság biztonság és védelempolitikájának alapelveiről, a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájának, valamint a Magyar Köztársaság Katonai Stratégiájának az átfogó elemzése alapján összefüggéseket szeretnék felvázolni a biztonság, a Magyar Köztársaság biztonsága és a Magyar Honvédség szerepvállalása kapcsán. A teljesség igénye nélkül értelmezni szeretném a biztonság komplex fogalmát, megjelenését az érintett dokumentumokban.

In my evaluative analysis I would like to publish associations or relationships concerning security, security of the Hungarian Republic and role of the Hungarian Defence Forces on the basis of a comprehensive analysis of the Constitution of the Hungarian Republic, the 94/1998 governmental decision (The basic principle of the security and defence policy of the Hungarian Republic) and The Military and National Security Strategy of Hungary. Without need of completeness, I wish to clarify the complex concept of security and its appearance in the mentioned documents.

ELŐSZÓ

A világ, amelyben élünk egy globalizált világ, melyet a különböző politikai, gazdasági, katonai szövetségesi rendszerek formálódása és léte hat át. Ebben a globalizált és szövetségesi rendszerek létezésén nyugvó világban, a biztonság, mint értéknek, és mint érdeknek a súlya jelentős mértékben felértékelődik. A folyamatosan változó globális viszonyok következtében azonban a biztonság komplex fogalma új értelmet nyer, új elemekkel bővül. A biztonságot veszélyeztető kockázati tényezők tárházában a klasszikus értelemben vett háborúk, az erőszak, a nukleáris fenyegetettség mellett olyan új típusú kihívások is megjelennek, mint a terrorizmus, az etnikai villongások, a regionális vagy vallási konfliktusok, az információs hadviselés [1] [2] [3], a kritikus infrastruktúra védelme [4], az illegális migráció [5], a klímaváltozás, az energiabiztonság. Ennek következtében az ország védelmét nemzeti és nemzetközi szinten, a különböző szövetségesi rendszerek égíse alatt megtestesítő Magyar Honvédség alaprendeltetéséből és szövetségesi kötelezettségéből adódó feladatköre is átértelmeződik, újabb elemekkel bővül, összhangban a Magyar Köztársaság és a különböző szövetségesi rendszerek biztonsági értékeivel és érdekeivel.

BIZTONSÁG

A biztonság szó a latin securitas, -atis (f) szóból ered, mely többek között gond nélküli, gondtalan, biztonságos jelentéssel bír. A Hadtudományi Lexikon megfogalmazásában a biztonság nem jelent mást, mint az „... egyéneknek, csoportoknak, országoknak, régióknak, szövetségesi rendszereknek a maguk reális képességein és más hatalmak, nemzetközi szervezetek hatékony garanciáin nyugvó olyan állapota, helyzete és annak tudati tükröződése, amelyben kizárható vagy megbízhatóan kezelhető az esetlegesen bekövetkező veszély, illetve adottak az ellene való eredményes védekezés feltételei.” [6]

A biztonság egy komplex fogalom, melynek magyarázatára, kategorizálására a szakirodalomban számos megfogalmazás található. A vonatkozó magyarázatokból nyilvánvalóvá válik, hogy a fogalom tartalma vitatott, nincs egységes értel-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

mezése, az idők folyamán folyamatosan változott, átalakult, új elemekkel bővült. Nem lehet leszűkíteni csupán a katonai jellegű fenyegetésekre és az azokra adott válaszokra.

A hidegháború időszakában a legfontosabb biztonsági kihívás, elsődrendű kockázati tényező a nukleáris háború elkerülése, a Szovjetunió térfoglalásának, expanziós politikájának a megakadályozása volt. Ezt követően, az egykori szuperhatalom széthullásával, a bipoláris világrend megszűnésével és olyan új kihívásokkal kellett és kell szembenézni, mint a terrorizmus, az etnikai feszültségek, a regionális vagy vallási konfliktusok, az információs hadviselés, a kritikus infrastruktúra védelme, az illegális migráció, a klímaváltozás, az energiabiztonság. Ebből adódóan a hidegháború lezárulásával megnőtt az igény a biztonság fogalma értelmének kiszélesítésére. Ennek a törekvésnek az egyik kiemelkedő képviselője Barry Buzan híres angol politológus. Az ő megfogalmazása alapján „... a biztonság a túlélés és a fennmaradás lehetősége és képessége a létet fenyegető veszélyekkel szemben.” [7] Többek között ő tett kísérletet elsőként a biztonság különböző kategóriáinak megkülönböztetésére. Munkássága eredményeképpen a biztonság öt fő szektorát különítette el, melyek a katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti szektorok. [8] A Hadtudományi Lexikon megfogalmazásában is megtalálhatóak ezek az alapvető szektorok, kiegészülve a humanitárius, a környezetvédelmi és a katasztrófa-elhárítási szektorokkal. [6]

A katonai szektorban jelentkező biztonsági kihívások lényege egyrészt továbbra is abban áll, hogy az egyes nemzetállamok legfőbb célja a területüknek és a lakosságuknak a védelme. Másrészt az új típusú kihívások megjelenése is jelentős feladatokat helyez erre a szektorra, gondoljunk például a terrorizmusra, mely elleni küzdelem során, az egyes nemzetállamok katonai lépésekkel reagálnak, és katonai előkészületeket tesznek a védekezés érdekében. Az új típusú kihívások velejárója a hadügyben már korábban is uralkodó aszimmetria ismételt megjelenése, melynek szereplői eltérő erejű és szintű „szembenálló felek”. Az aszimmetria elsősorban a hálózat alapú hadviselésben teljesedik ki, amikor is a konfliktus, a konfrontáció az összetett, globális méretű társadalmi, gazdasági, politikai hálózatok miatt túlnyúlik a nemzetállamok határain, így ezen okból kifolyólag nehéz felvenni ellene a küzdelmet. Jó példa erre többek között az Egyesült Államoknak a terrorizmus ellen folytatott küzdelme. [8]

A biztonsági kihívások politikai szektorának lényege az instabil államszerkezettel, társadalmi berendezkedéssel, politikai és gazdasági helyzettel rendelkező, etnikai feszültségekkel terhelt államok problematikájában nyilvánul meg. Ezekben az úgynevezett „bukott államokban” nincs egy stabil politikai kormányzás, melynek hiányában a gazdasági és a társadalmi szektorok is sérülnek. Ezek együttes hatása, pedig ellehetetleníti a fenntartható politikai, gazdasági és társadalmi fejlődést. [9] Mivel az ilyen problémákkal küszködő államok jól meghatározható földrajzi régiókban helyezkednek el, így a jelentkező nehézségek a globalizáció, a kölcsönös függőségi viszonyok, illetve a szövetségi rendszerek miatt könnyen globális szinten jelentkezhetnek. Lokális szinten pedig kedvezhetnek az új típusú biztonsági kihívásoknak, utalván többek között Afganisztánra, mely hasonló nehézségek miatt a terrorizmus melegágya lett. [8]

A biztonság gazdasági szektorának vonatkozásában, többek között a napjainkban meghatározó jelentőségű energiafüggőségre, az energiahordozókért folytatott küzdelemre, a gazdaság működésében rejlő problémákra és viszonyokra kell gondolni, mely a biztonságra alapvetően hatást gyakorló gazdasági stabilitás alapja. Ez a szektor szoros összefüggésben van a politikai szektorral, hiszen az instabil államok politikai rendszerének összeomlása könnyen magával hozhatja a gazdasági rendszerük megroppanását is. Ugyanakkor nagyon sok esetben ezek az úgynevezett „működésképtelen államok” jelentős volumenű nyersanyag és erőforráskészletekkel rendelkeznek. A fentiekben említett komplex függőségi viszonyok miatt a biztonság gazdasági szektorában lokális szinten megjelenő kihívások nagyon könnyen átgűrűzhetnek globális szintre. [8]

A társadalmi szektorban rejlő kihívások okait az instabil, gyenge állami intézményekben, az etnikai és nemzetiségi ellentétekben, a társadalmi megosztottság okozta belső társadalmi problémákban találhatjuk meg. A feszültségek elsősorban a különböző csoportok közötti politikai, gazdasági hatalom megszerzéséért folytatott harcban nyilvánulhatnak meg. Az

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

államnak nagyon fontos szerepe van a társadalmi biztonság megteremtésében az igazságos társadalmi viszonyok, a békés társadalmi létezés szükséges javak – közbiztonság, egészségügyi ellátás, honvédelem, oktatás – biztosítása által. A biztonság társadalmi szektorának globális hatásai többek között az etnikai üldöztetés, népiirtás okozta tömeges migrációban, a lokális konfliktusok eszkalálódásában [6] és a járványok terjedésében nyilvánulhatnak meg. A politikai, gazdasági szektorban rejlő kihívásokhoz hasonlóan a biztonság e szektorának instabilitása is kedvezhet a különböző szélsőséges csoportok térnyerésének. [8]

A környezeti szektorban rejlő kihívásokat górcső alá véve megállapíthatjuk, hogy alapvetően az emberi tevékenységek természeti környezetre gyakorolt hatásában keresendő a probléma oka. E szektor sajátosságaiból adódóan a felmerülő problémák – úgy, mint a napjaikban egyre inkább égetőbb túlnépesedési probléma vagy a globális felmelegedés okozta klímaváltozás - alapvetően globális szinten jelentkeznek, melyeknek rendezésében az egyes államoknak, de minden embernek, is jelentős feladata van. A környezeti szektorban rejlő problémák hatására könnyen fegyveres konfliktusok alakulhatnak ki a megújuló erőforrásokért (pl. a vízért), emellett szükséges olyan jelenségekkel is számolni, mint a vízhiány okozta migráció. Megemlítendő, hogy a fenti folyamatok következtében tovább fokozódhatnak a korábban említett „működésképtelen államok” instabilitásából származó veszélyek is. [8]

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA [10]

Az Alkotmány a Magyar Köztársaság alaptörvénye és egyben legmagasabb szintű törvénye, a jogforrási rendszer csúcspontja, melyet különleges eljárási rendben alkotnak meg. A benne foglalt alapjogok és az alkotmányos rend védelméről az Alkotmánybíróság gondoskodik. Az állam ebben szabályozza többek között a saját jogrendjét, az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit, valamint meghatározza az államszervezetre vonatkozó alapvető szabályokat. A jelenleg hatályos Alkotmány eredeti szövegét az 1949. évi XX. törvénnyel fogadta el az Országgyűlés 1949. augusztus 18-án, mely törvény 1949. augusztus 20-án lépett hatályba. Az azóta eltelt időszakban több módosításon esett át többek között a rendszerváltás, a NATO-hoz vagy az Európai Unióhoz való csatlakozásunk eredményeképpen.

A biztonság, mint fogalom, a Magyar Köztársaság biztonsága, illetve a Magyar Honvédség szerepvállalása szempontjából:

- az Alkotmány I. fejezet – Általános rendelkezések;
- II. fejezet – Az Országgyűlés;
- III. fejezet – A köztársasági elnök;
- VII. fejezet – A Kormány, VIII. fejezet – A Magyar Honvédség és egyes rendvédelmi szervek;
- valamint a XII. fejezet – Alapvető jogok és köteleességek, bír különös jelentőséggel.

Az I. fejezetben foglaltak alapján a biztonság elsődleges megtestesítője maga az állam, amely garantálja a Magyar Köztársaság és állampolgárai szabadságát, függetlenségét, az ország területi épségét, a nemzetközi szerződésekben rögzített határait a háborút kerülve és az erőszakos eszközök alkalmazását mellőzve. Ezzel párhuzamosan részt vesz az európai egység megteremtésével kapcsolatos feladatok végrehajtásában is.

A II. fejezet összhangban az első fejezettel az állami rend stabilitásának megteremtésével, az Országgyűlés vonatkozó feladataival kapcsolatos. Ezen kívül a fejezet intézkedik a Honvédelmi Tanács bizonyos speciális helyzetekben történő létrehozásáról is különböző minősített időszakokban. Ezek a minősített időszakok a rendkívüli állapot [11], a szükségállapot [11] és a hadiállapot. [6] Ebben a fejezetben már a Magyar Honvédség is megemlítésre kerül a nemzeti vagy nemzetközi alkalmazásának és szerepvállalásának vonatkozásában, mellyel kapcsolatos döntés az Országgyűlés és a Honvédelmi Tanács hatáskörébe tartozik.

A III. fejezetnek alapvetően a Magyar Honvédség vezetése szempontjából van jelentősége, melyből egyértelműen kiderül, hogy a Magyar Honvédség főparancsnoka a köztársasági elnök.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

A VII. fejezet az ország és az állampolgárok biztonságának megteremtésével kapcsolatos kormányzati szintű feladatokról intézkedik. Ezek közé az alkotmányos rend védelme, a Magyar Honvédség irányítása, az élet és vagyonbiztonságot veszélyeztető vészhelyzetek [11] elhárítása, a közrend és a közbiztonság megteremtése is tartozik.

A VIII. fejezet különös jelentőséggel bír. Az alkotmány itt részletezi a Magyar Honvédség rendeltetését, alapvető feladatrendszerét nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt, meghatározva azokat az állami szereplőket, akik az irányításában és vezetésében részt vesznek. Ennek értelmében elsődleges és legfontosabb feladata a haza katonai védelme, valamint nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Kormány és az illetékes miniszter irányítása alatt.

A XII. fejezet szól az állampolgároknak a biztonság megteremtésével kapcsolatos kötelezettségeiről, amelynek értelmében a haza védelmét minden állampolgár kötelességének tekinti, többek között a hadkötelezettség keretein belül.

Az Alkotmány tehát a fent említett fejezetekben írja elő az állam, a nemzeti vagyon, a nemzeti értékek, az állampolgárok egészének vagy jelentős részének a biztonságát, a vagyonbiztonságot fenyegető helyzeteknek, állapotoknak és kockázatoknak a kezelését. Állami szintű feladatokat határoz meg a veszély, a veszélyeztetettség esetére, vagyis a minősített időszakok alkalmával. Előírja a felelős személyek és szervezetek Alkotmányban rögzített feladatait az adott feltételek fennállása esetén. Ezek a feladatok többek között:

- a kialakult helyzet minősítése, annak kihirdetése;
- a minősített időszakokkal kapcsolatos feladatok meghatározása;
- a szükséges rendszabályok bevezetése;
- az állami élet rendjének a szabályozása;
- valamint az állampolgárok igénybevételének az elrendelése.

Meglátásom szerint az Alkotmányban rögzített ide vonatkozó dolgok szorosan összekapcsolhatóak a biztonság katonai, társadalmi és politikai szektorával, mivel elítél minden olyan erőszakos cselekedetet, amely a hatalom megszerzése által egy instabil államszerkezetet, politikai intézményrendszert és társadalmi berendezkedést idézne elő. A globális biztonság szellemében pedig célul tűzi ki az európai egység megteremtését.

AZ ORSZÁGGYŰLÉS 94/1998-AS (XII.29.) HATÁROZATA A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG BIZTONSÁG ÉS VÉDELEMPOLITIKÁJÁNAK ALAPELVEIRŐL [12]

A Magyar Köztársaság biztonságpolitikáját meghatározó egyik legfontosabb jogi dokumentum az országgyűlés 94/1998-as (XII. 29.) határozata, mely hatálytalanította a 11/1993. (III.12.) évi országgyűlési határozatot, valamint a 27/1993. évi (IV.23.) országgyűlési határozatot. Ezek közül az előbbi a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai, míg az utóbbi a honvédelmi alapelveiről szólt. Mint azt korábban az Alkotmánnyal kapcsolatos módosítások tekintetében is említettem, a globalizálódó világ, a megszülető szövetséges rendszerek, hazánk NATO- és EU tagsága eredményezték ennek a két korábbi határozatnak is a hatálytalanítását, és a nevezett országgyűlési határozat megszületését.

A 94/1998-as országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveit fogalmazza meg. Az elvek felsorakoztatása során egyértelműen utal arra, hogy a Magyar Köztársaság a biztonságot - a már korábban említettek szerint - komplexitása alapján értelmezi. Ez az olvasat a hagyományos értelemben vett politikai és katonai szektoron túlmenően magába foglalja többek között a gazdasági, pénzügyi, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti és a nemzetközi jogi szektorokat is, és ugyancsak utal a biztonságot veszélyeztető kockázati tényezők kiszélesedett spektrumára. Ebben az aspektusban a biztonságra ható veszélyforrásokat alapvetően globális:

- terrorizmus;
- szervezett bűnözés;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

- illegális migráció;
- gazdasági válságok;
- pénzügyi válságok;
- társadalmi válságok;
- tömegpusztító fegyverek,
- környezeti ártalmak;
- információs hadviselés;

regionális:

- a demokratizálódási folyamatok törékenysége;
- instabilitás és kiszámíthatatlanság;
- a nemzeti kisebbségek jogainak háttérbe szorítása;

és lokális szinten:

- a piacgazdaság kialakulását gátló tényezők;
- a gazdasági növekedés, jólét és az életminőség javulása ellen ható tényezők alapján különíti el.

A dokumentum megfogalmazza az ország biztonságpolitikájának legfőbb céljait, - melyek szoros összhangban állnak az Alkotmány szövegével – úgy, mint:

- az ország függetlenségének, szuverenitásának, területi épségének a szavatolását;
- az alkotmányos rend, a demokratikus jogállamiság, a piacgazdaság kedvező feltételeinek a megteremtését;
- a különböző emberi jogok érvényesülésének a biztosítását;
- az élet, vagyon és szociális biztonság megteremtését;
- a nemzetközi béke és biztonság fenntartását;
- az euro-atlanti régió stabilitását;
- az ország kedvező és stabil nemzetközi gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatainak a megteremtését és fenntartását.

Az országgyűlési határozat utal arra, hogy a fent említett biztonságpolitikai célkitűzéseket a Magyar Köztársaság milyen módon kívánja megvalósítani. Ennek értelmében kimondja, hogy a biztonságpolitikai elképzeléseit az Alkotmánnyal összhangban, a különböző nemzetközi szervezetek, mint az ENSZ [13], az EBESZ [14] [15], az Európa Tanács [16], az Észak-atlanti Szerződés Szervezete [17] [18] dokumentumaiban rögzített alapelveknek és kötelezettségvállásoknak megfelelően kívánja megvalósítani. A biztonság szempontjából tesz egy nagyon fontos megállapítást, - eszerint kimondja, hogy az országnak nincsen ellenségképe, a nemzetközi jog előírásait betartó nemzetközi színtér szereplőit partnerként kezeli, a vitás kérdéseket pedig a nemzetközi jog előírásait figyelembe véve békés eszközökkel kívánja rendezni.

Az országgyűlési határozatból nyilvánvalóvá válik, hogy az ország, azonosul a globalizálódó, szövetséges rendszeren nyugvó világ kihívásaival. Az állampolgárainak a biztonságát ebben a környezetben, az euroatlanti régió szerves részeként, a NATO égisze alatt fennálló kollektív védelmen alapulva képzele el garantálni.

Az országgyűlési határozat kötelezettséget vállal arra, hogy megteremti a benne foglalt feladatok végrehajtásához szükséges feltételeket, és felelőssé teszi a Kormányt a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia kidolgozásáért, felülvizsgálatáért, valamint a bennük meghatározott feladatok végrehajtásáért.

A fentieket összegezve levonható az a következtetés, hogy az országgyűlési határozat megszületése többek között a globalizálódó világ, a változó szövetséges rendszerek, az új típusú kihívások megszületésének az eredménye. A Magyarország biztonságának megteremtésével kapcsolatos feladatok és intézkedések során figyelembe veszi a biztonság fogalmának komplexitását és mindazokat a globális, regionális és lokális veszélyforrásokat, melyek a biztonság fenntar-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

tására vagy megteremtésére közvetlen hatást gyakorolnak. A Magyar Köztársaság biztonságának megteremtését a kollektív védelem keretében, a nemzetközi szövetségesi rendszerek égíse alatt kívánja megvalósítani.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJA [19]

A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiáját 2004. március 31-e ülésén fogadta el a Kormány a 2073/2004 (III.31.) kormányhatározat formájában. A határozat 2004. április 15-én lépett hatályba felváltva ez által a korábban érvényben lévő 2144/2002 (V.6.) kormányhatározatot a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. A korábbi stratégia átdolgozását ebben az esetben is a globális változások indokolták, melyek során az európai integrációs folyamat egyik jelentős mérföldköveként 2004. május 1-vel Magyarország az Európai Unió teljes jogú tagja lett.

A stratégia a Magyar Köztársaság biztonság és védelempolitikai alapelveire épít összhangban a NATO 1999. évi Stratégiai Koncepciójával [20], valamint az Európai Unió által 2003-ban elfogadott Európai Biztonsági Stratégiával. [21] A kormányhatározat alapvetően:

- a biztonsággal kapcsolatos értékek és érdekek;
- a biztonsági környezet (fenyegetések, kockázatok, kihívások);
- az elérendő célok és a végrehajtandó feladatok;
- a megvalósításhoz szükséges eszközök;
- valamint az ágazati stratégiák:
  - katonai;
  - nemzetbiztonsági;
  - rendvédelmi;
  - gazdasági-pénzügyi;
  - humán erőforrás-fejlesztési;
  - szociálpolitikai;
  - informatikai és információvédelmi;
  - katasztrófavédelmi és környezetbiztonsági;
  - terrorizmus elleni küzdelem kérdéskörével foglalkozik.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia megfogalmazásában a Magyar Köztársaság a biztonságot, mint alapvető értéket kezeli:

- a béke;
- a stabilitás;
- a szuverenitás;
- a demokrácia;
- a jogállamiság;
- a vállalkozás szabadsága;
- az emberi és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása;
- valamint a magyarság kulturális örökségének és identitásának megőrzése mellett.

Ezeknek az értékeknek a védelme, létük stabilitásának a megteremtése meghatározó jelentőséggel bír a korábban említett biztonsági szektorok kapcsán is.

A biztonsággal kapcsolatos érdekek közé sorolja többek között:

- az ország területének, szuverenitásának, alkotmányos rendjének megőrzését;
- a nemzetközi béke és biztonság fenntartását;
- az Európai Unió integrációjának és a közös európai politikának kiterjesztését;
- a nemzetközi béke és biztonság erősítését;

JOBBÁGY Szabolcs

- a fenntartható gazdasági növekedést;
- az állampolgárok biztonságának és jólétének az előremozdítását;
- valamint az euro-atlanti térség stabilitásának megőrzését.

A fentieket tekintve megállapítható, hogy szinte teljes az összhang az Alkotmányban és a 94/1998-as országgyűlési határozatban rögzített biztonságpolitikai célkitűzésekkel.

A biztonsági környezet, az arra hatást gyakorló fenyegetések, kockázatok és kihívások vonatkozásában - hasonlóan a 94/1998-as országgyűlési határozathoz - megkülönbözteti a kockázati tényezők globális, regionális és lokális dimenzióját. Ennek következtében a globális dimenzió keretében:

- a terrorizmusban;
- a fegyverkereskedelemben;
- a tömegpusztító fegyverekben;
- az illegális migrációban;
- valamint az információs hadviselésben rejlő, a biztonságot veszélyeztető kihívások jelennek meg.

Regionális szinten olyan fenyegetésekről esik szó, mint:

- a Közép-Európában és Délkelet-Európában (társadalmi, szociális ellentmondások, nemzeti, etnikai, kisebbségi és vallási problémák);
- a FÁK- országokban (bűnözés, illegális migráció, terrorizmus);
- a mediterrán térségben (szegénység, gyors népességnövekedés, migráció, terrorizmus, szervezett bűnözés);
- valamint a Közel- és Közép-Kelet (vallási, politikai, területi viták, terrorizmus, tömegpusztító fegyverek, energiahordozók ellenőrzésére irányuló törekvések) gócpontjaiban rejlő veszélyforrások.

A belső kihívásokat tekintve a legfőbb kockázati tényezők között említi a dokumentum:

- a szervezett bűnözést;
- a feketegazdaságot;
- a korrupciót;
- a kábítószeres terjedését;
- a politikai és vallási szélsőségek megerősödését;
- valamint a demográfiai kihívásokat.

A szövetségi kötelezettségekkel párhuzamosan a dokumentum a saját képességek fejlesztésére is jelentős hangsúlyt fektet. Az elérendő célok között jelöli a nemzetközi szervezetekhez, mint:

- a NATO-hoz (a hagyományos védelmi feladatok, a szövetségi együttműködés képességeinek megőrzése, az euroatlanti régióban és azon kívül jelentkező válságkezelés);
- az Európai Unióhoz (részvétel az Európai Unió közös kül és biztonságpolitikájában, gazdaságpolitikai integráció elmélyítése);
- a transzatlanti együttműködés területéhez (terrorizmus elleni küzdelem, NATO és Európai Unió stratégiai partnerség elmélyítése);
- az ENSZ-hez (részvétel a békefenntartó missziókban, hozzájárulás a világszervezet alkalmazkodásához az új típusú kihívásokhoz);
- az EBESZ-hez (részvétel EBESZ-missziókban, a fegyverzetellenőrzésben);
- valamint a gazdasági diplomácia területéhez kapcsolódó célkitűzéseket (tagságunk fejlesztése a regionális gazdasági szervezetekben).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

Megfogalmazza továbbá a térségünk államaival való kapcsolattartás fontosságát, melynek értelmében a kétoldalú és regionális kapcsolatok terén, a határon túli magyarok vonatkozásában és a FÁK-országokkal kapcsolatban jelöl meg feladatokat.

A globális térben jelentkező fenyegetésekhez és kihívásokhoz fűződő célkitűzések:

- a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának megakadályozása elleni küzdelemben;
- a regionális konfliktusok kezelésében;
- az államépítésben;
- a humanitárius segítségnyújtásban;
- a schengeni együttműködésben;
- az információs rendszerek védelmében;
- a természeti és civilizációs környezet védelmében testesülnek meg.

A belső kihívásokkal kapcsolatos legfontosabb biztonságot elősegítő és fokozó célkitűzések:

- a szervezett bűnözés;
- a feketegazdaság;
- a korrupció;
- a kábítószeres terjedése;
- a politikai és vallási szélsőségek elleni küzdelemben;
- és a demográfiai kihívásokra adott válaszokban érhetőek tetten.

A stratégia soron következő fontos része a nemzeti biztonsági stratégia megvalósításához szükséges eszközöket sorolja fel, melyek között legfontosabbaknak:

- a feltételeket biztosító nemzetgazdaságot;
- a hazai és a nemzetközi élet minden területén megnyilvánuló együttműködést;
- a megfelelő politikai, diplomáciai, katonai, katasztrófa-elhárítási területeket jelöli meg, melyek az ágazati stratégiák legfontosabb alappillérei.

Erre a gondolatra épül a dokumentum utolsó része, mely egyértelművé teszi, hogy a biztonság realizálásával kapcsolatos feladatok megoszlanak a különböző ágazatok között - ebből adódóan minden ágazat számára előírja, hogy dolgozza ki a saját szakterületére vonatkozó, a Magyar Köztársaság külső és belső biztonságának fenntartásához kapcsolódó gyakorlati módozatokat, stratégiákat -.

Konklúzióként megállapítható, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia eleget tesz az országgyűlési határozatban foglalt kötelezettségeknek. A Kormány egy olyan stratégiát dolgozott ki, mely megfelel a kor kihívásainak, elvárásainak. A dokumentum reális értékelése a világban végbement változásoknak, a végrehajtandó feladatokat és az azok megvalósításához szükséges célokat ennek szellemében fogalmazza meg, és alakítja ki, továbbá igyekszik választ adni a biztonság valamennyi szektorában felmerülő kihívásokra.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KATONAI STRATÉGIÁJA [22]

A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiáját 2009. január 30-án fogadta el a kormány az 1009/2009 (I.30.) kormányhatározat formájában, mely 2009. február 05-én lépett hatályba. Mint már korábban is említettem, ebben az esetben is igaz, hogy a nevezett katonai stratégia kidolgozását is a folyamatosan változó biztonsági környezet ihlette. Márkánosan tükröződik benne a biztonsággal kapcsolatban már oly sokszor említett új felfogás, valamint az új típusú kihívásokra való reagálás.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

A katonai stratégia taglalja a Magyar Köztársaság megváltozott biztonsági környezetét, védelempolitikájának alappilléreit, a Magyar Honvédség feladatait, alkalmazásának várható körülményeit, szükséges képességeit, a haderő-fejlesztési irányokat, valamint a Honvédség fenntartásának és fejlesztésének feltételeit.

A megváltozott biztonsági környezettel kapcsolatban említést tesz a globalizálódó világról, melynek következtében az átfogó biztonság keretében nem választható el egymástól a közvetlen környezet, a régió, a kontinens és a távolabbi területek biztonsága. A biztonság megteremtésében kulcsfontosságú szerepet játszanak azok a nemzetközi szervezetek (NATO, EU), melyekbe hazánk integrálódott. Ennek a folyamatnak az eredményeképpen az ország biztonsági helyzete egyre stabilabb, de mindezek mellett a globális folyamatok következtében ezt a biztonságot egyre távolabbi régiók és újabbnál újabb kihívások veszélyeztethetik. A dokumentum a potenciális veszélyforrások között nevezi meg:

- a terrorizmust;
- a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának elterjedését;
- a kábítószer kereskedelmet;
- a klímaváltozást;
- és az olyan kedvezőtlen demográfiai változásokat, mint a túlnépesedést, a politikai és vallási szélsőségek felerősödését.

A Magyar Köztársaság védelempolitikai alapelveit tekintve a honvédelem két legfontosabb alappillérenek a nemzeti haderőt és a szövetségen belüli együttműködést tekinti. A korábbi Nemzeti Biztonsági Stratégiában foglaltakhoz hasonlóan kihangsúlyozza, hogy Magyarországnak nincsen ellenségeképe, hazánk a NATO, az EU, az ENSZ, valamint az EBESZ konstruktív és aktív tagja kíván lenni. Ennek érdekében a Magyar Honvédség a lehetőségeihez mérten részt vállal, és részt kíván vállalni a régió és a világ stabilitásának megőrzését szolgáló békefenntartó és humanitárius műveletekben.

A biztonság dimenzióinál a hagyományos értelemben vett politikai és katonai dimenziókon túl, annak:

- gazdasági;
- pénzügyi;
- energiaellátási;
- rendvédelmi;
- emberi jogi és kisebbségi;
- információs és technológia;
- környezeti;
- demográfiai;
- civilizációs;
- egészségügyi;
- és nemzetközi jogi dimenzióival is számol.

A Magyar Honvédségre háruló jövőbeni feladatok és azok végrehajtási környezetével kapcsolatban megfogalmazódik a dokumentumban, hogy továbbra is a Magyar Köztársaság védelme, a NATO kollektív védelméből adódó feladatok és a nemzetközi műveletekben való részvétel kap nagy hangsúlyt. Ezek keretében olyan konkrét feladatokról van szó többek között, mint az ország függetlenségének, területi épségének a szavatolása, a befogadó nemzeti támogatás és a hatékony légtérvédelem. A dokumentum szerint az országnak továbbá olyan új típusú feladatokkal is számolnia kell, mint az illegális migráció, az elhúzódó konfliktusok, a terrorizmus, az aszimmetrikus konfliktusok kezelése és a tömegpusztító fegyverek alkalmazásával szembeni hatékony védekezés.

A dokumentum a megváltozott biztonsági környezettel és az új típusú kockázati tényezőkkel összhangban megfogalmazza az egyes elérendő célokat a haderőfejlesztés és a még hiányzó képességek tekintetében. Ezek alapján termé-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

szetesen nagy hangsúlyt kell helyezni a NATO és EU képességek fejlesztésére mind a szárazföldi erő mind pedig a légi erő vonatkozásában. A haderőfejlesztésnek képességalapúnak kell lennie, mely lehetővé teszi a hatékony reagálást a megváltozott globális viszonyokra. Ezek sarokkövei:

- a tábori híradó és informatikai rendszerek rendszerszemléletű fejlesztése;
- a hálózatalapú működés kialakítása;
- a szárazföldi erő mobilitásának, tűzerejének és védettségének növelése;
- a légi erő modernizációja, kapacitásának növelése;
- a katonák egyéni felszerelésének korszerűsítése;
- valamint a technikai felderítő eszközök rendszerbe állítása.

Természetesen a megjelölt képességek és haderő-fejlesztési irányok eredményes megvalósítása elképzelhetetlen állami közreműködés nélkül. Itt a civil erőforrásoknak az ország védelmébe történő bevonásáról, a szükséges jogi és technikai infrastruktúra kialakításáról van szó. Ezek alapján megállapítható, hogy a jövőbeni stabil, hatékony és rugalmas haderővel szemben támasztott legfontosabb követelmények:

- a stratégiai környezet változásaihoz való alkalmazkodás képessége;
- a gyorsan változó harcászati, hadműveleti helyzetre való reagálás képessége;
- az erők megfelelő készenléti kategóriákban való tartása;
- a többnemzeti összhaderőnemi környezetben való tevékenység;
- az interoperabilitás;
- a harc hatékony megvívása;
- az erők védelme és megóvása;
- a hálózatközpontú környezetben való alkalmazás képessége;
- a hatékony felderítés és információszerzés;
- a telepíthetőség és a mobilitás;
- valamint képesség a lakossággal és a civil környezettel való együttműködésre.

A katonai stratégia utolsó részében a Magyar Honvédség fenntartásának és fejlesztésének feltételeit taglalja, melyben nagy hangsúlyt helyez annak alapvető és legfontosabb alkotóelemére, a katonára. Ebből kifolyólag különös figyelmet kell fordítani a személyi állomány megtartására, kiszámítható jövőképének a kialakítására, megfelelő kvalitásaira, kiképzésére és felkészítésére. A dokumentumban megfogalmazódik, hogy a hatékony védelem és biztonság garantálása érdekében nélkülözhetetlen a szükséges anyagi és pénzügyi források megteremtése, biztosítása, a védelmi kiadások tervszerű növelése és a Védelmi Tervezési Rendszer hatékony működtetése és fejlesztése. Ezekkel együtt kiemeli a stratégiai tartalékok képzését, a haditechnikai eszközök, a készletekkel való gazdálkodás elveinek és a honvédelmi infrastruktúrának a fejlesztését is.

Véleményem szerint a fentiek alapján megállapítható, hogy a katonai stratégia eleget tesz a 94/1998-as kormányhatározat kívánalmainak. A megváltozott biztonság és biztonsági környezet kihívásaira adandó válaszok mellett megnevezi az azok megadásához szükséges feltételeket is. Konkrét iránymutatást fogalmaz meg egy ütőképessé, az adott kor színvonalának megfelelő, a megváltozott biztonsági kihívásokra hatékonyan és rugalmasan reagálni képes haderő felépítésével és továbbfejlesztésével kapcsolatban.

KONKLUZÓ

Az érintett dokumentumok elemzése alapján elmondható, hogy az azokban foglalt alapelvek, feladatok és iránymutatások figyelembe veszik a megváltozott kor követelményeit a biztonsággal, a Magyar Köztársaság biztonságának értelmezésével, megteremtésével és a Magyar Honvédség alkalmazásával kapcsolatban. Tülségszerű a hagyományos értelemben vett biztonság fogalmán, azt átfogó, komplex és globális módon kezelik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

Véleményem szerint a szövetségi tagság és a nemzetközi integráció elkötelezett híveként a Magyar Köztársaság a biztonságpolitikai célkitűzéseit és a megteremtésükhöz szükséges feltételrendszert összhangba kívánja hozni a nemzetközi előírásokkal és elvárásokkal oly módon, hogy hatékonyan reagálni tudjon a megváltozott kihívásokra, a korunkban jellemző új típusú veszélyforrásokra. A nemzetközi integrációs folyamatban állampolgárainak a biztonságát békés eszközökkel kívánja szavatolni, partnerként kezelve a nemzetközi integráció résztvevőit. A biztonság szavatolása egyik sarokkövének a kollektív védelmet tekinti, de mindezek mellett figyelmet fordít a saját képességek fejlesztésére is.

Az elemzett dokumentumok nem csak fogalmi magyarázatokkal, elvi felvetésekkel szolgálnak a komplex biztonságról, hanem konkrét célokat, feladatokat, iránymutatásokat fogalmaznak meg az azt veszélyeztető kihívásokra adandó válaszszal kapcsolatban is. Megjelölik a Magyar Honvédség, mint a Magyar Köztársaság biztonságát elsődlegesen szavatoló fegyveres szervezet jövőbeni fejlesztési irányait is, melynek eredményeképpen egy rugalmasan reagálni képes, hatékony, gazdaságos működésű, a nemzetközi elvárásoknak és a szövetségi kötelezettségeknek eleget tevő haderő alakulhat ki.

Kulcsszavak: biztonság, alkotmány, biztonság és védelempolitika, katonai stratégia, euro-atlanti régió, új típusú kihívások.

Keywords: security, constitution, security and defence policy, military strategy, Euro-Atlantic region, new types of challenges.

HIVATKOZÁSOK

- [1] Az információs hadviselés hazai kormányzati kihívásai. Tanulmány kivonat. – p. 1-6. (Forrás: http://www.enoadvisory.com/doc/Informacios_Hadviseles_Tanulmany_EXTRACT_ENO_Advisory.pdf /letöltés ideje: 2009.10.24./)
- [2] Szabó András: Az információs hadviselés és a hadtudomány. – In: Hadtudomány A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata, 1998. December, VIII. évfolyam 4. szám (elektronikus). (Forrás: <http://www.zmne.hu/kulso/mht/hadtudomany/1998/ht-1998-4-5.html> /letöltés ideje: 2009.10.24./)
- [3] Nemzetközi Hírközlési és Informatikai Tanács - Információs Társadalom Technológia Távlatai - Körkép 2007. Szeptember Október. – p. 1-25. (Forrás: http://www.nhit-it3.hu/it3-cd/IT3_korkep_07szept_okt.pdf /letöltés ideje: 2009.10.24./)
- [4] 2080/2008. (VI. 30.) Kormányhatározat a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programjáról. – p. 1-22. (Forrás: [http://www.bm.hu/web/jog_terv.nsf/0/19659F03FD726909C12574C20034751C/\\$FILE/2080_2008_Korm-hat.pdf](http://www.bm.hu/web/jog_terv.nsf/0/19659F03FD726909C12574C20034751C/$FILE/2080_2008_Korm-hat.pdf) /letöltés ideje: 2009.10.23./)
- [5] Glatz Ferenc: Migráció a kibővített Európai Unióban. – p. 400-407. (Forrás: <http://www.glatzferenc.hu/upload/file/Kotetek/5K-50.pdf> /letöltés ideje: 2009.10.24./)
- [6] Magyar Hadtudományi Társaság: Hadtudományi Lexikon I. kötet. Szabó József (főszerk.) – Budapest, 1995. – 144. p. – ISBN 963 04 5227 8
- [7] Matus János: A biztonság és a védelem problémái a változó nemzetközi rendszerben. – In: Hadtudomány A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata, 2005. december, XV. évfolyam 4. szám (elektronikus). (Forrás: http://www.zmne.hu/kulso/mht/hadtudomany/2005/4/2005_4_24.html /letöltés ideje: 2009.10.24./)
- [8] Biztonságpolitikai szemle Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület. – Corvinák. – 1. A biztonsági kihívások új felfogása. - Az új típusú biztonsági kihívások új elméleti keretben. (Forrás: http://bizpol.playhold.hu/?module=corvinak&module_id=4&cid=1 /letöltés ideje: 2009.10.24./)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

JOBBÁGY Szabolcs

- [9] Magyar UNESCO Bizottság – A fenntartható fejlődés fogalma, célkitűzése. (Forrás: <http://www.unesco.hu/index.php?type=node&id=131> /letöltés ideje: 2009.10.27./)
- [10] A Magyar Köztársaság Alkotmánya. (Forrás: <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=94900020.tv> /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [11] Magyar Hadtudományi Társaság: Hadtudományi Lexikon II. kötet. Szabó József (főszerk.) – Budapest, 1995. – ISBN 963 04 5228 6
- [12] Az Országgyűlés 94/1998-as (XII.29.) határozata a Magyar Köztársaság biztonság és védelempolitikájának alapelveiről. (Forrás: <http://www.complex.hu/kzldat/o98h0094.htm/o98h0094.htm> /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [13] Az Egyesült Nemzetek Szervezete. (Forrás: <http://www.menszt.hu/> /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [14] Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. (Forrás: http://www.mfa.gov.hu/kulkepvisolet/AT_EBESZ/hu/EBESZ/EBESZ.htm /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [15] Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. (Forrás: http://bizpol.playhold.hu/?module=corvinak&module_id=4&cid= /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [16] Európa Tanács. (Forrás: <http://www.europatanacs.hu/> /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [17] Észak Atlanti Szerződés Szervezete. (Forrás: http://bizpol.playhold.hu/?module=corvinak&module_id=4&cid=107 /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [18] Észak Atlanti Szerződés Szervezete. (Forrás: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm> /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [19] A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája. (Forrás: http://www.hm.gov.hu/hirek/kozlemenyek/a_magyar_koztarsasag_nemzeti_biztonsagi_strategiaja /letöltés ideje: 2009.11.07./)
- [20] A NATO katonai stratégiái. (Forrás: http://bizpol.playhold.hu/?module=corvinak&module_id=4&cid=109 /letöltés ideje: 2009.11.08./)
- [21] Az európai biztonság és védelempolitika kialakulásának és fejlődésének története. (Forrás: http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/esdp/eu_biztonsag_vedelempol_ebvp_tortenet.htm /letöltés ideje: 2009.11.08./)
- [22] A Magyar Köztársaság Katonai Stratégiája. (Forrás: http://www.honvedelem.hu/cikk/0/13818/katonai_strategia_kormanyrendelet.html /letöltés ideje: 2009.11.08./)

INTERCULTURAL ASPECTS FOR THE PREPARATION OF INTERNATIONAL PEACE MISSIONS

A NEMZETKÖZI BÉKEMISSZIÓK FELKÉSZÍTÉSÉNEK KULTÚRAKÖZI SAJÁTOSSÁGAI

Amikor a 20. század második felének és a 21. század elejének társadalmi-történelmi folyamatait vizsgáljuk, megfigyelhetjük a világ különböző kultúráinak egyre sokoldalúbb és egyre erőteljesebb érintkezését. Századunk egyik kulcsfogalma a globalizáció, vagyis a modern világ népeinek növekvő kapcsolatrendszere és kölcsönös függése. A globalizáció következtében egymástól igen távol élő emberek, közösségek is kapcsolatba kerülnek egymással. A köznapi ember, de még a szakemberek egy része is úgy tartja, hogy a globalizáció elsősorban gazdasági folyamat. Az egységesítő törekvések azonban számos más területen is tapasztalhatók: az etnikai, a vallási, a kulturális, a politikai, a civilizációs és egyéb szférákban. Tanulmányozásuk, elemzésük segítségével kaphatunk választ a világban zajló társadalmi folyamatokra, és ezzel együtt a multikulturalitás és annak kommunikációs kihívásaira is.

When studying the social and historical processes in the second half of the 20th century and in the early 21st century, we can observe more and more wide ranging and intense contacts between the various cultures of the world. One of the key ideas of our century is globalisation, that is, a growing network of relationships and interdependence of the nations of our modern world. As a result of globalisation even people and communities who live very far from one another can get into contact. Both lay persons and some specialists think that globalization is an economic process, primarily. However, we can see that similar unification efforts are made in many other areas, too: ethnic, cultural, political, civilization, religious and other. The study and analysis of these trends will help us find correct responses to social processes going on worldwide, including the issue of multiculturalism and its communications challenges.

INTRODUCTION

When studying the social and historical processes in the second half of the 20th century and in the early 21st century, we can observe more and more wide ranging and intense contacts between the various cultures of the world. One of the key ideas of our century is globalisation, that is, a growing network of relationships and interdependence of the nations of our modern world. Technological development speeds up the flow of goods, capital, people and information. As a result of globalisation even people and communities who live very far from one another can get into contact. One of the spectacular signs of economic globalisation is that almost identical shopping centres are emerging in most big cities of the world, which all sell the same goods and merchandise. Scientific literature and empirical studies show that the process is irreversible. Both lay persons and some specialists think that globalization is an economic process, primarily. However, we can see that similar unification efforts are made in many other areas, too: ethnic, cultural, political, civilization, religious and other. The study and analysis of these trends will help us find correct responses to social processes going on worldwide, including the issue of multiculturalism and its communications challenges. (Vincze, 2003:93)

NEW CHALLENGES RAISED BY THE ACCESSION TO THE NATO AND EU

Hungary has been a NATO member for ten years and an EU member for five years, now. By joining these alliances, our country undertakes a lot more international assignments, which all offer new opportunities for the Hungarian army and police officers and warrant officers. The forced isolation of the country before the political restructuring took place has by now changed into a high degree of openness: allied forces take part in joint exercises, they change experience; and more and more foreign students can be seen in our universities and colleges. It is obvious that specialists who intend to stay in a specific country, i.e., in a specific cultural region for any length of time simply must have an amount of knowledge and a set of useful information to rely on in order to have an insight in the national customs, ethical and religious specifics and in the typical standards of interpersonal and social communication in a host country. (Vincze, 1999:18.)

The preparation of the personnel delegated to a foreign mission

Our officers serving in staffs or organisations consisting of the representatives of several nations say that it is not the lack of language proficiency that poses the biggest hurdle to understand the people in a foreign country, but rather, it is that the person on mission is unaware of the totally different communication customs, social and historical traditions, and of the geopolitical specifics there. These shortcomings prevent the person on mission from getting on well in a country's social build-up of which he has hardly any knowledge. Servicemen and policemen are prepared for foreign missions on individual training courses. In line with preparing the candidates professionally, these courses help their smooth adaptation to the culture of the host country so that they can learn and recognise the communication customs found strange there.

The preparation for the new challenges of international security

In response to the new challenges of international security, multinational organisations have been set up to implement military and peace keeping missions. Servicemen and policemen who are going to serve in multinational staffs have to prepare themselves for the challenges raised by multicultural environments. The language being a basic cultural code of communication is an indispensable tool to understand others. However, a language course alone, no matter how successfully it is completed, is not sufficient. The individual's well-being and success greatly depends on how well he knows the cultural background behind verbal understanding in the foreign cultural environment he is working in. It is something one can acquire only through socialisation while coexisting with a given nation. E.g. one should be aware of the way the idea of time is considered in a given culture, or how seriously punctuality is taken, or when to shake hands, or how and when to accept or refuse an invitation, how to eat, how to phone, how to tip, or how to negotiate, etc. according to local standards. It means that those who are going to work in a multicultural environment should know the culture, customs and the standards of conduct both of the host country and of the coalition partners.

Should one not know these social rules, he might get into a state of *cultural shock*. A person can be exposed to a cultural shock when he meets for the first time a new cultural environment totally strange to him. A drastic change of the environment, entirely different from the home environment, may cause anxiety or orientation disorder to many. The experience of a cultural shock will have its negative impacts on a person in the first weeks of his adaptation, primarily: all of a sudden, he faces too many challenges in a short time.

This experience strengthens the sensation of disorientation. Here is a short list of challenges a person has to face up to while meeting a strange culture: he finds everything strange; he misses his family background, friends, well-known customs, foods, traditions, and the degree of comfort he is used to, and what is more, he has to overcome the problem of the language. A cultural shock may cause a series of symptoms ranging from a mild irritation, through panic to a psychic crisis. (Bali, p.6.)

Those staying in a foreign culture may face serious problems in case they have but an inadequate knowledge of the *nonverbal communication customs* and of the codes of social conditioning typical of the host country. A smile, or posture, or a nod may not necessarily convey the meaning we are used to in our own cultural environments.

Even in a multicultural army or police environment, one can often see the feelings of rejection appear: these are *stereotypes or prejudices*, which normally have a negative emotional charge generated as a result of a gross generalization. We cannot tell for certain how much truth these stereotypes convey, because they generally develop as a result of rumours, public beliefs, or of a personal impression, or, they can as well develop to media influence. Stereotypes relevant to a specific nation, if working efficiently, may be the sources of serious tensions at joint work. Real or presumed historical or personal grievances can act as massive hurdles to the successful implementation of a mission.

Therefore, during the preparation of the personnel for a foreign mission special attention should be given to the prejudices and stereotypes possibly turning up in a multicultural environment. A stereotypical mindset magnifies the differences in the ethnic, religious, or national customs and morals of a foreign nation. Though, there are some positive stereotypes, most often however, we can see negative ones, primarily. (Vincze,2003:102.)

Those serving in a foreign environment should be aware of how others look at us and of what they think of us.

Even in the official terminology of international organisations (NATO, EU, UNO, OSCE) one can observe that some *professional terms* are used differently, merely because the *different principles of warfare and a different service culture* based upon the different rules for the use of the military or police force in a country produce a different term usage. One should know this army and police language to the extent his nation participates in the work of the multinational organisation concerned and to the extent the individual is involved in a military or police action.

CULTURE, COMMUNICATION, INTERCULTURAL COMMUNICATION

There is no universal scientific answer to the question what culture is?

Generally speaking, communication means to give or exchange information via a common code system. This is a process where the exchange of information and ideas goes on continuously. People continuously give and receive signals throughout their lives, i.e., they always communicate. Communication is one of the basics of social life: without it there would not be social life, at all. The word comes from the Latin verb *communico*, -are (tell, give, grant, share, discuss, talk), and from the noun *communicatio*, -onis (publication, implementation, granting, sharing ideas with the audience). Looking at culture from the aspects of communication theory, we can state that the *idea of communication* implies a set of common ideas and emotional information shared by both the issuer (sender) and receiver (addressee) of the communication. The point of communication is to transfer ideas having identical or, at least similar interpretations as correctly as possible. (Vincze, 2004/a:156.)

Intercultural communication is but an interactive communication between partners who follow different standards and values and who use different forms of thinking and of comprehension-evaluation, or simply, it is communication between parties coming from different cultures (e.g. young and old generation, men and women, nation A and nation B). The requirements of a successful intercultural communication are emotional competence and intercultural sensitivity. Intercultural communication is made when one leaves the world of set values he has been socialised for to arrive in a world of values entirely different from his own. Should he disregard the cultural differences, he may encounter conflicts in the process of communication. One of the sources of communication "noise" in a multicultural environment is the different cultural backgrounds of the speakers. In order to avoid this noise, one has to develop and improve his *intercultural competence*.

The culture of verbal communication

In interpersonal communication, people normally use two channels to exchange information continuously: *verbal and non-verbal channels*.

A verbal channel is any form of communication made with the help of articulated human speech (language). One of the characteristics of human speech is that it is based on conventional symbols (agreed upon). Being the most efficient tool to communicate, think and to obtain and transfer information, verbal communication implies speech, writing and other speech-based vocal signals.

One of the most important factors to understand the other party in an intercultural communication is language proficiency. A visitor speaking the language well will not feel embarrassed in a foreign environment, because he understands what he is told and can make himself understood. Still, disorders and misunderstandings may happen sometimes. A person having an insight in another culture will then experience what amount of cultural reserve, how many special meanings, symbols, and idiomatic phrases that foreign language has. One has to stay long in a foreign culture before his feeling of isolation fades away. (Buda, 1998:16.)

The culture of non-verbal communication

Another field of communication culture under study is the field of non-verbal communications, meaning communication without words. Research shows that the verbal elements make 30%, while the non-verbal elements give 70% of the communication. The non-verbal signals, also known as body language, are facial expressions, or mimic, as well as gestures, posture and the distance a speaker keeps from the other party. The most commonly used elements of non-verbal communication are *facial expressions* or the way the motions of the muscles reflect the emotions on the face. The eyes, eyebrows and lips also have their share in reflecting emotions. However, most facial expressions are made unconsciously in a communication process, and in most cases, they accompany and mingle with the verbal expressions. A *glance and eye contact* play a controlling role in a communication process, since they act as feedbacks to indicate the degree of understanding and to show the emotional relationship between the parties. *Gestures* (motions of the hands, feet and head), as well as *posture* also have an important part in an efficient and successful communication. Furthermore, the distance or closeness of the speakers has its importance and meaning in a communication process. The *space control* between the parties depends partly on the customs of the culture concerned, and it is partly defined by the speakers' emotions. The distance between communicating parties is normally smaller in the southern countries and in the Arab world, while it is obviously larger among the Northern European and North American people. (Vincze, 2004/b:58.)

Intercultural competence

Intercultural competence is a faculty of successfully communicating with people born in different cultures. Or, in a more specific sense of the word, it is an ability to build mutually satisfactory relations with people coming from different cultures. Or, in other words, intercultural competence is actually an adaptation process where a person socializes a foreign culture he is staying in. Adaptation skills can be improved through conscious development. Intercultural competence contains many traits including tolerance, empathy, flexibility, and will and intention to listen to, accept, moreover, to understand a person coming from another culture.

In the globalising world, intercultural communication is bound to have an increasingly important part for the mutual and better understanding between the nations. It is true, however that the coexistence or cooperation of different cultural groups may come with difficulties. As Huntington states, tensions tend to develop along the break line dividing the nations on the basis of economic wealth and political power. However, the problems of cooperation with foreign parties can turn up irrespective of these differences, and they can be active in the most common daily interactions. This means that we may be reluctant to understand and accept cultural differences even when no power aspirations or conflicting eco-

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

SIBALINNÉ Fekete Katalin

conomic interests are involved, and therefore, we can easily get into conflicts simply because our human nature is not inherently coded to accept a strange culture, but rather to protect and prefer our own. In order to prevent the conflicts coming from our human nature, we have to recognize that a "stranger" has the same right to have his own national identity, ethnic, religious, and cultural values as we ourselves have. (Vincze, 2003:94.) One important element of manageability is civilized communication. Intercultural communication is implemented through interpersonal communications. Communication is conveyed not only by the language and gestures, but also by a specific mindset, work culture, feasts, customs, clothes, diet, religious and artistic approach, symbols and many other things, building stones to a nation's culture.

CONCLUSIONS

Based on the discussion described earlier, we can state that we should be especially careful while selecting persons for a foreign mission. Of the applicants, those who have realistic ideas about the various problems they might encounter abroad, and who can tackle intercultural problems and who consider their assignments as opportunities for personal and professional growth are very likely to do their work successfully in a foreign environment. This is the reason specific training courses are especially important in the preparation for foreign missions. Here the trainees can obtain an intercultural orientation and sufficient information and they can develop a sound intercultural competence, as well. These skills will help the individuals avoid unpleasant situations and tackle the negative impacts while working in a foreign mission.

In order to implement a military or police mission successfully, it is indispensable for those involved to meet some important criteria: to speak (at least at a basic level) the language of the people in the operation area, to be aware of their cultural and social attitudes, customs, and history, and to be familiar with the local economic and political situation, as well. All this information and knowledge will support the individuals on mission to have an in-depth understanding of the local conditions and have fewer conflicts while taking part in the solution of a situation.

Kulcsszavak: kultúra, kommunikáció, békefenntartás, globalizáció

Keywords: culture, communication, peacekeeping, globalisation

REFERENCES

Bali Zoltán: Az interkulturális kompetencia kialakításának szükségessége a NATO beosztásokra történő felkészítés során, HM kézirat

Buda Béla: Kommunikáció és kultúra. In: HIDASI Judit (szerk.): Szavak, jelek, szokások. Windsor Kiadó, 1998. – p. 9-18.

Hofstede, G.: Cultures and organisations, Software of the Mind. Paperback edition,

London, HarperCollins Publishers, 1994.

Kommunikációkultúra (szerk. Vincze Lajos) ZMNE, Bp. 2004/a – ISBN 963-7060-03-0 p.145-165.

Vincze Lajos: A Dél-európai kultúrkör főbb jellemzői és érintkezési szokásai, Egyetemi jegyzet, ZMNE, Bp. 1999. p.3-18.

Vincze Lajos: A multikulturalitás kommunikációs kihívásai a hadseregben I. In: Humán Szemle, 2003. 4. p. 93-104.

Vincze Lajos: A multikulturalitás kommunikációs kihívásai a hadseregben II. In: Humán Szemle, 2004/b 1. p. 101-110.

REFERENCES

Zoltán Bali: The need for developing intercultural competence when preparing officers for NATO positions, Ministry of Defence, manuscript

Béla Buda: Communication and culture, in: Words, signs and habits. (Ed: Judit Hidasi) Windsor Publishers, 1998 p. 9-18

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám****SIBALINNÉ Fekete Katalin**

Hofstede, G.: Cultures and organisations, Software of the Mind. Paperback edition, London, Harper Collins Publishers, 1994

The culture of communication, (Ed.: Lajos Vincze) Zrínyi Miklós University of National Defence (ZMNE), Budapest 2004/a – ISBN 963-7060-03-0 p. 145-165

Lajos Vincze: The main features and communication habits of the South-European cultural domain, Lecture notes, ZMNE, Budapest 1999 p. 3-18

Lajos Vincze: Communication challenges of multiculturalism in the army Part 1, in: Human Review, 2003 No. 4 p. 93-104

Lajos Vincze: Communication challenges of multiculturalism in the army Part 2, in: Human Review, 2004/b 1. p. 101-110

AUTONOMY IS BEING TAKEN

AUTONÓMIA SZÜLETIK

The Hungarian National minority living in Vojvodina province faces one of the most important steps since the long history of its separation. For the first time the minority will have the opportunity to take his own hand the decisions according to some questions affecting the minority, which I will describe later. Nearly two century political struggle has led to the formation of the Hungarian National Council, the legitimate elected body of Vojvodina Hungarians, and begin to work on personal autonomy-based minority.

On the 6th June 2010 nearly four hundred thousand minority citizens contributed to the polls to cast their vote for representatives of national councils in 161 municipalities in Vojvodina, in about 883 voting booth. Nineteen minority community of the province have undertaken the contest of which 16 communities can form his minority 'parliament' through direct election and 3 communities by electors. Altogether they could choose from 77 lists and most of it was launched by Roma minority.

Representatives of five lists competed for the seats of the Hungarian National Council:

1. Joining Hungarian- list leader Jr. Dr. Tamás Korhecz
2. Vojvodina Hungarians in Europe- list leader , Dr. Attila Csengeri
3. Hungarian Hope Movement- list leader, László Bálint
4. Hungarian League- list leader, Murényi Tibor
5. Handshake to the Hungarians - Citizens' Movement- list leader, Zoltán Bunyik and László Rácz Szabó.

The last census was in 2002 in Vojvodina. According to it 290 207 people were Hungarian from the population of 2.054 487.¹ This is the 3.9 % of the population of Serbia, and 14.28% of the inhabitants of the province. From the Hungarians 138 thousand people asked their register into the minority roll, so they became constituent. There are 35 representatives from the Hungarian National Council. After the election the distribution of the lists is the following:

1. Hungarian Joining 28 seats
2. Vojvodina Hungarians in Europe 4 seats
3. Hungarian Hope Movement 1 seat
4. Hungarian League 1 seat
5. Handshake to the Hungarians - Citizens' Movement 1 seat

Hungarian Joining launched the 77.22% of the votes and 55.52% of the voters went to the vote.²

Jr. Dr. Tamás Korhecz, list leader, said in his first interview: "The Alliance of Vojvodina Hungarians listened to the century long wish of the community to unite and place national interest before party interest. The Alliance of Vojvodina Hungarians passed his own shadow, could unite, and the Hungarian constituents appreciated that. Today it is found that all those who would have liked to share the Hungarian community and besmirch the light of unity, they have failed the exam today- Dr. Korhecz said, and than thanked the seriousness, maturity, and awareness to each member of the Hungarian

¹ Bozóki Antal: Részleges autonómia. Remény az önkormányzatra vagy integráció a szerb jogrendbe? Takács Veronika interjúja ARACS X. évf. 2. sz. 77. old.

² www.vajdaságma.info/cikk 10340 2010.06.08.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. BERÉTI László

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

community that they have proved. The results justify that the Hungarian community has evaluated the work, the results so far, and the sincere desire to unity.”³

So the Vojvodina Hungarians voted for the unity and the justice of the national unity. The cohesion power of the unity was the Alliance of Vojvodina Hungarians, which alliance was the strongest Hungarian political power in the latest parliament and local elections in the Serbian province. Now the most seats of the National Council were able to obtain. But it is belongs to the truth that the Vojvodina Hungarian Democrat Party did not participate in the elections because the leaders of the party were unsatisfied with the organization of the election. The participation was acceptable, as Sándor Egresi, the President of the Vojvodina Hungarian legislation, confirmed, too.

The results speak for themselves, so the largest "fraction" of the National Council will be the Alliance.

The leading body of the Community of Vojvodina Hungarians Democrats, Political interest organization of the Hungarian minority living in Vojvodina, approved the first autonomy plan on the 25th April in 1992 in the meeting in Magyarkanizsa.

⁴ The essence of the plan is the following: the aim of the autonomy is that the Vojvodina Hungarians explore, express and represent their national interest themselves. This has to cover the election of their representatives of collective rights and interests based on the principles of a democratic, pluralistic way and to be held accountable by the community. It also aims to form and control the institutional management which serving national community. The body of the primary public institutions of national identity (the elected political body, the Board will be responsible for educational, cultural, scientific organizations, information tools, publishers etc), is to be controlled by the Hungarian representative of the diversity and get the same financial aid as similar Serbian institutions. The stability of the political and legal system embedded in autonomy will be guaranteed by bilateral agreements according to relevant international and interstate standards. A draft, for the Hungarian minority means the local government as specifically general form of national self-determination which is rather for the future program, has tried to build into the '90s Serbian socio-political reality.

The distribution of power, the adoption of diversity, a decentralized administration, the rule of law are such principles of social organizations in which are implied democratic society, well-balanced interaction between different members of society, rather than the armed struggle, a war like that in the 1990s characterized Small Yugoslavia.

Democratic Community of Vojvodina Hungarians was the first of the Hungarian minorities developed and revealed the concept of autonomy. It has subsequently become a standard for other Hungarian organizations. It is based on the ambition of the minority society to solve their own problems and worries in "self-Administered", especially in the use of the native language, education, information and the preservation and development of minority culture. This was followed more and more autonomy drafts by other organizations of Hungarians in Vojvodina.

Some parts of the Hungarian provincial organizations saw the time for the formation of the bodies of the autonomy as the South-Slavic war ended. On the 20th August in 1999 in Subotica the Provisional National Council was founded, the supreme political body of the autonomy participation with the Alliance of Vojvodina Hungarians, Democratic Community of Vojvodina Hungarians in Vojvodina and the Hungarian Civic Movement. The Democratic Party of Vojvodina Hungarians, the Hungarian Christian Democratic Movement of Vojvodina and the Christian Association were absent from the body. The Council began the work with 54 members the members are made up of politicians who represented the Hungarians in the regional and municipal bodies. Their main task is to create legal conditions for the functioning of the National Council and prepare the voters list of Vojvodina Hungarians.

³ www.magyarosszefogas.org/index 2010.06.08.

⁴ Take part in the preparation of the plan: Dr. Ágoston Mihály, Bálint Antal, Balla Lajos, Dr. Hódi Éva, Dr. Hódi Sándor, Huszágh Endre, Jaszterbinác János, Kongó Tivadar, Lévai Zoltán, Lukity Károly, Mirnics Károly, Vékás János, Vörös Imre.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Dr. BERÉTI László

In 2010 the Uniting called the Hungarian minority to vote in his electoral program. "In the nearly two decades of the Vojvodina Hungarian politics formulated to preserve the identity of the most important tool for Hungarian autonomy so not the central bodies of state power has to decide, but the elected body of Vojvodina Hungarians, the Hungarian National Council in such questions like the Hungarian culture, education, information."⁵ 'As the social situation in Serbia has returned to normal after the Civil War, from 2002 slowly evolved on the political will that led to adoption of the Law on National Councils in the late of August in 2009. Therefore the possibility has come that the minority of Hungarians directly choose their representation. The law gives the actual political power to the members of the Hungarian National Council in the field of the Hungarian education, culture and communication in mother tongue. "The law declares not only the permissions of the HNC but provide rank and prestige for the main representative body of the Hungarians and guarantees judicial protection in case when state authorities violate the permissions of HNC. In addition to it contains financial guarantees to maintain the HNC and the institution operated by the HNC."⁶ The candidates of the Uniting list understood the importance of the elections and the responsibility of future autonomy.

There are also other beliefs in this regard, such as András Ágoston: "However it can be enveloped that the HNC, nicknamed cultural autonomy, receives the funds which necessary for the functioning of large governing body as a showcase... Because the fundamental aim of the current law on the national councils is: the sight, the bright, well-organized showcase, and to ensure the loyal supply. "Of course it is not fortunate to bury the body before its birth, and call it "shop window" but it is fact that the activities will give the real significance of it.

Tamás Korhecz in his study⁷ traces the two decades of political struggle which the Serbian Hungarians fought for creating autonomy. He states sadly: "Despite of the indisputable results the HNC in the last six years overgrew by a non-governmental or an advocacy organization but he could not accept itself nor the Serbian state, or the Hungarians in Vojvodina, or Hungary such as regard it as the legitimate national self-government of the Hungarians living in Vojvodina, the central organ of Hungarian autonomy. Beyond the lack of adequate legal provisions, as well as the too loud opposition of the inside Hungarian opposition, the fact also contributed to this that the four years in office of elected members of the HNC has expired in autumn 2006."⁸ Since there was no statutory authorization to conduct the elections, it also contributed to erosion of the credibility of the council.

The Serbian parliament- beside the effective assistance of the Alliance of Vojvodina Hungarians- finally created the legal and legitimate basis of the autonomous policy of minorities. Of course the law applies to all minorities in Serbia, not only the Hungarians, but it is undoubted fact that the Hungarian leaders has been fighting for a long time for this. Such a rule of law had to be created that meets the aspirations of minorities and fits to the legal system of the Serbian state. This normative regulation creates the background of the Hungarian personnel-based autonomy.

This solution could only go forward through some compromise, it was necessary for the main part of the Serbian political forces pursuing solutions. After these, you can not grasp only the policy of the Serb that the problems of minority being unresolved. 'The proof of the pudding is the eating'- the proverb says. The Hungarian National Council is the legitimate, elected body of the Vojvodina Hungarians can step to the field of actions: it can begin to build and operate the autonomy. In the marked areas it can make active steps to preserve and develop of the national identity and to survive in the province of Vojvodina. László Józsa, the outgoing chairman of the HNC, has explained in an interview of HVG⁹, although many people truly believe who has not left his native land, wants to stay in the province of Vojvodina, they want to

⁵ www.vmsz.org.rs 2010. 06.08. The election program of Hungarian Unity

⁶ U.o.

⁷ Korhecz Tamás: Magyar autonómia Szerbiában. A programcélról a hatályos törvényig Pro Minoritáte 2010. tavasz. 67-70. old.

⁸ U.o. 69. old.

⁹ HVG 2010. július 3. 26. szám 30. old.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. BERÉTI László

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

prosper there; it is not excluded that new wave of Vojvodina Hungarians¹⁰ leave Serbia in acquiring Hungarian passport allowing work in the EU. We hope that the institutions of autonomy promote the staying of in the homeland. We have to trust that the hope is mentioned by Anthony Bozóki, international lawyer from Novi Sad, will not only stay hope.

Kulcsszavak: autonómia, Vajdaság, nemzeti kisebbség

Keywords: autonomy, Vojvodina, National minority

REFERENCES

A Magyar Összefogás választási programja

Ágoston András: A (MNT) önmaga ellentétébe fordul. Kapu, 2010. 06/07.

Beréti László: Magyar autonómia-törekvések a Vajdaságban és Romániában. ZMNE Jogtudományi és Politikaelmélet tanszék, Bp. 2005.

Bozóki Antal: Részleges autonómia. Remény az önkormányzatra vagy integráció a szerb jogrendbe? ARACS X. évf. 2. szám

Korhecz Tamás: Magyar autonómia Szerbiában. A programcélról a hatályos törvényig. Pro Minoritáé 2010. tavasz

Németh András: Erőnyerők. Újjáalakuló nemzeti tanácsok Szerbiában. HVG. 2010. Július 3. 26. szám

---

¹⁰ The winning of dual citizenship will allow the use of the Hungarian travelling document

**GENERÁCIÓK A MAGYAR HONVÉDSÉGNÉL
MOTIVÁCIÓ ÉS MUNKAERŐ MEGTARTÓ KÉPESSÉG****GENERATIONS IN THE HUNGARIAN DEFENSE FORCES
MOTIVATION AND THE CAPABILITY OF RETAINING LABOR**

A jelek szerint a cégeknek a jövőben kiemelten nagy figyelmet kell fordítani a munkaerő megtartás problémájára. Hogyan lehet megtartani a legjobb munkavállalókat? Mi az a motiváló erő, amely megtartja a kulcsembereket többszörös fizetés vagy egyéb más juttatásokkal kecsegtető ajánlatok ellenére is? Alapigazság, hogy az alkalmazottak leghatékonyabban munkabérrrel, illetve bér jellegű juttatásokkal motiválhatók?

Apparently in the future companies have to pay more attention to the issue of retaining employees. How can you retain the best employees? What is that motivation factor, which helps to retain key employees despite of higher wages and other better personal allowances offered? Is it really true that employees can most efficiently be motivated with higher wages, and other wage type of allowances?

„Megfelelő javadalmazási és ösztönző rendszert kell működtetnünk, hogy a megszerzett és kiképzett munkaerőt - a honvédség számára ideálisnak nevezhető szolgálati ideig - megtartsuk. A megfelelő szerződéses katonaaállomány „megszerzése és megtartása” végett a honvédségnek ki kellett lépnie a civil munkaerő-piacra, s be kellett szállnia a munkaerőpiacon a kívánatos humán erőforrásért folyó, nem ritkán meglehetősen éles versenybe”.¹ Mondta ezt doktori védésén, az azóta a Honvéd Vezérkar főnökévé kinevezett Benkő Tibor altábornagy.

Az éles versenyben nehezíti a honvédség HR szakembereinek a dolgát, hogy speciális területen kell megtartani a munkaerőt, a kívánt minőségű és mennyiségű személyi állományt.²

Modern világunkban nem domináns a hazaszeretet, katonai hivatástudat és áldozatvállalás fogalma, ezért az állomány (elsősorban az önkéntes haderő) megártásának folyamatában döntő szerepet játszanak a munkaerőpiac által diktált feltételek.

Márpedig a gazdasági válság felhívta a cégek figyelmét arra, hogy a jövőben kiemelten nagy figyelmet kell fordítaniuk a munkaerő megtartás problémájára. A gazdasági válság komoly nehézségeket okozott. Sok cég kényszerült arra, hogy megváljon munkavállalói egy részétől. A vezetők mindenhol, minden szakterületen a legjobb, legalkalmasabb munkatársakat tartották meg. A válság azonban egyszer véget ér. A cégek erőre kapnak, újrastrukturálódnak, új cégek és új munkahelyek születnek. Minden vállalatvezető felelősen gondolkodva, nem utolsósorban költségtakarékosan a legjobb és legsokoldalúbb embereket akarja majd megszerezni, azokat, akik bizonyítottak a nehéz, válságos időkben. Fel tudunk-e készülni arra, hogy a talpra álló cégek nem a munkanélküliek köréből válogatnak először?

Fogja ez érinteni a Magyar Honvédséget is? Hogyan lehet megtartani a legjobb munkavállalókat? Mi az a motiváló erő, amely megtartja a kulcsembereket többszörös fizetés vagy egyéb más juttatásokkal kecsegtető civil ajánlatok ellenére is? Alapigazság, hogy az alkalmazottak leghatékonyabban munkabérrrel, illetve bér jellegű juttatásokkal motiválhatók? És a motiváció vajon egységesen kezelendő, vagy figyelembe kell venni az egyre sürgetőbben jelentkező generációs eltéréseket? Hogyan lehet az eltérő igényű, összetételű, adottságú generációkat motiválni és megtartani?

¹ http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,131634&_dad=portal&_schema=PORTAL Benkő Tibor altábornagy doktori (PhD) értekezése

² <http://cikk.A.honvedseg.mint.munkaltato.versenykepessogenek.vizsgalata.a.del-alfoldi.regio.munkaeropiaca.n.hadtudomanyi.szemle.mht>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

KISSNÉ András Klára

MILYEN GENERÁCIÓKRÓL VAN SZÓ?

A TELJESSÉG IGÉNYE NÉLKÜL NÉZZÜK AZ ELNEVEZÉSEKET ÉS A GENERÁCIÓK JELLEMZŐIT

"Veterán-generáció": Általában egy munkaadónál, egy szakterületen dolgoznak egy életen át. Elmondhatják, hogy egy új világot építettek fel, ahol értékes tudást és tapasztalatot halmoztak fel, de sokszor ragaszkodnak a régen még jónak tűnő megoldásokhoz. A munkaerőpiacon ma már nem jellemzőek.

"Baby-boom generáció": Új utakra, tudásra, információra, cselekvésre vágnak, karriert építenek. Ez különbözteti meg őket a szüleiktől. Ők a nagy lázadók, a hetvenes évek „virággyermekai”, akik békében és boldogságban szerettek volna élni. Aztán felnőttek és munkába álltak. Bár még ma is megkérdőjelezi a szülei által megteremtett világot, időnként mégis előjönnek a beléjük nevelt régi sémákkal. Ma már a fegyelem, tisztelet és kitartás jellemzi őket. Kötődnek a munkahelyhez, az íróasztalukhoz.

"X-generáció": a hírnök-nemzedék, az átmeneti generáció. Már kamasz- és ifjúkorukban találkoztak az internettel, munkavégzésüket és életvitelüket már alapvetően a web határozza meg. A legtöbbször tipikus „salary man”³, aki hagyja, hogy megmondják neki, mit és hogyan csináljon, szem előtt tartja a céges szabályzat minden egyes betűjét, és beépül a vállalati szervezetbe. De képesek újra és újra megújulni, és tartani a mai felgyorsult életritmust.

Az X-generáció tagjai már nem a szakadt farmeres kölykök „akik házasságkötés nélkül együtt alszanak, nem tanulták meg, hogy Istenben hinni kell, és nem tisztelik a Királynőt és a szüleit”, ahogy azt a Time magazin 1990-ben írta. Az X Generáció most van a teljesítőképesége csúcán. Tudásuk, tapasztalatuk, bölcsességük, munkafegyelmük és lojalitásuk olyan érték, amely bármilyen és bármekkora céget a legjobbak közé emelhet.

"Y-generáció": Ők jelentik a digitális nemzedék első hullámát, magánéletükben nap, mint nap jelen van az Internet. A munkaerőpiacon komoly kihívást jelentenek az X generáció, számára mert minőségileg új szintet képviselnek a hírnök-nemzedékhez képest. Elődeiket megszegyenítő önbizalommal szállnak szembe a megkövült szabályokkal, más képességekkel rendelkeznek, mint az előző generációk. A számítógépekkel együtt nőttek fel, igen gyakorlatiasak, és remekül eligazodtak az interneten. Az Y generáció már maga alakítja, formálja a munkahelyet a saját képére. Az ezredfordulós generáció élvezni akarja a munkahelyet: legyen az modern, a hagyományostól eltérő, nagy tág terekkel, és közös étkezésre, beszélgetésre lehetőséget adó konyhával.

Az új generáció értékeli a csoportos teljesítményt, hisz a közös erőfeszítések eredményében. Otthon érzik magukat a világban, nagyra értékelik a szabadságot, a demokratikus, formalitásoktól mentes munkakörülményeket, szabályokat. Egyszerre több feladatot szeretnek végezni, munkaidejük felénél kevesebb időt töltenek az íróasztal mögött, inkább a legkülönbözőbb helyekről, mobiltelefonon és laptopon dolgoznak. Fontos számukra a személyi szabadság, kevésbé mutatnak hajlandóságot az alkalmazkodásra, a szabályok betartására. Körülöttük a világ alapjaiban alakult át: a fogyasztói társadalom egyeduralmukodóvá vált, új világ, új értékrendszerek születtek. Az Y generációsok túl nagy elvárásokat támasztanak a munkahellyel szemben, és úgy akarják munkájukat kialakítani, hogy az az életvitelükhöz igazodjon, nem a saját életüket igazítják a munkájukhoz. Hiányzik belőlük az X generációs alázat a munkával, a munkahellyel szemben.

Magukban bíznak és nem a körülöttük lévő világra és intézményekre támaszkodnak. A korábbi generációkhoz képest ők a szkeptikusok, akik a saját képességeik és tudásuk növelésével erősítik társadalmi helyzetüket és biztonságukat. Nem félnek a változástól, a saját személyes érdekeiket a céges érdekek elé helyezik, kevésbé lojálisak, mint a szülei, gyorsan és könnyen döntenek és tovább állnak, ha jobb ajánlatot kapnak.

3. John-Louis MUTTE: Az álláspiacon megjelent a Z generáció - <http://www.mfor.hu/cikkek/15908.html> Letöltés: 2009.10.08

Salaryman (サラリーマン, Sararíman?, salaried man) a jövedelemből élők, klasszikusan az X generáció (íróasztal, szabályok, biztonság) Roger HOLDSWORTH <http://www.hrportal.hu/c/nem-alkalmazkodnak-az-y-generacio-tagjai-20080828.html>, Letöltés: 2009.10.08

Roger HOLDSWORTH <http://www.hrportal.hu/c/nem-alkalmazkodnak-az-y-generacio-tagjai-20080828.html>, Letöltés: 2009.10.08

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

KISSNÉ András Klára

"Z generáció": ők már teljes egészében beleszülettek abba a világba, amelyet egyre inkább meghatároznak a különböző digitális technológiák: ők az IT-, vagy Digital X (DX) generáció. A Z generációt, mely már a 21. század első éveiben állt munkába, gyors váltások jellemzik. Nevét nem véletlenül az angol 'zappers', azaz 'kapcsolgató, ugráló' kifejezésből kapta. Sokkal gyorsabb ritmusban élnek, mint elődeik, és ha nem tetszik nekik valami - például egy állás- készek az azonnali változtatásra. Elődeikhez képest egy teljesen más világot képviselnek: a modern technikák, az informatika, az online világ velük együtt vált nagykorúvá, személyiségük része lett. Társadalmi kapcsolataikat egy időben élik meg a valós és a virtuális világban. Számukra magától értetődő, hogy mindennapi kommunikációjukat, érzelmi, társas életüket, alkotókedvüket és játékoságukat az internet, a mobiltelefon és már digitális eszközök segítségével, egymással és a legszélesebb nyilvánossággal megosztva (Facebook, Twitter, iwiw...) élik. A digitális X-ként jelölt generáció tagjai gyakorlatilag sohasem ismerték az internet, telekommunikáció, televízió nélküli világot. Vajon ezért küzdenek interperszonális készségek hiányával és képtelenek az aktív hallgatásra?

A Z generációnak a munkahelyek cserélgetése természetes. Kompromisszum nélkül odébállnak, úgy ugrálnak a munkahelyek között, mint ahogy a „majom ugrál ágról- ágra”⁴, ahányszor csak szükségét érzik, nem ragadnak le egy vállalatnál, nem aggódnak amiatt, hogy nincs biztos fizetésük és egy stabil íróasztaluk valahol.

Bátrak, kezdeményezők, kevésbé kételkedők saját képességeikben, korlátaikban. Praktikus szemlélet jellemzi őket, az egyén szabadságát, a formalitásmentes közvetlen környezetet nagyra értékelik. Új világot építenek, hiszen nem a hagyományos irodai munkakultúrát képviselik, hanem a mobil és az internet segítségével a világ bármelyik pontján elvégzik feladataikat, létrehozzák virtuális közösségeiket. A generáció jellemzője, hogy inkább okosak, mint bölcsek, igazán a technika világában mozognak otthonosan. Nem a szavak és az érzelmek jellemzik őket és elképzeléseiket komoly áldozatok árán is képesek megvalósítani. Ők már nem egyénileg fogják forradalmi ötleteiket megvalósítani, hanem egymással összefogva szolgálják a közösséget. A fiatalok 97 százaléka fontosnak tartja a környezet védelmét, 74 százalékuk pedig már most is gyakorol olyan zöld magatartásformákat, mint az újrahasznosítás és a szelektív hulladékgyűjtés és kizárólag energiatakarékos égőket vásárolnak. Két munkahely közül szívesebben választják a tudatos CSR stratégiával és környezettudatos gondolkodással áthatott munkahelyet.

64 százalékuk felnőttként szeretne a maga ura lenni, minthogy más beosztottjaként dolgozzon. Ez fontos információ a honvédség számára. A Z generáció tagjai nem tudnak azonosulni a magas szervezeti hierarchiával, önállóan, függetlenül szeretnek dolgozni és nehezen azonosulnak a szabályok és kötelmek szerint működő hierarchikus katonai szervezettel.

Mi a jövő? Nem lesznek katonák? Nem lesz utánpótlás? Mi motiválja majd a digitális X generációt, hogy felvegye és büszkén viselje az egyenruhát, annak minden édes és nehéz terhét egyaránt?

Hogyan lehet az X generációt megtartani az Y generációt beilleszteni és a Z generációt toborozni?

*A legújabb kutatások szerint a büszkeség a leghatékonyabb motiváló erő.*⁵ A büszkeség a lojalitás legméltóságteljesebb megjelenési formája, mely nehezen fejezhető ki pénzben, de gyakran még szavakban is. A büszkeség kialakításának képessége egyre meghatározóbbá válik a honvédség sikere szempontjából is. A magas dolgozói elkötelezettség együtt jár a pozitív eredményekkel. A honvédség számára kulcsfontosságú kérdés a katonák motivációja és kötődése. A parancsnokok feladata, hogy embereik büszkeségét, elkötelezettségét sikeresen építsék ki.

De hogyan lehet mindezt kiépíteni és erősíteni? Bizonyos területek kulcsfontosságúak az alkalmazotti elkötelezettség kialakítása és megtartása szempontjából: ha ezekkel kapcsolatban romlik a dolgozók véleménye, a cég könnyen elveszítheti őket. A katonák számára kiemelkedően fontos, hogy milyen kép él munkaadójukról a köztudatban. Fontos,

4 <http://www.babyboomercaretaker.com/Hungarian/baby-boomer/generation-x/index.html>

5 http://www.penzcentrum.hu/cikk/1018830/1/buszkeseg_a_leghatekonyabb_motivalo_ero

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

KISSNÉ András Klára

hogy *büszkén* mondhassák ki a Magyar Honvédség nevét a baráti, családi társaságban. Fontos, hogy a munkahelyük jó munkahelynek számítsion. Jó munkahely pedig az, ahol a dolgozó fontos és ezt éreztetik is vele.

A büszkeség lehet a kulcsa a Magyar Honvédség munkaerő megtartásnak is? Képes ellensúlyozni a civil szféra által kínált magasabb bért, a jobb munkakörülményeket, a jobb munkaszervezést és a nagyobb, de mindenképen más kihívást jelentő feladatokat? Vajon, ahogy a civil szférában, úgy a honvédségnél is a szervezeti kultúra színvonala, a kialakított társas interakciók és a bér jellegű juttatások tartják meg a hivatásos és szerződéses állományt? A civil HR a megfelelő motivációs bázis kialakításánál új szempontot is figyelembe kell, hogy vegyen a generációs különbségek ismeretét. Igaz ez a Magyar Honvédségre? Ezekre a kérdésekre válaszokat kell találni az új vezetésnek.

A Magyar Honvédség sikeréhez mindhárom aktív generációs csoport hatékony munkájára, együttműködésére szükség van. Az világosan látszik, hogy mennyire eltérő igényű, életszemléletű csoportokat kell egyszerre tudatosan megtartani és motiválni. A hazai munkaügyi szakemberek a magyar munkahelyeken a legsúlyosabb problémának az eltérő motiváció kezelhetőségét látják, igaz ez a honvédségre is. *Az egyetlen közös pont a büszkeség.* Vissza kell adni a Magyar Honvédség állományának büszkeségét.

Mi a legjobb megtartó módszer? Mi az, ami mindhárom generáció számára megoldás?

A vezetőknek, cégeknek, a parancsnokoknak és elsősorban a HR-nek sokkal rugalmasabbnak és nyitottabbnak kell lennie. Sok dolgozó szánja el magát váltásra rossz vezetői döntés következtében. Az állásukat elhagyók nagy százaléka minkét szektorban (civil és honvédségi) feletteseinek munkájával elégedetlen. Fontos, hogy a vezető mennyire kezeli szabadon beosztottait, elég teret ad-e tehetségük kibontakozásához, ötleteik felszínre töréséhez. A vezetőktől azt várják a beosztottak, hogy termékeny talajt biztosítsanak az egyéni erősségek fejlesztéséhez.⁶ Ez elsősorban az Y és Z generáció számára megtartó erő, ahogy a csapatmunka, a vidámság, a közvetlen hangulat is, melyek kialakításában nagy szerepe van a vezetőnek és a parancsnoknak egyaránt. A munkaügyi szakértők szerint a versenyképes fizetés ma már koránt sem jelent garanciát a munkatársak megtartására és elkötelezett hozzáállásukra, e motivációs tényezők megléte mellett fontos feladat a munkatársak *érzelmi ösztönzése*.

HOGYAN?

Meg kell hallgatni az alkalmazottakat, mi a véleményük a munkájukról. Azok a cégek, amelyeknél megfelelően működik a munkaerő-megtartás, arra támaszkodnak, amit a dolgozók munkájukról mondanak. És nem csak meghallgatják őket, hanem folyamatos kétirányú kommunikáció folyik. A hazai vállalatoknál azonban épp a munkatársak meghallgatása, a kölcsönös kommunikáció és annak a hiánya okozza a legnagyobb problémát. A vállalatot a dolgozók magas motivációs szintje emelheti az élmezőnybe, ha a munkatársak érzik, hogy törődnek velük, és hogy személyes véleményük, ötleteik, teljesítményük, fejlődésük valóban hozzájárul a cég előmeneteléhez. Ha problémáikkal bátran fordulhatnak a felsővezetőkhez, mert munkatársak és a management egy nyelvet beszél. Magukénak érzik a céget, *büszkék* arra, hogy ott van az íróasztaluk (X) egy csapatban dolgozhatnak (Y) és a cég szelektíven gyűjti a hulladékot és vigyáz a környezetére (Z). Mindegy, hogy miért, csak büszkék lehessenek a cégre. Ez lehet a kulcsa a honvédségi munkaerő megtartásának is. Több lehetőséget kell adni a kétirányú kommunikáció gyakorlásának, az éves Teljesítményértékelés alkalmával az írásos értékelés előtérbe helyezése helyett az értékelő beszélgetésre kell fektetni a hangsúlyt, meg kell tanulni a parancsnokoknak kommunikálni, és ami fontos, ki kell fejleszteni az aktív hallgatás képességét. A parancsnoki szerepkör véglegesen megváltozott. A mai parancsnokoknak, katonai vezetőknek nem csak leader-ként és menedzserként kell bizonyítani. Egy új fogalom is megjelent az elvárások között. A hatékony katonai vezető ma már

6 J.Ridderstrale, Nordsrom – Karaoke Kapitalizmus – Az emberiség menedzsmentje (KJK Kerszöv, Budapest, 2004.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

KISSNÉ András Klára

coach (tréner, segítő, támogató, szellemi irányító) is egyben⁷. Az új kompetenciákkal felvértezett karizmatikus katonai vezető lesz képes az új generációkban a büszkeség érzését kialakítani és ez által a fiatalokat a haza szolgálatában megtartani.

Mivel motiválhatók alapvetően az „idősebb” (X) és mivel a fiatal munkavállalók és tehetségek? (Y, Z, generáció).

Motiválás és alternatívák:

- munkakör rotáció és csoport munka lehetősége,
- önálló, felelősségteljes munka,
- személyre szabott kompenzációs csomagok (jutalom+cafeteria+képzésben való részvételi lehetőség+horizontális és/vagy vertikális karrier),
- perspektivikus eszközök és technológiák használata,
- kihívást jelentő projektekben való részvétel,
- nagy, nyitott kommunális terek és jól felszerelt, kényelmes irodák,
- sportolási lehetőség biztosítása
- egészségtudatos táplálkozás lehetősége,
- társadalmi felelősségvállalás program megvalósítása,
- önfejlesztés, önképzés lehetősége,
- a honvédségi stratégián alapuló, részletesen kidolgozott karrier utak, amelyek konkrét kompetenciamodellekkel és az azokhoz szükséges képzési szisztémával segítenek felvázolni a jövőt a munkatársak számára; a karrier utak és a folyamatosan karbantartott utánpótlás programok által biztosított jövőkép birtokában eredményesebben végezhetik munkájukat az alkalmazottak és jobban ragaszkodnak a céghez.

Elvárás a vezetőkkel szemben:

- támogassák szakmailag munkatársaikat,
- erősítsék a csoportmunkát,
- fejlesszék beosztottaik kezdeményező készségét,
- határozzák meg a saját jutalmazási nyelvüket,
- tanulják meg, hogy a számukra fontos emberek hogyan dicsérhetők, jutalmazhatók,
- tanulják meg, milyen módon lehet személyre szabottan kifejezni az elismerést,
- konkrét példákat dolgozzanak ki az elismerések egyes fajtáira,
- hatékonyabb módon közvetítsék az elismeréseket,
- a munkatárs számára legértékesebb módon, személyre szabottan jutalmazzanak,
- tartsák fenn a lojalitást, a cégért való küzdést
- és folyamatosan kommunikáljanak!

A kiszámítható munkahelyi életpálya; javuló munkafeltételek; rugalmas HR; nagyobb felelősséget kínáló munkakörök; magasabb státust jelentő, összetettebb-értékesebb feladatok; magasabb anyagi, de ha ez nem lehetséges legalább *erkölcsi elismerés*; a felelősségteljes céges/vállalati magatartás; kétértelmű, aktív kommunikáció és a büszkeség a legerősebb megtartó erők.

⁷ Az érzelmi intelligencia (EQ) alapú, empowerment jellegű vezetésmódszerekhez kapcsolódóan, a 21. századi, új szerepvárásokat fókuszba helyezve definiálja a vezetők szerepét a szervezetben belül. Egy új fogalom is megjelent az elvárások között. A hatékony vezető ma már coach (tréner, segítő, támogató, szellemi irányító) is egyben.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

KISSNÉ András Klára

Elnevezés	Jellemzők	Motiváló erő	Milyen vezetőre van szüksége?
1925-1945 veterán generáció	fegyelem, tisztelet, munkabírási, kintartás, egy munkaadó egy életen át	Stabil, biztonságos környezet, tisztelgetet parancsoló, karizmatikusvezető.	Karizmatikus vezető, leader
1946-1964 baby boom, flower generation	új utak, új tudás, karrierépítés, technológiai fejlesztések, a nagy lázázó generáció, akik mégis ragaszkodnak a sémákhoz, fegyelem, alázat és kintartás jellemzi őket	Kötődés és stabilitás: anyagi jólét és biztonság. Saját iroda, telefon és autó, státusz- szimbólumok, karrierépítés lehetősége.	leader
1965-1979 X generáció „salary man” hírnökzenzedék	egocentrikusak, őket már megfertőzte az internet, beépülnek a szervezeti kultúrába, betartják a szabályokat, nehezen váltanak munkahelyet, nehezen alkalmazkodnak és nem elég nyitottak az újra	Horizontális karrier stabil írásztal, fontos a fizetés a státusz, a pénz, a társadalmi ranglétra.	leader, manager
1980-1995 Ygeneráció, .com generáció, millenniumiak, Trófea generáció, az indigó gyerekek generációja	gyakorlatias munkavégzés, az internet a számítógép az alpmunkaeszköz, szabálytisztelét hiánya, csoportos teljesítmény előtérbe helyezése, szabadság- szeretet, kreativitás, nehezen alkalmazkodnak, nem kötődnek az írásztalhoz.	Kellemes munkakörnyezet, tágas terek, csoportok cselekvés, csapatépítő programok, folyamatos kommunikáció, képzési lehetőségek, személyre szabott kompenzációs csomagok, életpálya építés, és a büszkeség (cég logó büszke viselete).	manager és olyan aki kommunikál vele és kell egy jó titkárnő, aki szervez és tervez helyettük és vezeti a határidő napló helyett az okos telefon határidőnaplóját
Z, vagy zappers, vagy XD generáció, R- responsibile, freeterek, IT generáció, csillag- és kristálygyerekek generációja	gyors váltások, kötődés hiánya, gyors ritmus, virtuális és valós világ számunkra egy, hálózatépítés és azonnali gyors kommunikáció.	Önállóság, kreatív munkahely, vezetői támogatás az ellenőrzés helyett, világos tág terek, közös étkezés, közös élettér, CSR, energiatakarékosság szelektív hulladékgyűjtés	leader, manager coach: mindhárom egyszerre! Karizmatikus vezető, akire büszke lehet (a generáció példaképei a szüleik!)

Kulcsszavak: munkaerő megtartás, motiváló erő, generációs különbségek vizsgálata.

Keywords: retaining employees, motivation factors, aspects of generational differences.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

KISSNÉ András Klára

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

FELHASZNÁLT IRODALOM

COUPLAND, Douglas: Generation X: Tales for an Accelerated Culture (1991)

GYIMÓTHY Éva: A büszkeség: a leghatékonyabb motiváló erő

http://www.penzcentrum.hu/cikk/1018830/1/buszkeseg_a_leghatekonyabb_motivalo_ero Letöltés: 2009.10.06

HOLDSWORTH, Roger <http://www.hrportal.hu/c/nem-alkalmazkodnak-az-y-generacio-tagjai-20080828.html>, Letöltés: 2009.10.08

HOLDSWORTH, Roger: Nem alkalmazkodnak az Y generáció tagjai <http://www.hrportal.hu/c/nem-alkalmazkodnak-az-y-generacio-tagjai-20080828> Letöltés: 2009.10.08

http://cikk.A_honvedseg_mint_munkaltato_versenykepessogenek_vizsgalata_a_del-alfoldi_regio_munkaeropiacan Hadtudományi Szemle.mht

http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,131634&_dad=portal&_schema=PORTAL Benkő Tibor altábornagy doktori (PhD) értekezése

<http://www.babyboomercaretaker.com/Hungarian/baby-boomer/generation-x/index.html> letöltés 2010. június 8.

<http://www.hrportal.hu/c/a-vezeton-mulik-a-munkaero-megtartas-20080620.html> letöltés 2010. június 18.

http://www.mfor.hu/cikkek/Megtartas_muveszete__ertelmes_munka_es_kommunikacio.html letöltés 2010. június 18.

KOVÁCS Éva Legjobb Munkahely Díj 2008 GSK <http://www.hrportal.hu/hr/glaxosmithkline-oszinteseg-es-bizalom-a-legjobb-munkahely-titka-20090324.html> Letöltés: 2009.10.08

MUTTE, John-Louis: Az álláspiacon megjelent a Z generáció -<http://www.mfor.hu/cikkek/15908.html> Letöltés: 2009.10.08

RIDDERSTRALE, NORDSRÖM – Karaoke Kapitalizmus – Az emberiség menedzsmentje (KJK Kerszöv, Budapest, 2004).

BRINGING UP A SOLDIER?

KATONÁT NEVELNI?

Írásomban arra a kérdésre keresem a választ, vajon nevelhető-e a felnőttkorban lévő katonahallgató, aki már ki-
forrott személyiséggel rendelkezik? Sajátos helyzetben vannak ezek a hallgatók, hiszen a civil társaikkal ellen-
tétben úgymond „többnek” kell lenniük. Az alapvető emberi tulajdonságokon túl egy sor olyan jeggyel kell ren-
delkezniük: mint a bajtársiasság, parancs-végrehajtási készség, szervezethez való hűség, hazaszeretet, a szer-
vezeten belüli hierarchiához való alkalmazkodás képessége.

In my article I try to find an answer to the question whether a military student, who is already an adult with an
established personality, is capable of being reared. These students are in a peculiar situation, as they have to be
so-to-say „more” than their civilian fellow-students. In addition to the fundamental human characteristics, they
must have a number of such traits as comradeship, the ability to execute orders, loyalty to the organisation, pa-
triotism, and the ability of accommodation to the hierarchy within the organisation.

But what do we actually mean by rearing? Apart from the notion of „having to be more” it is also important that
they have to be different, too.

How is this 'being different' manifested? They typically commit themselves sooner to an idea or profession. In early
adulthood they become committed to a special line of education, which is different from civil education regarding the
commitment it requires and its hierarchy. The question is raised whether those who want to spend their upcoming years
in this profession wish to be there because they strive for control, or for fight (as the military profession is envisaged like
that) or they want to advance from there or they want to find a community.

Where is a bigger need for rearing? How big is the difference in responsibility? These questions sound idealistic now,
and just considering them everybody would think that the weight of responsibility would tend to be higher in the case of
the military. This is not the subject of the analysis now, but it is such an idea that we could take into account when we
ask the question whether a young adult or adult may still be reared.

For this purpose, however, we have to examine the notion of rearing, how long people can be reared, what special fea-
tures of their age are to be considered and if rearing is actually done in the education of soldiers, what methods and tools
are used to achieve it?

When it comes to rearing, we have to define such a notion that takes into account the special features of the age of stu-
dents in higher education and those characteristics that should be typical for a soldier.

What is rearing?

This is quite a timely question and it is defined in different ways by the various branches of pedagogy. Finánczy Ernő, a
representative of traditional pedagogy defined it as follows:

„Rearing is having an influence so that the young generation would be able to fulfil their individual and national tasks
along the scales of the same moral objective, consciously and with freedom”, „rearing .....enhances the personality,
makes it more perfect and virtuous”

According to Brezinka, a significant representative in the 20th century of the critical-rationalist pedagogy of Western and
Central-European educational theory, „By rearing we mean such acts through which people attempt to influence the per-
sonality of other people in some respect”

Dr. PAPULA Lászlóné

According to Bábosik István, „The essence of rearing is the transfer or creation of values”

There are different views as to what actually the notion of rearing is. Some experts researching the subject interpret it as the development of the personality, while others identify it with socialization, or the realisation of individual abilities. Rearing is also viewed as compliance with requirements, but on the extreme side it may also be seen as bringing up a versatile ideal individual.

The question, however, is who we want to rear, what we want to achieve through rearing and how we want to do that. In the various theories on rearing it is apparent that we talk about the goals of rearing. There is a person educated and the person of the educator, but who has objectives? In the typical case, the educator does, and the educator defines what he wants. But does the other party want it too? Therefore, the question of the capability of being reared is also important.

Is a young soldier, a young adult or are people in the adult age capable of being reared? What special characteristics does this age group have? Who does the rearing depend on? On the educator's will, his goals to be achieved through education, or the educated person's discretion, his special characteristics given his age, or does intelligence determine the possibilities of rearing?

Can we at all call rearing the things we learn at this age?

To analyse this question it is necessary to review the special characteristics of adulthood.

Let's see what special characteristics we have in early adulthood, and adulthood:

According to Erikson identity is the pre-condition of intimacy, and this age is characterised by the ability of developing close and permanent relationships, commitment to a profession also appears, then in adulthood creativity, or stagnation and caring for the family. Today adult age is more complex than that.

The experience of sociological surveys and observations show that the age limits of adulthood is pushed further out, and no matter that the age occurs those characteristics that have been regarded as determining so far fail to appear.

Apart from biological development, which could also be drawn under analysis, as endurance, physical condition, and physical development are increasingly problematic among young adults, we may also view this notion in the context of behaviour, way of life, as well as spiritual, physical and mental aspects.

In addition to a difference in physical development, a peculiar external phenomenon, not always reminding of adulthood, is also apparent. It can be observed that while in previous decades the way of life included the start of work, and the creation of independence, today this is not typical. Instead, being cared and supported by parents has been prolonged.

In post-industrial societies a significant part of school graduates go through such a phase of life that has not been typical before. This phase is squeezed between youth and adulthood. Researchers call this phase of life post-adolescence. It is characterised by provisionality, longer education period, late start of work, taking advantage of the rights derived from adult position and the related obligations later.

„Young people in the phase of post-adolescence meet most of the psychological criteria of becoming an adult, but do not meet the social requirements”

It was necessary to review the above as in the analysis of the question we have to take into account the organisational changes ongoing in the military, which is the place of rearing, as well as the change of the leadership and governance levels and the reformation of the leadership. Leaders, who are the educators, and the young people, who are the educated ones. These factors affect rearing together.

'How long can a person be reared?' we ask the question, and whether this type of relation is identical to the commonly known concept of rearing?

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Dr. PAPULA Lászlóné

I agree with Arnold Gehlen, who says that a person's education and along that then self-education always under new conditions and always newly grasps the tasks of the shaping of the impulse-life which is chronically imbedded in human life and newly defined in every generation.

There are new conditions and new tasks in military education. Today in peace the main objective is to preserve the current state, and technical development. This is not a spectacular or result-oriented goal and task for a youth and eager future soldier. In a changing organisational structure requirements imposed upon human resources also change. The reform of the military forces will redefine the tasks of the army.

The result will be the creation of a professional and modern army, in which the professional staff will have a secured military –professional existence.

The management also needs to change their approach. They have to recognize that mission-oriented, well-trained, and confident soldiers have to be reared. Mutual trust must exist between the superior and the sub-ordinate in education, where we call this form of development cooperation. Being humane is an important component of the leader's attitude. The pursuit of the leader in shaping the young personality is to educate soldiers who are able to make conscious, reasonable, creative and independent decision relevant to the given situation.

For efficient education it is important to consider those conditions and factors that affect our activities. The educator, once finding his pupil, will set his educational objectives. It will have a reason if the goals of the educated and the educator are identical.

I state that young soldiers are partners to education and they are lead by such goals that are shared with their educators. The goal is to create an up-to-date military force.

Factors influencing rearing:

In rearing, the difficulties arising from the lack of absence must be taken into account, as well as the possible problems occurring due to losing social support. The usual contact with friends and family is made uncertain by being committed to life as a soldier.

Communication may also be a bottleneck. Different way of thinking due to different customs, moral values, and different cultures may result in disagreement, different understanding, or misunderstanding, which may decrease the value of communication, or may communication ineffectual.

The way to handle crisis is also to be taught. Crises are present in carrying out military tasks. Accountability deriving from dependence, and responsibility permanently accompany the military role that cause tension for the educated person. Disagreement between a self-conscious, creative and independent soldier and a conservative leader may become a source of tension.

Searching for one's own identity, trying to explore one's own values, and positive characteristics, and trying to find one's place in the world are all there. Need for intimacy occurs when soldiers try to create their own personal living-space (which is quite difficult to do within the frames of the present military education).

It is a characteristic of military life that they live and act in a closed community. Private sphere, by which we mean our own individual elbow-room, is not typical. Living together, common dorms and study room may have negative effects. The community attitude in such cases is not always asserted, as there is no underlying goal for which cooperation is necessary. Therefore, the problems caused by the dynamics of living together, are also to be handled in education.

People need motivation, encouragement and recognition. The transparency of individual ambitions, knowing to what extent the soldier is performance-motivated and how willing he is for a given purpose is fundamental in the relationship and successful cooperation of the educator and the educated.

The military is a regulated, vertical system, and the soldier's freedom to make decisions and to act depends on his position taken within the system. He learns in the course of his education that he has to comply with direct orders. The edu-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Dr. PAPULA Lászlóné

erator's task in this respect, which may also cause difficulties, to lead him to the ability through which a future officer is able to see the correlation behind the orders and the consequence of these. This may result in common thinking, team spirit, and personal responsibility.

Education has significance here. The profession chosen as their life's calling is the same for the educated and the educator, and the farther goal is also identical: a modern military force. It is true, though, that traditions and expectations may be in conflict, but the two parties (educator and educated) may come to a common denominator for the purpose of trust, joint effort and common objective.

Within the organisational culture raising awareness of the traditions should have a place, and the educator should transfer his own experience, highlighting the importance of self-discipline, consistency, capability of reaction and decision in carrying out tasks, the significance of activity and the benefit earned through efforts. He has to make it felt that though in certain situations the soldier must not express his feelings, is not supposed to argue and look for cause-effect relations it does not mean that his person is not valuable, and he must feel that his conduct is necessary for the given purpose.

According to the above listed views, the *concept of rearing* with regards to military students means that rearing soldiers is the process in which the educators and superiors of the officer-candidates develop their personalities for a common objective in higher education, and commander workshops, through their personal example within special organisational frames.

The tool of education is the educator's faith and commitment, and his method is convincing through showing personal example. In the course of education the educator asserts traditions, and social expectations.

The result of education: the educated fulfils the expectations, adding to it his personal abilities and commitment.

Kulcsszavak: Katonai nevelés, katonapedagógia, oktatáselmélet, katonapszichológia, empátia

BIBLIOGRAPHY

Ádám György - Fehér Ottó (1988): Élettan biológusoknak II. Tankönyvkiadó,

Allport, G.W. (1980): A személyiség alakulása. Gondolat Kiadó, Bp.

Angelusz Erzsébet (1984): Filozófia, antropológia, nevelés. Akadémia Kiadó, Bp.

Buda Béla (1986): A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája. Nemzetközi Tankönyvkiadó. Bp.

Hankiss Elemér (1989): A társadalmi értékek válságáról. In: Érték és nevelés. Tankönyvkiadó, Bp.

Rogers C. R. (1991): A személyiség és a viselkedés elmélete. In: Személyiség lélektani szöveggyűjtemény dr. Szakács J - dr. Kulcsár Zs. Tankönyvkiadó, Bp.

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

**A GENDER MAINSTREAMING¹ SZEMLÉLETÉNEK FOGANATOSÍTÁSA
A MAGYAR HONVÉDSÉG EGÉSZSÉGPOLITIKÁJÁBAN I.****AZ EGÉSZSÉGFEJLESZTÉS ÖSSZETEVŐI ÉS JELENTŐSÉGE A MAGYAR HONVÉDSÉG
EGÉSZSÉGPOLITIKÁJÁBAN A GENDER MAINSTREAMING TÜKRÉBEN****ACHIEVING VIEW OF GENDER MAINSTREAMING IN HEALTH POLICY OF HDF Part I.
COMPONENTS AND IMPORTANCE OF HEALTH PROMOTION IN THE HEALTH POLICY OF HDF**

Napjainkban egyre inkább megfigyelhető jelenség a nemi és társadalmi szerepek normaértékének fellazulása. Míg a nemi kategóriák történelmünk során változatlanok maradtak, addig a férfi-női szerepek helytől, kultúrától, társadalomtól és időtől függően változtak. A változó szerepek egyenlőtlen rétegződéshez is vezethetnek, melynek közvetett hatása van többek között a testi egészségre is. Tanulmányunk első felében a nemi és társadalmi szerepek normaérték-fellazulásának okaival, következményeivel foglalkozunk. Továbbá megvizsgáljuk a nemek közti jelentős egészségügyi állapot eltéréseinek okait, a kialakulásukban szerepet játszó tényezőket is. Egészségünk a legdrágább kincsünk, mégis folyamatosan megfigyelhető progresszív romlása, ami a századunkban egyre inkább megnyilvánuló szerepkonfliktusoknak, szerepzavaroknak szükségszerű eredménye. E jelenség feltárásához kívánunk hozzájárulni.

Nowadays the weakening moral value of sexual and social roles is getting a more and more observable occurrence. While the categories of gender have remained unchanged in history, the male-female roles have kept changing depending on place, culture, society and age. These changing roles may cause unequal social structuring, which has an indirect impact on physical health among others. In the first part of the article we are presenting the causes and consequences of the weakening moral value of sexual and social roles. We are also investigating the reasons for the major differences between the health states of males and females as well as the underlying factors. Our health is our most precious treasure, however it is getting worse continuously and progressively, which is an inevitable result of the role disorders and conflicts that are getting more common in this century. Our purpose is to contribute to the exploration of this occurrence.

A *nem* genetikailag, hormonálisan és pszichológiailag meghatározott kategória, a női és férfi szerepek pedig azokat az elvárásokat fogalmazzák meg, amelyeket az adott nem képviselőitől a viselkedésben – társadalmi megállapodás alapján – elvárunk. A szerep a társadalomtudományokban a harmincas évektől vált központi fogalomná (László, 1976), amit az is indokolt, hogy a szerepfogalommal közvetlenül fejezhető ki a magatartás irányításában részt vevő folyamatok és a cselekvést befolyásoló egyéni sajátosságok (Buda, 1977).

A nem fogalma több szinten is jelen van az egyén életében. A biológiai nem mellett megjelenik a pszichológiai nem is. Emellett mindkét nem esetében egyaránt jelentkezik a férfias és a nőies működés. Az egyén mindennapi életében akkor lesz hatékony, ha férfias és nőies működését képes integrálni, összehangolni és működtetni. Ezért a nők esetében szükséges a női működés megőrzése és a férfias működés beépítése, a férfiak esetében pedig a férfias működés megőrzése és a nőies működés beépítése.

¹Gender mainstreaming: A gender mainstreaming politikai eljárások (át)szervezése, tökéletesítése, fejlesztése és értékelése annak érdekében, hogy a nemek közti egyenlőség perspektívája beépüljön minden politikába/eljárásba, minden szinten és minden stádiumban, olyan szereplők erőfeszítései által, akik egyébként is részt vesznek a politikában.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

1990-től kezdődően a nők gazdasági aktivitási rátája lecsökkent, ezáltal megnőtt az inaktív és munkanélküli nők száma. Ez a folyamat ugyanakkor egy kedvező irányú változást indított el, egyrészt megnőtt a magasan képzett nők száma, másrészt a nők nyitottabbá váltak sok olyan foglalkozás, illetve beosztás irányában, amelyeket korábban hagyományosan férfiasnak tartottak (pl. katonaság). A férfiak minden, a nők által kezdeményezett és a határaitak feszegető, jogukat érvényesíteni akaró feminin típusú mozgalmat a szerepeikkel szembeni támadásként élnek meg, mely tárgyvesztéshez hasonló reakciókat indíthat be (pl. mentális, esetleg annak következtében fizikális változások, feminin vonású férfiak, metroszexuális férfiak²). A nők megjelenésével a honvédség tradicionálisan férfias szervezetébe olyan értékek kerültek be, amelyek hatékonyabbá tehetik annak működését. Ezek az értékek többek között a jó kommunikációs készség, a kiemelkedő megosztott figyelem, az empátiás készség, a gondoskodás, az alkalmazkodás, a rugalmasság, az elfogadás képessége, valamint a kitartás, a szimultán feladatellátás és képesség a tartósan jó teljesítmény nyújtására. A férfiak esetében egy fegyveres testületben különösen fontos, hogy merik-e vállalni, kifejezni nőies működésüket, ami előfeltétele az érzelmek kezelésének, az empátiás érzékenységnek, a gyász munkának. Ha a nőies működésük háttérbe szorul, érzelmi túlterhelődés következik be, ami kiégéshez, illetve pszichoszomatikus zavarok kialakulásához vezethet. Ha a szervezetek működésének tulajdonítható tényezőket nézzük, akkor megállapítható, hogy azok történetileg sem tekinthetők gender blind³ intézményeknek. Emellett a munkahelyi szervezetben a strukturált előrelépési lehetőségek is elősegítik a foglalkozások nemek szerinti szegmentálódásának fennmaradását.

A nők munkahelyen betöltött helye és szerepe folyamatosan változott az évek során. A XX. század különösen jelentős volt az ilyen jellegű változások szempontjából, mivel a nők ekkortól jelentek meg nagy számban a munkaerőpiacon és a politikában. A nők bekapcsolódása a hagyományosan férfias szakmákba a női emancipációval kezdődött, ami a legtöbb országban a polgárosodás időszakához köthető. Az ilyen szakmákban a nők sikerének háttérében gyakran az is áll, hogy erős motivációjuk mellett a nőies beállítódás férfias beállítódástól való különbözőségét is használják céljaik elérése érdekében. A vezetői munka szempontjából a férfias és nőies attitűd integrációja kiemelten fontos, hiszen a parancsnoki munka során mind a férfias, mind a nőies értékekkel egyaránt rendelkezni kell, egyaránt képesnek kell lenni alkalmazni azokat, hiszen a jó vezetői munka ismérve egy erősen feladatorientált szervezetben a siker, ami csak az integráció révén érhető el. Ezért a szervezetben megjelenő nőies értékeket meg kell őrizni, érvényre jutásukat elő kell segíteni.

AZ EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT ÉRTELMEZÉSÉNEK VÁLTOZÁSA

„A bölcs ember tudatában van annak, hogy legértékesebb kincse az egészség.”

(Hippokratész)

Mielőtt azonban rátérnénk a nemi adottságoknak az egészségre gyakorolt hatásaira, fontos tisztáznunk az egészség, mint fogalom értelmezésének változását. Az egészségmegőrzés („health promotion”) kifejezést Marc Lalonde, kanadai egészségügyi és népjóléti miniszter használta először. A „New perspective on the health of the Canadians” című munkájában (ami ma Lalonde report néven került be a köztudatba) rámutatott arra, hogy a főbb halálokok és betegséget okozó tényezők nem annyira biomedikális okokra vezethetők vissza, mint inkább környezeti, viselkedésbeli és életmóddal összefüggő tényezőkre. Emiatt a lakosság egészségi állapotának javítására irányuló törekvésekben az orvosi ellátás fejlesztése mellett az egészség megőrzésének és az egészségvédelemnek kell kiemelt hangsúlyt kapnia.

A WHO ezt az elképzelést teljes mértékben magáévá tette és az 1977-ben Alma-Atá-ban megtartott közgyűlésen közzétett nyilatkozatában leszögezte, hogy az egészséghez való jog alapvető emberi jognak tekinthető. Az

² Metroszexuális: nagyvárosban élő többnyire egyedülálló férfi, aki sokat költ kozmetikumokra, fodrászra, divatra és sokat törődik a külsejével (de nem feltétlenül homoszexuális).

³ Gender blind: nemekre semleges.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

állampolgárok egészségének megőrzése és védelme az államok felelőssége, aminek megvalósításában az egészségügy mellett a szociális szférának, valamint a különböző gazdasági szektoroknak és társadalmi szerveződéseknek kiemelkedő feladatuk van. Az egészségmegőrzés fogalmának kiteljesedéséhez járult hozzá a WHO Ottawai Chartája 1986-ban, melyben meghatározták az egészségmegőrzés alapelveit, melyek a következők:

- az egészség fontosságának tudatosítása a közéletben,
- a határos környezetvédelmi intézkedések megtétele,
- az egészségügyi szolgáltatások szerepének átértékelése és egészségmegőrző orientációjuk erősítése,
- az egészségmegőrzésre vonatkozó egyéni készségek fejlesztése és a közösségi tevékenység előmozdítása.

A Charta értelmében az egészségmegőrzésnek nem csupán a betegségek megelőzésére, hanem az állampolgárok egészségminőségének javítására kell törekednie. Angliában 1988-ban az ún. Acheson reportban jelent meg az új közegészségügyi (népegészségügyi) felfogás, a new public health⁴. A beszámoló szerint a népegészségügy társadalmi összefogással, interszektoriális erőfeszítéssel kimunkált tudomány és gyakorlat, melynek célja a betegségek megelőzése, az egészség megőrzése és az élettartam meghosszabbítása. Alapvető szemléletbeli változásként értékelhető, hogy a betegségcentrikus felfogás (patogenetikus) helyett az egészség megteremtését-fenntartását (szalutogenetikus) szolgáló megközelítést preferálja.

Az egészség meghatározására napjainkban is leginkább a WHO több mint fél évszázada született definícióját használjuk. Eszerint „egészségen tökéletes fizikai, szellemi, szociális jól-létet értünk, nem csupán a betegség vagy fogyatékosság hiányát.” Ez a definíció összhangban van az egészségfelfogás hétköznapi értelmezésével, mely egyrészt negatív definícióként a betegség hiányát hangsúlyozza, másrészt pozitív definícióként az egészséget a jóléti állapottal azonosítja. E szempontból a fizikai, szellemi és szociális jólét dimenzióját különíti el. A definíció lényegében megfelel a korszerű biopszichoszociális egészségfelfogásnak.

Az ún. „holisztikus” egészségfelfogás⁵ külön értelmezi az egyéni és a társadalmi, környezeti felelősséget, dimenziókban vizsgálja azt. Ez alapján az egyéni dimenziók (fizikai, mentális, érzelmi, lelki, szexuális, szociális) együttes jelenléte az optimális társadalmi és környezeti hatások nélkül kevésnek bizonyul a teljes egészségi állapot eléréséhez. A család, mint elsődleges szocializációs színtér alapjaiban határozza meg a személyiség fejlődését, s alakítja ki az egyén értékrendjét, szokásrendszerét. A családban kapott nevelést intézményes szinten az óvoda, majd az iskola által közvetített magatartásformák, viselkedésnormák egészítik ki.

Mindezek mellett a szűkebb, tágabb környezet is felelősséggel tartozik az egyén, mint a társadalom szerves alkotóelme egészségének megőrzése, védelme, fejlesztése iránt. Az egészség tehát elsősorban egyéni felelősségvállalás, de a környezet is döntően befolyásolja azt.

A munkahelyi környezet az egyén teljesítményét, fizikai, szellemi, mentális egészségét, emberi kapcsolatait döntően befolyásoló tényező. A munkahely, a munkáltató felelőssége és kötelessége a vonatkozó jogszabályok alapján biztosítani a szükséges személyi és tárgyi feltételeket a munkavállalók számára. A munkahely optimális légkörének kialakítása és fenntartása a munkáltató érdeke és a munkavállaló számára motiváció a további eredményes munkavégzéshez.

A WHO Ottawai Nyilatkozatának egészségdefiníciója szerint „az egészség olyan állapot, melyet anatómiai integritás, a teljesítményre való képesség, a személyes értékek, a családi munka és közösségi szerep, a fizikai, biológiai és

⁴ New public health: új közegészségügyi (népegészségügyi) felfogás, mely az egészségi állapot megközelítésében a betegség-centrikus felfogás (patogenetikus) helyett az egészség megteremtését-fenntartását (szalutogenetikus) szolgáló megközelítést preferálja. Felszólít a politikai, környezeti és szociális felelősségre.

⁵ Holisztikus egészségfelfogás: a teljességre, az egészre törekvés; az a gyógyítási mód, melynél figyelembe veszik a beteg értelmi, fizikai és szociális állapotát is.

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

társadalmi stresszel való megküzdés képessége, a jól-lét érzése, a betegség és a korai halál rizikóitól való mentesség jellemez". Az egészség fogalmának e meghatározása is komplex formában tükrözi az egészség különböző aspektusait, a fizikális, a mentális, az emocionális, a lelki (mentálhigiéné) és a társadalmi egészséget. Az egészség megőrzése az egyéni felelősségvállaláson túl társadalmi feltételektől is függ, úgy, mint az alapvető emberi szükségletek kielégítése, az emberi jogok biztosítása, az oktatás, képzés, a munkalehetőség, a kielégítő jövedelem biztosítása, az egészség védelméhez, fejlesztéséhez szükséges ismeretek biztosítása, az egészségvédő szolgáltatásokhoz való hozzáférés, az egészséges ellátáshoz való hozzáférés, az egészséges és biztonságos fizikai és munkahelyi környezet, valamint a döntésekben való részvétel lehetőségének biztosítása.

A WHO ajánlása szerint „a munkahelyi környezetben az optimális egészségi állapot úgy érhető el, hogy életkorunknak és nemünknek megfelelően növeljük fizikai és szellemi képességeinket, fejlesztjük a változó élet- és munkakörülményekhez szükséges alkalmazkodóképességünket, fokozzuk erőforrásainkat, és új egyéni teljesítményeket érünk el a munkában és az élet más területein.” Az egészség kulcsa az életmódban rejlik. Életmódunk, szemléletmódunk meghatározó szerepet játszik a betegségek, a negatív elváltozások tekintetében.

A NEMI ADOTTSÁGOK EGÉSZSÉGRE GYAKOROLT HATÁSA

Magyarországon 2002-ben a leggyakoribb krónikus nem fertőző betegségek sorrendje a következőképpen alakult:

1. Keringési rendszer betegségei, 2. Légzőrendszer betegségei, 3. Emésztőrendszer betegségei, 4. Mentális és viselkedészavarok 5. A csont, az izomrendszer és a kötőszövet betegségei.

A betegségek előfordulásában az életmód mellett jelentős szerepe van a nemi különbözőségnek is, mind a biológiai nem (sex), mind a társadalmi nem (gender) tekintetében.

A férfiak és nők egészségi állapota és egyes betegségek kialakulása eltérően alakul a biológiai, a nemi jelleg, a hormonális működésbeli eltérés és az életmód tényezők alapján. Vannak tehát jellemzően női és jellemzően férfibetegségek, melyek multidiszciplináris⁶ megközelítése szükséges az eredmények kimenetelét illetően. A női betegségek közé tartoznak többek között a bőrbetegségek, a mentális rendellenességek, valamint a női nemi szervek megbetegedései (pl. petefészek, méhnyak kóros elváltozásai, emlő daganatos betegségei stb.). Kiemelten a férfiak körében előforduló betegségek a szív- és érrendszeri megbetegedések, az anyagcsere rendellenességek, az emésztőszervek betegségei és a férfi nemi szervek megbetegedései (pl. a prosztatata, a here kóros elváltozásai, merevedési problémák). Mindennek hátterében a biológiai nem adottságaiból, a genetikai meghatározottságból adódó eltérések állhatnak, melyek alapjaiban határozzák meg női vagy férfifitstünk felépítését. Ugyanakkor fizikai valónk legfontosabb mozgatórugója az immateriális tényezőként definiálható lélek, mely alapjaiban határozza meg szervezetünk összes rezdülését. A léleknek köszönhetően vagyunk egyedi személyiségek, a léleknek tulajdonítjuk érzelmeinket. Mindenki egyéni stressz kezeléssel, coping⁷ mechanizmusokkal rendelkezik, s változó a konfliktuskezelő képességünk is.

A rendelkezésünkre álló tanult és fejleszhető technikák birtokában, valamint személyiségünk egyéni vonása alapján tudjuk kezelni a lélekben keletkezett problémákat, konfliktusokat. A kezelés hiánya vagy nem megfelelő volta esetén a lelki krízis betegség formájában manifesztálódik. Ezeket nevezzük pszichoszomatikus betegségeknek. A XXI. században egyre jellemzőbb a mentális rendellenességek, a mentális-és viselkedészavarok előfordulási aránya. A lelkileg instabil emberek esetében nagyobb valószínűséggel feltételezhető bizonyos betegségek, elváltozások megjelenése, illetve fordítva is igaz ez a feltevés, miszerint bizonyos testi, fizikális betegségek lelki instabilitással, pszichés zavarral

⁶ Multidiszciplináris: több tudományt, szakterületet érintő.

⁷ Coping: megküzdés. Az egyén stresszre adott válasza, mely által megszüntetni, csökkenteni vagy kedvező irányban befolyásolni szeretné a frusztrációt kiváltó helyzetet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

járhatnak. A statisztikai adatok és a konkrét tapasztalatok is azt mutatják, hogy a férfiak kevesebb figyelmet szentelnek egészségi állapotuk megőrzésének, melyet a háziorvosi rendeléseken, szűrővizsgálatokon való alacsony részvételük bizonyít. Az egészséget jelentős mértékben befolyásolják az egyéni, magatartásbeli, illetve társadalmi, környezeti tényezők. A férfiak társadalom- és önképét a „macho” magatartás jellemzi. Ennek a magatartásnak legfőbb ismérve, hogy egészséget veszélyeztető helyzeteket keres (gyorshajtás, drogfogyasztás, felelőtlen szex stb.). Gyermekként úgy szocializáljuk őket, hogy elfogadott ezeknek a jellemvonásoknak a kialakítása, melybe nem fér bele a gyengeség, a gyengédség, az érzelmek őszinte megélése. Ez az egyik fő oka annak, hogy a férfiak ritkán és későn fordulnak orvoshoz. Mindezek mellett kevés ismerettel rendelkeznek az egészségi problémák megoldására vonatkozó lehetőségekről és ezért szkeptikusak ezeket illetően. A férfiak életmódja is eltér a nőkéétől, ami elsősorban táplálkozási szokásaikban, fizikai aktivitásukban figyelhető meg leginkább (pl. egészségtelen táplálkozás, passzivitás, túlsúly).

A társadalmi szerepek elvárással járnak, melyek betöltése gyakran okoz konfliktust a férfinak önmagával és női társával kapcsolatban. Mindkét nemnek egyszerre több szerepet kell betöltenie, így a férfinak férji, apai, munkahelyi szerep jut, valamint az anyagi biztonság megteremtéséért és fenntartásáért is vállalnia kell a felelősséget. Ez a teher sokszor okoz pszichés megterhelést, mely számtalan esetben depresszióban, alkoholizmusban manifesztálódik. Leginkább a munkahely megtartása okoz lelki feszültséget, mely az állandó megfelelni vágyásban és a maximalista munkavégzésben ölt formát. A férfiak számára egészségi rizikóhelyzetet jelenthet az elsősorban férfiakat foglalkoztató munkahelyek által megkövetelt munkavégzés veszélyes volta (bánya, építkezés, tűzoltás, katasztrófaelhárítás). Az említett férfikép alapján az orvosok is hajlamosak a férfiak egészségi állapotát elhanyagolni. Az orvosi rendelési időbeosztás, a hosszú várakozási idő, ennek a munkaidővel való ütközése nehezíti a szolgáltatások igénybevételét, amit a férfiak szkeptikus magatartásuk és türelmetlenségük miatt kevésbé tolerálnak.

A társadalmi szerepeket felnőttként, szülőként mi neveljük gyermekeinkbe, s a fent említett módon tudattalanul, a társadalmi elvárásoknak megfelelően elnyomjuk érzékeny, női oldalukat, melynek hatására érzelmi életükben gátlásosak, felszínesek lesznek. Ennek köszönhetően pedig érzelmi kötések, konfliktusok alakulnak ki lelkükben, melyek fel nem dolgozott traumákból, krízisekből, stresszhelyzetekből táplálkoznak. Az ilyen érzelmi elfojtásoknak szükségszerű velejárója a testi szinten manifesztálódó betegségek megjelenése.

A NEMEK EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTÁNAK KÜLÖNBSÉGEI

A Ledds-i Metropolitan Egyetem munkatársainak vizsgálatában (A. White és M. Holme, 2006) öt kontinens 44 országának 15–44 éves korú férfi és női lakosságának a balesetek, az öngyilkosságok, a rosszindulatú daganatok, a szív- és érbetegségek, a krónikus májbetegségek haláladási adatai kerültek összehasonlításra a WHO 2000–2002. év közötti haláladási adatai alapján. Az egészségre jellemző életmód, életvitel kialakulásának és megszilárdulásának időszaka a 15–44 éves kor, amely szenzitív periódus az egészségfejlesztési intervenciók tekintetében. Az ebben az életkorban megismert haláladási adatok és azok változása a megelőzésre vonatkozó teendők tekintetében is iránymutatók lehetnek. Az országok közötti összehasonlítás és sorrendiség felállítása a helyileg jellegzetes okok feltárását teszi lehetővé.

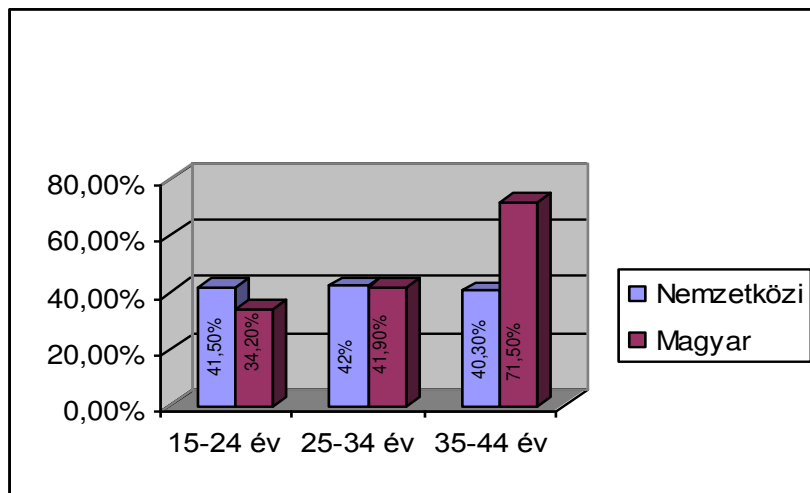
A vizsgálat szerint a 15–44 éves férfiak korszpecifikus halandósága 7,4%, a nőké 3,1% volt (1. sz. ábra), ami erősíti azt a tényt, hogy a férfiaknak a haláladási rizikója ebben a korosztályi összetételben is jelentősen nagyobb a nőkéénél.

Az egyes korosztályok szerinti haláladási különbségek vizsgálata a férfi és női lakosság között 5 fő okot nevez meg, a balesetek és károsan ható tényezők, az öngyilkosság, a szív- és érrendszeri betegségek, a rosszindulatú daganatok, a krónikus májbetegségek és a májcirrózis. A balesetek és károsan ható tényezők vizsgálatában a közúti, a munkahelyi, az otthoni halálos balesetek és a halálos mérgezések szerepeltek. Ebben a kategóriában a fiatal férfiak körében jelentkezik legmagasabb számban a haláladás.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

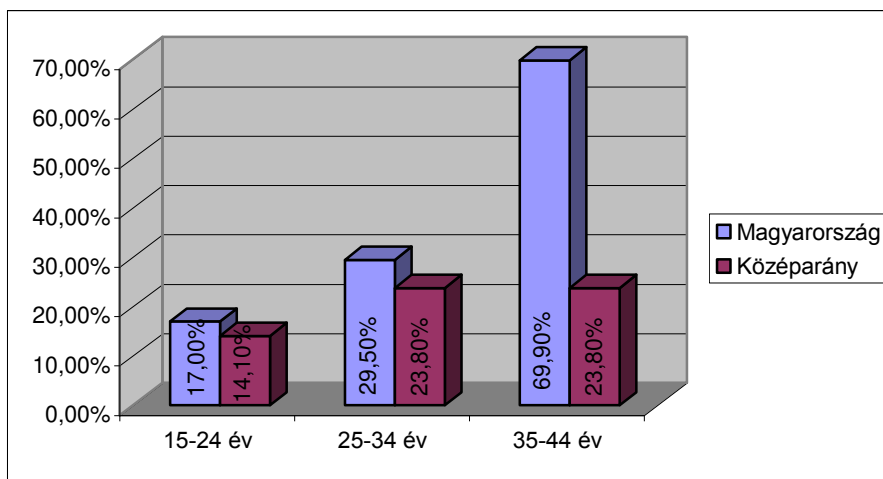
Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

1. ábra: Balesetek és károsan ható tényezők halálozási arányszáma a 15–44 éves férfi populáció körében.

Az öngyilkosság vonatkozásában kiemelkedő adatokat találtak a kelet-európai országokban, (például Litvániában), ahol a 15–24 éves korosztály 59,4%-os adata a 35–44 éves korosztálynál 117,9%-ra ugrott.

2. ábra: Az öngyilkosság halálozási arányszáma a 15–44 éves populációban.

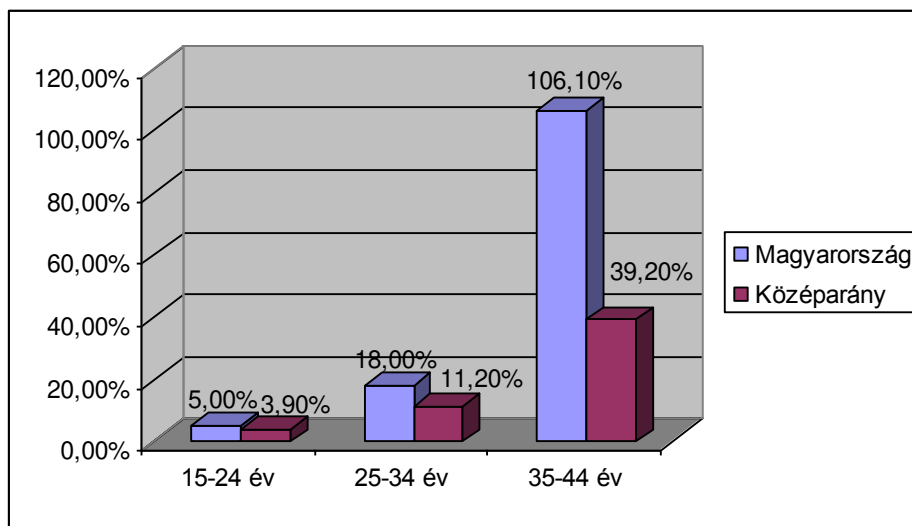
A 15–24 és a 25–34 éves korcsoportban a 36 ország sorrendjében a 23., illetve a 29. helyet foglaljuk el, de a 35–44 éves korcsoportban csak Litvánia adatai rosszabbak.

A szív- és érrendszeri betegségeknek a 15–24 éves férfiak átlagos 3,9%-os halálozási adata a 25–34 éves kategóriában 11,2%-ra, a 35–44 éveseknél már ennek közel négyszeresére, 39,2%-ra emelkedik. A növekedés hasonló a nőknél is: 2,1%-ról 4,6%-ra, illetve 16,0%-ra.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

3. ábra: A szív-és érrendszeri megbetegedés halálozási aránya a 15–44 éves férfi populáció körében.

A magyarországi adatok szerint a 15–24 éves férfiak az 5,00%-kal a 36 ország között a 28., a 25–34 éveseknél 18,0%-kal a 29., a 35–44 éveseknél 106,1%-kal a 30. helyet foglalják el. (4. sz. ábra) A magyar nők hasonló korosztályi kategóriái szerint a 19., a 25., illetve a 32. helyet foglaljuk el, és ezzel a két utóbbi kategória adatai között az emelkedés már hétszeres. Sok országban a 15–34 évesek halálozásában a szív-, érrendszeri csoporton belül leginkább a légzőszervi keringés, a tüdőembólia, a ritmuszavarok, az alkoholos szívizom-elfajulás és a hirtelen halál szerepel. A szívizominfarktus inkább a 35–44 és az e fölötti korosztálynál jelentkezik fő halálként.

A rosszindulatú daganatok halálozási adatai az alsó két korosztály tekintetében mind a 36 országban az átlaghoz közeli, a 15–24 éves férfiaknál 6,0%, illetve a 25–34 éveseknél 10,5%.

A hasonló korosztályú nőknél ez az arány 3,8% és 10,8% volt. A 34–44 éves csoport átlag halálozása 33,7% volt. Magyarország kiemelkedő a 35–44 éves férfi kategória 98,1%-os adatával, ami a 36 ország között a legrosszabb, az átlagosnak közel háromszorosa. Ennek a korosztálynak a női 74,5%-os adata az átlagnak majdnem kétszerese, mely szintén az utolsó helyet jelenti. A férfiaknál a 35–44 éves korosztálynál a tüdőrák, az ajak, a szájüreg és a garat rákja volt a legtöbb. A nőknél a tüdő-, a méhnyak- és a méhtrák szerepelt fő okként. A krónikus májbetegségek és májcirrózis kategóriában regisztrált halálozási okok elsősorban az alkoholfogyasztás emelkedésével vannak összefüggésben. Az e csoportban vizsgált korosztályok közül jelentősséggel leginkább a 35–44 évesek halálozása emelkedik ki 15,3%-kal.

A 25–34 éves magyar férfiak 9,1%-os adata magasnak számít az észtek, litvánok vagy a románok adataival összehangban. A 35–44 éves férfi korosztálynál a 84,2% az átlag hatszorosa, és így az országok között a legmagasabb értéket jelzi. Ebben a korosztályban a magyar nők 23,9%-os halálozási adata az átlag több mint négyszerese, mellyel szintén a legmagasabb értéket mutatja.

A vizsgálat alapvető célja volt feltárni az országok, valamint a férfiak és nők adatai között jelentkező különbségek létrehozásáért felelős tényezőket. A kapott eredmények tükrében az alábbi következtetéseket lehet levonni:

1. A férfiak korai halálozásának oka az életmódjukban keresendő.
2. A férfiaságra jellemző kockázati magatartás szerepet játszik a közlekedési balesetekben, a dohányzásban, a helytelen táplálkozásban, a túlzott alkoholfogyasztásban.
3. A korai halálozás országok közötti különbségében szerepe van a társadalmi-gazdasági körülményeknek.
4. A szociális ellátatlanság és a bizonytalan jövő kihatással lehet a fejlődő országok fiatal férfijainak kiemelkedően magas halálozási adataira.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

5. Különbség van a 15–34 éves és a 35–44 éves férfi korosztály egészségi problémáiban.
6. A balesetek és öngyilkosság következtében fellépő halálozás a korai életévekben, míg a betegségek miatt az idősebb korban jelentkezik.

A vizsgálat két fontos momentumra hívja fel a figyelmet: a férfiak magas rizikójú életmódjára és a kelet-európai országok, köztük Magyarország lakosságának az öngyilkosságban mutatott magas adataira.

A KÖZÉP-KELET-EURÓPAI EGÉSZSÉG PARADOXON ÉS A LEHETSÉGES OKOK

Az aktív férfi korosztályból ma Magyarországon abszolút számban többen halnak meg évente, mint az 1930-as években, ami azt jelenti, hogy a modern orvostudomány valamennyi rendkívüli eredménye ellenére is tehetetlen ennek az igen fontos kérdésnek a kezelésében. Új tudományos megközelítésre van szükség. Gondoljuk csak végig, hogy akkor, amikor még a TBC pusztított, még nem fedezték fel az antibiotikumokat és más rendkívül hatékony gyógyszereket és technikai eszközöket, évente többen maradtak életben az 50–64 éves korosztályból, mint hetven évvel később. Ez a rendkívüli jelenség különleges kihívás a kutatás számára, hiszen számos olyan kérdést vet fel, amelyek hagyományos módszerekkel nem válaszolhatók meg. Ezt a jelenséget nevezik „közép-kelet-európai egészség paradoxonnak”.

Az ismert, igen nagy népegészségügyi jelentőségű önkárosító magatartásformák, a dohányzás, a kóros alkoholfogyasztás, az egészségtelen táplálkozás megváltoztatása nem elégséges ennek az un. közép-kelet-európai egészség paradoxonnak a megértéséhez, egyrészt, mivel a rosszabbodásnak statisztikailag csak bizonyos hányadát, mintegy 40%-át magyarázza, másrészt alapvető kérdés az is, hogy milyen pszichológiai, motivációs és társadalmi tényezők vezetnek az önkárosító magatartásformák gyakoribbá válásához.

Az átalakuló közép- és kelet-európai országokra az utóbbi évtizedekben jellemző morbiditási és mortalitási krízis hátterében a legelismertebb nemzetközi kutatócsoportok eredményei szerint is a lelki, magatartási tényezők, a krónikus stressz és annak megélése az alapvető. (Kopp, Skrabski, 2007) Az eddigi magyarázó hipotézisek nem alkalmasak ezeknek az igen rövid idő alatt lejátszódó egészségi változásoknak az értelmezésére, ezért fordult a legkiválóbb nemzetközi kutatócsoportok érdeklődése is az un. „közép-kelet-európai egészség paradoxon” vizsgálata felé (Cornia és Panicia, 2000). A magatartástudományi kutatások további igen fontos kihívása az a felismerés, hogy a civilizált országokban alapvető egészségügyi veszélyeztető tényező a társadalmon belüli viszonylagos szociális-gazdasági lemaradás. Ha a halálozási és megbetegedési adatokat a hagyományos kockázati tényezők, mint a dohányzás, az elhízás, a mozgásszegény életmód szerint korrigáljuk, ezeknél sokkal lényegesebb szerepet játszik a viszonylag rosszabb szociális helyzet. A régiókban is lejátszódó egyedülálló társadalmi-gazdasági kísérlet a civilizált országokban alapvető egészségügyi veszélyeztetőként szerepel.

A dohányzásnál, az elhízásnál, a mozgásszegény életmódnál sokkal lényegesebb szerepet játszik a viszonylag rosszabb szociális helyzet. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy Angliában közel 10 évvel korábban hal meg egy segédmunkás, mint a diplomás, még akkor is, ha nem iszik, nem dohányzik többet. Ugyanakkor szintén az angol közalkalmazottak között mutatták ki, hogy az iskolázottsági szint igen szoros fordított kapcsolatban áll a halálozási arányokkal, valamint elsősorban a koszorúér megbetegedések és az angina, az EKG-val kimutatható ischemia, és a krónikus, nem fertőző légúti megbetegedések gyakoriságával. (Marmot, 1996). „Státusz szindrómának” nevezik azt a jelenséget, hogy a férfiak esetében a társadalmi hierarchiában való lemaradás igen súlyos egészségi következményekkel jár. (Marmot, 2004) Angol közalkalmazottak között 1992-96 közötti időszakban 10 év különbség volt a legfelső iskolázottságú (diplomás) és legalsó végzettségű, segédmunkás réteg várható élettartama között (78 illetve 68 év). 1,5-szörös volt a szívinfarktus halálozási valószínűsége a legalacsonyabb iskolázottságú rétegben akkor is, ha nem dohányoztak, nem ittak többet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

Mivel a modern nyugat-európai társadalmak megfelelő táplálkozási feltételekről, lakásviszonyokról és orvosi ellátásról gondoskodnak az egész társadalom számára, a magatartástudományi kutatás egyik alapkérdése, hogy mi lehet az oka, hogy a viszonylag rosszabb szociális-gazdasági helyzet, mint az alacsonyabb iskolázottság, jövedelem mégis rendkívül fontos egészségi kockázati tényező.

A magatartástudományi kutatás tehát túlmutat a hagyományos egészségi kockázati tényezők vizsgálatán, ezek társadalmi, pszichológiai, magatartási hátterét, meghatározóit elemzi. Az ezredfordulón Magyarországon a középkorú, 50–64 éves férfiak halálozási arányai abszolút mértékben is magasabbak voltak, mint az 1930-as években. A modern orvostudomány valamennyi rendkívüli eredménye ellenére hasonló folyamatok figyelhetők meg a régió többi átalakuló országában. Azonban a 80-as évek végéig a rosszabbodás Magyarországon volt a legkifejezettebb. Az 1960-as években jobbak voltak az egészségi mutatóink, mint Ausztriában. Ma az osztrák férfiak 7,6 évvel, a nők 5,2 évvel élnek tovább, mint a magyarok. Kifejezett várható élettartam javulás csak a 65 évnél idősebbek között mutatható ki az utóbbi években. Az esély ma, hogy egy férfi túléli a 65. születésnapját Magyarországon 59%, Ausztriában 80%.

A magyar népesség körében a viszonylag rosszabb szociális-gazdasági helyzet nem önmagában, hanem elsősorban a depressziós tünetegyüttes közvetítésével eredményez magasabb megbetegedési arányokat. Nem önmagában a nehéz szociális helyzet, hanem a viszonylagos lemaradás szubjektív átélése a leglényegesebb egészségügyi veszélyeztető tényező. Ha valaki szegényebb, de nem depressziós, akkor nem is betegbb. A jövedelmi lemaradás a férfiak számára jelentősebb pszichés és következményes egészségi veszélyeztető tényező, mint a nők esetében, különösen a tradicionális társadalmakban.

A szociális egyenlőtlenség és az egészségi állapot nemzetközi vizsgálatainak alapján a halálozás, a megbetegedési arányok és az észlelt egészségi állapot a legszorosabb kapcsolatban a társadalmon belüli különbségekkel áll. Míg a fejlődő országok esetében az egészségi állapot a nemzeti jövedelemmel arányosan növekszik, a fejlett (OECD)⁸ országokban minél nagyobbak az országon belüli iskolázottsági, illetve az ezzel összefüggő szociális különbségek, annál magasabbak a halálozási arányok. Ennek kitűnő illusztrációja Japán és Nagy-Britannia példája. 1970-ben a két országban a várható élettartam és a nemzeti jövedelem szinte azonos volt, azóta a japán társadalmon belüli iskolázottsági különbségek drámaian csökkentek, ma a legalacsonyabbak valamennyi statisztikát vezető ország közül. Ezzel párhuzamosan a Japánban várható élettartam a világon a legmagasabbá vált, ami nem magyarázható táplálkozási, egészségügyi, vagy megelőzési okokkal. Ugyanezen idő alatt Angliában jelentősen nőttek a társadalmon belüli különbségek, és a várható élettartam tekintetében a viszonylag rosszabb helyzetű országok közé kerültek. (Kopp, 2007). Svédországban alacsonyak a belső jövedelmkülönbségek, a segéd munkások várható életkora is magasabbá vált, mint az angol legfelső szociális rétegeké. Minél nagyobb a különbség a gazdagok és szegények között egy államon belül, annál magasabb a morbiditási és mortalitási arány.

Nem a gazdagság abszolút mértéke, hanem a társadalmon belüli gazdasági különbségek, eltérések az egészségi állapot legjobb előrejelzői. A társadalmon belüli egyenlőtlenség a rosszabb egészségi állapot, a magasabb munkanélküliség, a gyilkossági és bűnözési aránnyal, a munkaképtelenség magasabb arányával, az alacsony súlyú újszülöttek magasabb arányával, a felsőfokú végzettségűek alacsonyabb arányával jellemezhetőek. Az iskolázottság szerinti halálozási hányados a magyar férfiak között lényegesen magasabb, mint Európa más országaiban. Az érettséginel alacsonyabb végzettségű, 74 évnél fiatalabb férfiak halálozási aránya 1,8-szor magasabb, mint a magasabb végzettségűeké. Ehhez hasonló eltéréseket csupán a Cseh Köztársaságban mutattak ki. Ezzel szemben a középkorú nők között ez az iskolázottság szerinti halálozási különbség csupán 1,3-szoros. (Mackenbach et al., 1999). Egyes rétegekben az

⁸ OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development (Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete), 1961-től működő nemzetközi szervezet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

érettségénél alacsonyabb végzettségűek között, és az ország észak-keleti megyéiben a 65. év megélésének valószínűsége a férfiak esetében jóval alacsonyabb az 50%-nál is (Kopp,2007).

Magyarországon Dr. Klinger András 2001-ben végezte és közölte tanulmányban az 1971 és 1999 közötti, közel 30 év széles körű összehasonlító elemzését a férfi és női lakosság iskolai végzettsége alapján a kor szerinti halálozásoknak, a továbbélési trend alakulásának és a halálozási okoknak különbségét vizsgálva. A vizsgálat eredményei szerint a kulturális szint alapján mért halandósági különbség a magyar lakosságban az 1971 és 1999 évek közötti harminc évben jelentősen megnőtt a legalacsonyabb végzettségűek halandóságának nagymértékű romlása és a magasabb végzettségűek jelentős javulása. A különbség jóval egyértelműbb a nőknél, mint a férfiaknál. A halandósági különbségek elsősorban a fiatalabb korosztálynál jelentkeznek, de az utolsó években – elsősorban a férfiak körében – az idősebbeknél is mutatkoznak. A különbségek növekedését elsősorban a keringési rendszer betegségei miatti daganatos halandóság differenciáinak emelkedése okozza, de a halandóság különbségei is növekedést mutatnak az alacsonyabb iskolai végzettségűek között.

A halandósági különbségek megváltozása erősen befolyásolja az egyes rétegek életkilátásait, ami a születéskor várható élettartam jelentős különbségeiben mutatkozik meg, különösen a legalacsonyabb és a legmagasabb végzettségű férfiak között (Métneki, 2002).

A dominancia sorrendben való lemaradás a hím állatok számára rendkívül fontos egészségi kockázati tényező, és humán vizsgálatok is hasonló eredményeket mutatnak. Ez a jelenség az átalakuló társadalmakban az aktív korú férfiak veszélyeztettségében jelentős tényező. A szociális-gazdasági lemaradás és az egészségi állapot közötti igen szoros összefüggés nagyrészt a depressziós tünet-együttes súlyosságán keresztül érvényesül. A társadalmon belüli viszonylagos különbségek emelkedtek jelentősen és felborult a korábbi viszonylag stabil dominancia sorrend.

Az állatkísérletek során megállapítást nyert az a feltevés, miszerint nem maga a dominancia sorrend, hanem annak megváltozása jelent igen súlyos krónikus stressz állapotot. Régióinkban ez a jelenség figyelhető meg az elmúlt évtizedekben, hiszen a korábban biztosnak hitt társadalmi státus vált bizonytalanná, sok esetben másokhoz képest hátrányossá. Az elmúlt néhány évtizedben a társadalmon belüli viszonylagos különbségek jelentősen emelkedtek és felborult a korábbi viszonylag stabil dominancia sorrend. Önröntő kör kialakulását feltételezhetjük a viszonylag rosszabb szociális-gazdasági helyzet és a depressziós tünet-együttes között, ami jelentős oki szerepet játszik a magasabb morbiditási és mortalitási arányok hátterében. Nem önmagában a rossz szociális-gazdasági helyzet, hanem a viszonylagos lemaradás a leglényegesebb tényező, hiszen az egységesen alacsony életszínvonal mellett az 1970-es évekig a magyar egészségügyi statisztikák jobbak voltak Európa több országáénál. Témánk szempontjából fontos és nemzetközi vizsgálatokkal bizonyított tényező, hogy a társadalmi, gazdasági, jövedelmi lemaradás a férfiak számára jelentősebb pszichés és következményes egészségi veszélyeztető tényező, mint a nők esetében. Státusszindrómának nevezik azt a jelenséget, mely főleg férfiakra jellemző olyan érzelmi állapot, melyet a társadalmi hierarchiában való lemaradás idézett elő, és amelynek igen súlyos egészségi következményei is megfigyelhetők. (Marmot, 2004). A stabilnak hitt társadalmi szerepek megingásával, a dominancia sorrend felborulásával párhuzamosan, mintegy szükségszerűen rendeződtek át a társadalmunkban ismert és elfogadott nemi szerepek. Mindezek alapján a nők férfiakkal szembeni elvárásai igen súlyos stresszforrást jelenthetnek a férfiak számára, mely stressz (distressz) egészségügyi problémák, betegségek formájában manifesztálódhat. Azokban a kistérségekben, ahol a nők rosszabbnak ítélik meg saját anyagi helyzetüket, ez komolyabban befolyásolja a férfiak idő előtti⁹ halálozási arányait, mint ott, ahol a férfiak ítélik rossznak saját anyagi helyzetüket. Ezzel szemben a nők iskolázottsága igen jelentős védőfaktor a férfiak számára (Kopp-Kovács, 2006). A tradicionális társadalmi viszonyok és az értékrend átalakulása csökkenti a nemi szerepekkel kapcsolatos elvárások különbségeit.

⁹ Idő előtti, korai halálozás: az 1-64 éves életszakaszban bekövetkezett halálozás

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

Skandináv modell példájára Norvégiában, ahol a nemek közötti egyenlőség megvalósításában talán a legeredményesebbek voltak, ez mind a férfiak, mind a nők várható élettartamának növekedésével járt együtt, miközben a termékenységi mutatók tekintetében ma Európában az egyik legjobb helyet érték el. Ez a példa arra mutat, hogy a női értékrend részleges átvétele, a férfiak családban betöltött szerepének erősítése védő tényező mind a férfiak, mind a nők életkilátásai, valamint a demográfiai krízis megoldása szempontjából. Kopp Mária szerint egyre több tanulmány foglalkozik a krónikus stressz és a depresszió kapcsolatával. A depresszió kialakulásában a gyermekkori családi háttér, az egyénnek a valósággal való megbirkózási képessége, szociális kompetenciája és az életesemények meghatározó szerepet játszanak. Mivel az önértékelés attól függ, hogy az ember milyen célokat tűz ki maga elé, mikor érzi magát sikeresnek, az én-ideál, a célok, értékek szerepe a krónikus stressz állapot és a depresszió megelőzése szempontjából alapvető. A tradicionális társadalmi viszonyok és értékrend átalakulása egyre csökkenti a nemi szerepekkel kapcsolatos elvárások különbségeit. Az anómia azt a meggyőződést jelenti, hogy egy adott társadalomban csak a szabályok és törvények megszegésével lehet eredményeket elérni. Ennek következményeként kialakul a céltalanság és az irányvesztés érzése. Ez olyan helyzetekre utal, amikor a társadalmi normák elvesztik befolyásukat az emberek viselkedésére. A Hungarostudy 2002 felmérés eredményei alapján az anómia megyei átlagértékei igen szoros kapcsolatot mutatnak mind a középkorú férfihalálozás, mind a depresszió megyei átlagértékeivel. A legmagasabb anómia értékeket Nógrád, Békés, és Somogy, a legalacsonyabb értékeket Győr-Moson-Sopron, Vas megyékben és Budapesten mérték. A 2000-es European Social Survey szerint Európa országai közül (a Baltikum kivételével) a magyarok egészséggel kapcsolatos életminősége a legrosszabb!

Andorka Rudolf élete utolsó éveiben szinte minden írásában az anómia, az értékvesztés, a céltalanság jelentőségét hangsúlyozta a magyar népesség testi-lelki bajainak hátterében. A tartós, hosszan tartó kontrollvesztés élménye elkerülhetetlen érzelmileg negatív helyzetekben, a reménytelenség, a magárahagyottság érzése a későbbi helyzetekre is átvődik, és kimutatható élettani változásokkal is jár. (Kopp,2007). A magyarok talán inkább hajlamosak a panaszkodásra, ami szintén súlyos lelki torzulást képes előidézni. A Baltikum, Oroszország és Ukrajna után a középkorú népesség halálozási arányait vizsgálva a mi mutatóink a legrosszabbak Európában. A középkorú, aktív, alkotó népesség idő előtti halálozása egy ország rossz lelkiállapotának legsúlyosabb tükrére.

A koherencia, az élet értelmébe vetett hit meghatározó jelentőségű a lelki egészség szempontjából. A koherencia annak átélése, hogy az embernek van helye és szerepe a világban és a társadalomban, hogy a velünk történő események értelemteliek, olyan kihívások, amelyeknek megoldására képesek vagyunk. A koherencia a személynek saját magával és a világgal szemben tanúsított és átélt beállítódása, annak a biztonsága, hogy a minket körülvevő és a bennünk megnyilvánuló világ kiszámítható, és az események nagy valószínűséggel befolyásolhatóak. Ebben a modellben a krízisek, nehézségek arra alkalmasak, hogy a személyiségfejlődés magasabb szintjére jussunk általuk, és nem elkerülendő nehézségekként éljük meg őket. Ez a lelkiállapot az ellentéte a „tanult tehetetlenségnek”. A koherencia mértéke nem tér el jelentősen az egyes magyarországi régiók között. A magyar társadalom egyharmadát (nők 32%-a, férfiak 28%-a) (Kopp,2007) magas koherencia érték jellemzi.

Az élet értelmébe vetett hitet életkortól, nemtől és iskolázottságtól szinte független lelki és testi egészségi védőfaktornak találták. Az átlag feletti koherenciával rendelkezők, – miután az adatokat életkor, nem és iskolázottság szerint kontrollálták – tízszer nagyobb valószínűséggel minősítették jónak egészségi állapotukat, nyolcszor nagyobb valószínűséggel állították, hogy nincs munkaképesség csökkenésük. Esetükben az átlagnál pozitívabb életminőség valószínűsége ötszörös volt és hétszer ritkább közöttük a súlyos depressziós tünetegyüttes (Kopp,2007). Az élet értelmébe vetett hit és a vallásosság között ugyan szoros kapcsolatot találtunk, de a két fogalom nem azonos. Vannak vallásos emberek, akik nem hisznek az élet értelmében és vannak koherens személyiségek, akik nem vallják vallásosnak saját magukat. Míg a negatív érzelmek rombolnak, a pozitív érzelmekre építeni lehet, új emberi

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

kapcsolatokat, ideákat, az ember személyes forrásgazdagságát javítják. A negatív érzelmekre is szükség van, de legalább 3:1 arányban több pozitív érzelmet kell átélnünk ahhoz, hogy életminőségünk pozitív legyen (Fredrickson, 2004.).

A WHO Jól-lét életminőség skálája szerint a 18 évnél idősebb magyar népesség 22%-át jellemzi teljes jóllét, pozitív életminőség, minden második ember lelkiileg egészségesnek mondta magát, további 23%-ot jellemez csökkent lelki jóllét és csupán 5% minősítette életminőségét teljesen negatívnak. A megyék közül Vas és Győr-Moson-Sopron megye lakói minősítik életminőségüket legpozitívabbnak. Vizsgálatok eredményei alapján elmondható, hogy gyakorlatilag mindenkinben megvan mindkét faktor, amelyek közül a pozitív oldalt önazonosság faktornak, a negatív oldalt értékvesztés faktornak nevezhetjük. Mindenkinben ott van a lehetőség a pozitív irányú fejlődésre is, melynek összetevői a koherencia, az élet értelmébe vetett hit, az erős társas kapcsolatok, a bizalom, az együttműködési készség, a tolerancia és a hatékony megküzdési készségek.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az egészség szubjektíven relatív állapot, melynek birtoklása nem csak bizonyos rétegek kiváltsága, s nem is ajándék, mellyel a jóisten vagy a sors megjutalmazott. Sokkal több annál, minthogy egyszerű állapotnak tételezzük fel. Az egészség egy folyamatos biopszichoszociális élet szükségszerű és egyértelmű velejárója és egyben életünk célja is.

Az ember produktív, effektív élő organizmus, akinek veleszületett szükséglete a „nyomhagyás”, az alkotás, a haladás, a flow. Minden ember alapvető életcélja és vágya, hogy valami maradandót alkothasson, hogy valamit átörökítsen a jövő generációnak, hiszen a nagy közös egésznek kis darabjaiként csak így lehetünk igazán részesei a világnak.

Eric Erickson szerint az ember egész életében az identitását keresi, fejleszti, s ennek az útnak a végén az integritást, mint végső megelégedett állapotot igyekszünk elérni, hogy békésen, megelégedve nézhessünk végig életünk termékeny és virágzó talaján, melyet mi tápláltunk és gondoztunk.

Az egészség tehát nem lehet az ember egyszerű vitális állapota, mondván, csak szinten kell tartani. Véleményünk szerint az egészségről alkotott nézeteink megváltoztatásával, szemléletváltással lehet valódi egészségügyet, egészség reformot megvalósítani. Ab ovo az ember elsősorban önmaga válhat önnön élete, s így egészsége formálójává. A társadalom csak az eszközök és lehetőségek biztosításával járulhat hozzá az ember életének alakításához.

Jelen világunk leginkább figyelmet érdemlő témája az emberi életben fontos motiváció, melyet a legtöbb ember nem tudhat magáénak. A motiválatlan embernek nincs életcélja, nem vár semmit az élettől, s nem is járul hozzá a közjó – s így az önmaga – boldogságához.

Tanulmányunkban külön figyelmet szenteltünk a nemek eltérő egészségi állapotának és okainak.

A vizsgálat eredményeinek tükrében fontos következtetés, hogy a főbb megbetegedésekben a férfiak kockázata nagyobb, mint a nőké. A tanulmányban ismertetett okok (alacsonyabb iskolai végzettség, túlzott rizikóvállalás, az egészségügyi szolgáltatások elhanyagolása stb.) alapvető gátjává válnak az egészségtudatos életvitel, az egészségmagatartás kialakulásának.

Mindezen eredmények alapján különös figyelmet kell szentelni a férfi magatartás megváltoztatására, mely az egészségtudatosság fejlesztésére irányul.

A férfiak részére is szükség van megoldó technikák (coping) korai kialakítására.

Társadalmunkban is megfigyelhető jelenség köré szerveződött a 2003 óta évente, világszerte megrendezésre kerülő Férfiak Egészségéért Hét elnevezésű rendezvény.

A Hét programját általában annak az évnek nemzetközileg megjelölt egészségi témája adja.

A társadalom számos szemléletváltást sürgető, prevencióra épülő programjaival, jogszabályalkotással, pozitív attitűdű kommunikációjával kíván hozzájárulni az egyének, a kisközösségek egészségmagatartásának alakításához.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Szűcs Boglárka, Sótér Andrea

Mégis valljuk, hogy a változás lehetősége mindenkiben benne van, s elsősorban mi magunk vagyunk képesek ezzel élni vagy visszaélni.

Mint ahogyan a katonai szervezeten belül, így az egyén életében is kitartásra, együttműködésre, motivációra és bátorságra van szükség, hogy célunkat elérjük.

Kulcsszavak: Magyar Honvédség, egészségi állapot, biológiai nem (sex) és a társadalmi nem (gender), közép-kelet-európai egészség paradoxon

Keywords: health state, sex, gender, health paradox of Middle-East European

FELHASZNÁLT IRODALOM

Időszaki kiadványok (folyóirat) cikkei

Alma- Ata charter for Health Promotion. World Health Organization, Alma- Ata, 1978

Donald Acheson: Independent Inquiry into Inequalities in Health Report 1998

European Social Survey 2000

[http:// www.europeansurvey.org](http://www.europeansurvey.org)

[http:// www.who.int/hpr/NHP/docs/ ottawa_sharter_hp.pdf](http://www.who.int/hpr/NHP/docs/ottawa_sharter_hp.pdf)

Hungarostudy 2002 Felmérés

Kopp, M.- Skrabski, Á.: A magyar népesség életkilátásai in: Magyar Tudomány, 2007. (9. szám) 1149. .o.

Lalonde, M.: A new perspective on the health of Canadians - a working document. Minister of Supply and Services Canada, 1981

László, J. (1976): Szerep és szerepelmélet in: Világosság, 1976/1. 11–19. o.

Métneki, János: Magyar férfiak halandósági adatainak vizsgálata iskolai végzettségük alapján (Bécsi 2. Nemzetközi Férfiak Egészsége Konferencián megjelent poszter)

Ottawa charter for Health Promotion. World Health Organization, Ottawa, 1986

White és M. Holme: Patterns of morbidity across 44 countries men and women aged 15-44

Könyv

Buda, B., (1977): A szerep fogalma a szociálpszichológiában. In: Pataki Ferenc (szerk.): Szociálpszichológiai Szöveggyűjtemény I. Tankönyvkiadó, Budapest.

Cornia, Giovanni Andrea – Panicia, Renato (eds.) (2000): *The Mortality Crisis in Transitional Economies*. Oxford University Press, Oxford

Fredrickson BL(2004.): The boarden-and-build theory of positive emotions, Phil, Trans. R.Soc.London,359,1367-1377.d self-rated morbidity in a change society, Social Sciences and Medicine 51,1350-1361. If:1.380

Kopp, M (2007):. A nők és férfiak egészsége ma Magyarországon. Semmelweis, Budapest

Kopp, M. – Kovács, M. E. (2006): A magyar népesség életminősége és egészsége az ezredfordulón. Semmelweis, Budapest

Kopp, M.: „A közép-kelet európai egészség paradoxon” in: Egészségpszichológia a gyakorlatban. szerk: Kállai,Varga, Oláh Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest 2007

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám****Szűcs Boglárka, Sótér Andrea**

Mackenbach, Johan P. – Kunst, A. E. – Groenhof, F. et al. (1999): Socio-economic Inequalities in Mortality among Women and among Men: An International Study. American Journal of Public Health. 89, 12, 1800-1806

Marmot, M. (1996): The Social Pattern of Health and Disease In: Blane, David – Brunner, E. – Wilkinson, R. (eds.): Health and Social Organization. Routledge, London

Marmot, M. (2004): Status Syndrome. Times Books, London

V. Hajdú, Piroska – Ádány, Róza (2003): Epidemiológiai szótár Medicina Könyvkiadó, Budapest

A TEHETSÉGGONDOZÁS KIALAKULÁSÁNAK KEZDETI LÉPÉSEI A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADEMIÁN (1958– 1960)

INITIAL STEPS OF GIFT ATTENDANCE'S MATURATION ON THE MIKLÓS ZRÍNYI MILITARY ACADEMY (1958-1960)

Tanulmányában a szerző a tehetséggondozás kialakulásának az 1958– 1960-as években a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián megtett kezdeti lépéseit tekinti át. Ennek során bemutatja a ZMKA Tudományos Tanácsának az új-jáalakulását 1958 elején, majd a hamarosan ezt követő Hallgatói Tudományos Körök létrehozását, valamint ezen szervezetek feladatrendszerét. A tanulmány érzékletesen mutatja be az akadémiai, illetve a hallgatói tudományos tevékenységben végbement – e rövid idő alatt is érzékelhető – jelentős előrelépést, hozzájárulva ennek a nagyon fontos, ugyanakkor kevesek által ismert tevékenységnek a megismeréséhez.

In her study the Author reviews the initial efforts taken in the 1958-1960s by the Zrínyi Miklós Military Academy (ZMMA) in the development of talent caring. In this, she introduces the re-forming of ZMMA's Scientific Committee during the early 1958, the establishment of the Students' Scientific Spheres soon after that, and the task system of these organizations. The study demonstratively introduces that significant breakthrough - perceptible during even this short period of time - in the scientific activities of the Academy and its students, assisting in cognition of this very important activity - which however known by a very few insider.

Legnagyobb természeti kincsünk a tehetség, határozta meg találón Czeizel Endre az egyik, 2003. évi cikkében¹. „Isten adta tehetség!” – mondjuk oly' sokszor egy-egy kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyre. De mi is a tehetség²? Lényeges leegyszerűsítéssel: kivételes adottság, az átlagtól lényegesen eltérő megnyilvánulás valamely területen. A tehetséget – általában – korán felismerjük, de tudunk-e vele (velük) megfelelő módon „bánni”? Vannak korán, három-négyéves korban író, olvasó gyermekek, kiemelkedő matematikai, fizikai képességeket megmutató „csodagyermek”, több évfolyammal kortársaik feletti osztályba járó fiatalok, akikről pár évig gondoskodik a környezet, esetleg megmutatja a média, de egy idő után már semmit sem lehet a sorsukról tudni, nem tudhatjuk meg, hogy a tehetség ígérete beteljesült-e egy kivételes életpályában, kimagasló eredményeiket tudták-e még fokozni, illetve még inkább kibontakoztatni?

¹Czeizel Endre: Legnagyobb természeti kincsünk: a tehetség. Fizikai Szemle, 2003. XI. szám 398. oldal

² Érdekes (vagy éppen természetes) módon ennek megítélése, tartalma is változott az idők folyamán. Pl.: **a Révai lexikon szerint (1925):** „Tehetség (*talentum*), a testi v. szellemi szervezetnek oly készsége, mivolta, ami azt valamely munka végzésére kiválóan alkalmassá teszi. Legmagasabb fokát a T.-nek lángésznek nevezik, ámbár ezek közt úgy látszik nemcsak foki különbség van. (*L. Lángelme*)... Révai Nagy Lexikona. Hasonmás kiadás. Babits Kiadó, 1995. XVIII. kötet 49. o. **A Tolnai világlexikon szerint (1930):** „Tehetségtan. A tehetségkutatók abból indulnak ki, hogy a tehetség bizonyos diszpozíció, természetes hajlam, mely öröklésből és a környező világ különböző tehetségeiből tevődik össze. A tehetségkutatók nagy figyelmet fordítanak arra, hogy a tehetséget föl ne cseréljék az intelligenciával, mert kettő megvesztésig hasonlít egymáshoz.... Rousseau-nak radikális álláspontja e kérdésben az volt, hogy minden ember a természettől egyformán hajlamokkal van felruházva. Hasonlóan egyoldalú egyes modern teoretikusok felfogása, akik a tehetséget az öröklékenységre vezetik vissza, sőt abból származtatják. Az empiristák mindent a környezettől várnak, tehát a tehetség kialakulását másként nem tudják elképzelni, a naivisták viszont fatalista álláspontot foglalnak el, mikor mindent az öröklésre hárítanak.” Tolnai Világlexikona. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1930. XVII. kötet 10. o. **A Pedagógiai lexikon szerint (1979):** „Tehetség: pszichológiai értelemben azt jelenti, hogy valaki egy tevékenységben v. tevékenységkomplexumban az átlagosnál magasabb teljesítményre képes. Valamely területen az átlagosnál magasabb teljesítmény már gyermekkorban jelentkezik, ezeket a gyerekeket – nem szerencsés elnevezéssel – csodagyerekeknek nevezik... A képesség fejleszhetőségének ténye lehetőséget nyújt arra, hogy közoktatásunk külön gondot fordítson egyes tevékenységek fokozottabb fejlesztésére.... Pedagógia Lexikon IV. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 315. o. **A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint (1982):** „Tehetség. fn. 1. Vmi irán megmutató hajlam, képesség. Tehetsége van a zenéhez, írói tehetség... Tehetséges. mn. 1. Akiben (vmi iránt) nyilvánuló tehetség van. Tehetséges diák, sportoló.... Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 1349. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

A felsőoktatásba már kiforrott személyiségek, önmagukkal és képességeikkel tisztában lévő fiatal felnőttek jelentkeznek – itt most tekintsünk el a felnőttképzéstől –, de az intézmény számára ők ismeretlenek. Kiben milyen képesség, lehetőség, tehetség rejtőzik? A kérdésre a tanár-hallgató kapcsolata, szakmai-emberi együttműködése adhat választ. Napjainkban a felsőoktatásban – egyebek mellett, több mint öt évezred hagyományait követve – a tudományos diákköri tevékenység keretében „gondozzuk” a tehetségeket.

„A magyar iskolaügyben, a felsőoktatásban mélyen gyökerező önképzőkori tevékenységet, mintegy tovább hagyományozva az ötvenes évek elején a hallgatók egy részében megnyilvánult önképzési szándék, a minőségi képzés iránti igény, a felsőoktatási tudományos utánpótlás elősegítésének szándéka hívta életre. A hazai felsőoktatásban a tehetség-gondozás legfontosabb, legjelentősebb formája a tudományos diákköri tevékenység.”³

A civil felsőoktatási intézményekkel közel egy időben, a katonai felsőoktatásban is megindult a tudományos diákköri tevékenység. Az egyik első lépés a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának 16. számú parancsa⁴ volt – melyben Csémi Károly ezredes intézkedett – a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Tudományos Tanács megalakulásáról. A hallgatók kiképzése, politikai nevelése és a tudományos kutatómunka fő kérdéseinek megoldása érdekében elrendelte a ZMKA Tudományos Tanács (TT) újjászervezését. (A parancs nem egyértelmű: a tárgy a TT megalakulásáról, maga az intézkedés az újjászervezésről szól – M. I.) A Tudományos Tanács tagjait a parancsnok helyettesei, a Politikai Osztály vezetőhelyettesei, a tanszékvezetők és helyettesei, a fakultásparancsnokok, a Tanulmányi, illetve a Tudományos Kutató Osztály vezetői alkották. A parancs szabályozta a TT nyilvános ülésein részt vevő és a meghívható személyek körét, feladatait, a döntéshozatal mechanizmusát. „Az Ak. (sic!) Tudományos Tanácsa az Ak. (sic!) irányításának magasabb tanácskozó szerve, melynek célja, hogy az Akadémia parancsnokának segítséget (sic!) nyújtson (sic!) a kiképzési és tudományos munka megszervezésében és végrehajtásában.” (2. o.)

A feladatok közül – témánk szempontjából – kiemelendő terület a hallgatók kiképzésének helyzetével, feladataival, politikai nevelésével, kiképzési és tudományos-kutató munkájával kapcsolatos kérdések elbírálása, megvitatása; a tanulmányi tervek, a fakultások és tanszékek munkájáról szóló évi, illetve szemeszteri beszámoló tanulmányozása; a „tudományos káderek” (korabeli terminológia – M. I.) képzése terveinek és eredményeinek értékelése; a tudományos-kutató munkatervek és azok végrehajtásával kapcsolatos jelentések tanulmányozása, továbbá a hallgatók tudományos-kutató munkáival összefüggő kérdések megvizsgálása. Mint látható, e feladatkör meglehetősen széles spektrumú volt, a hallgatók képzésének minden fontos területére kiterjedt, így fontos elemévé válhatott a tehetséggondozásnak.

A következő fontos lépés az 1958. március 8-án aláírt 55. számú akadémiaparancs⁵ volt, melyben elrendelték a Hallgatói Tudományos Körök (HTK) megalakulását. Ebben Csémi Károly ezredes a hallgatói tudományos körök megalakulásért a fakultásparancsnokokat tette felelőssé. Meghatározta, hogy a fakultásparancsnokok és tanszékvezetők a „T” könyvtárban vételezzék fel az alapszabályzatot és tárgyalják meg a megvalósítás módját. Az akadémia parancsnoka 1958. március 20-ig – a Tudományos Kutató Osztály vezetője útján – írásos jelentést kért a tudományos szakkörök (tudományos kör, tudományos szakkör: a parancs mindkét fogalmat használja – M. I.) felállításáról. A tanszékek számára meghatározta a feladatot – az alapszabályzatban rögzítettek alapján – a tudományos szakkörök szervezésében és vezetésében.

A továbblépés fontos okmánya volt a honvédelmi miniszter 0059. számú parancsa⁶ is, melyben – a nevelés, a kiképzés, a csapatokkal való kapcsolattartás és más kiemelt feladat mellett – megparancsolta a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának, hogy: „Határozottan fogjon hozzá a tudományos kutatómunka fejlesztéséhez az akadémián.” (22. o.)

³<http://www.otdt.hu/intezmenyitdk.php> (letöltés dátuma: 2010. 05. 15.)

⁴Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 102/03. 407. őrzési egység (ő. e.) (1958. 01. 21.)

⁵HL MN 102/03. 407. ő. e. (1958. 03. 08.)

⁶HL MN 1958/T-25. ő. e. (1958. 10. 17.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

Az akadémia parancsnoka, az 1958/59. kiképzési év tanévnitó ünnepségen – az állomány és a fővendég, Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök előtt – értékelte az 1957/58. kiképzési évet. Az itt elhangzott akadémia-parancsnoki és vezérkar főnöki beszédekről 25 oldalas jegyzőkönyv⁷ készült, ami tanúskodik a lezárt tanévben elért fejlődésről, az eredményekről és nem hallgatja el a számtalan hiányosságot, problémát sem, ami megnehezítette, illetve néha lehetlenné tette a kitűzött tervek, feladatok teljesítését. Így, pl. az államvizsgák eredményei alapján az 1957/58. kiképzési évben jobb teljesítmény érte el a végzős hallgatók; a harcászati gyakorlatokat megfelelő és jó eredménnyel hajtották végre; javult a tanuláshoz való hozzáállás, megerősödtek az osztálykollektívák és a hallgatói tudományos körök létrehozása is eredmény – mondta Csémi ezredes hozzátéve, hogy ezek az eredmények kicsik, de kezdetnek megfelelőek a következő tanév indulásához.

A Magyar Néphadsereg vezetése részéről kitüntetett figyelemről tanúskodott Ugrai vezérőrnagy jelenléte az akadémiai tanévnitón. Sokrétű – helyenként talán túl kemény hangvételű – beszédéből most csak a jelen tárgyhoz kapcsolódóra térek ki, miszerint úgy vélte, hogy a tanári előadások színvonalát jótékonyan befolyásolná, ha azokat a Tudományos Tanács előzetesen megvitatná. (Ezt a manapság elképzelhetetlen és teljesíthetetlen igényt lehet, hogy akkor, 1958-ban indokolta a tanári kar egy részének alacsony műveltségi és pedagógiai színvonala, illetve felkészültsége – M. I.) „Sőt, egyes nagy csapat tapasztalattal (sic!) rendelkező hallgatókat sem lenne szégyen ebbe a vitába bevonni, hogy ezáltal is a minőségét növeljük az előadásoknak.” (9. o.)

Csémi ezredes az 1958. évi 220. számú akadémia-parancsban⁸ intézkedett a tudományos kutatómunka tervszerűségének biztosítására. Ebben megállapította, hogy az 1957/58. kiképzési évben az akadémián folyó tudományos kutatómunka nem volt folyamatos és nem követte a terveket, ami gátolta és rossz hatással volt a munka végrehajtására. Úgy ítélte meg, hogy tervszerűbb tevékenységgel a tanári és a hallgatói állomány lényegesen jobb eredményeket érhetett volna el a tudományos kutatómunkában. A tárgyév hibáiból levont következtetések alapján megparancsolta az 1958/59. kiképzési év tudományos munkájának tervszerűbbé, folyamatosabbá tételére érdekében, hogy:

- a tanszékek – az 1958. november 24-ei Tudományos Tanácsülésen elhangzottak és a tudományos kutatómunka évi terve alapján – 1958. december 10-ig dolgozzák ki a tudományos munkák elkészítésének tervét, melyet a Tudományos Kutató Osztály útján hozzá kell felterjeszteni. Ez tartalmazza a tudományos munka címét, szerzőjét, a terjedelmet, a vázlat megvitatásának, valamint a munka elbírálásának idejét és elkészültének dátumát;
- az alapfakultás-parancsnok a tanszékekkel együttműködve újítsa meg a hallgatói tudományos szakköröket; 1958. december 12-ig készítsen jelentést a jelentkezési létszámokról, valamint a szakkör elnökének, titkárának nevééről és a szakkör állományának névsoráról – amelyet szintén a Tudományos Kutató Osztály útján terjeszsen fel;
- az új tanévre vonatkozóan a tanszékek – 1958. december 20-ig – készítsenek és terjesszenek fel nyilvántartást a most újjáalakuló hallgatói tudományos szakkörök tervezett munkájáról; a kimutatás tartalmazza a tudományos vezető nevét, a hallgatók által választott munka címét, egyéni és kollektív munka esetén a szerző(k) nevét, a munka elkészítésének idejét, valamint az elkészült munka felküldésének a Tudományos Kutató Osztályra történő felküldésének dátumát;
- a Tudományos Kutató Osztály vezetője – a vezérkari főnök 40. számú utasítása alapján – 1958. december 12-ig készítsen jelentést a tudományos körök helyzetéről.

A címben szereplő téma kibontakoztatását szolgálta – egyebek mellett – Csémi ezredes, akadémia-parancsnok által 1958. december 12-én aláírt 0111. számú parancs⁹, mely az 1957/58. kiképzési év értékelését és az 1958/59. kiképzési

⁷HL MN 1963/T-32. ö. e. (1958. 10. 31.)

⁸HL MN 102/03. 407. ö. e. (1958. 12. 02.)

⁹HL MN 1961/T-34. ö. e. (1958. 12. 12.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

év feladatait tárgyalta. A pozitívumok között szerepelt – témánk szempontjából –, hogy: „Megteremtettük a tudományos kutatómunka alapjait. A tanszékek az év folyamán 27, a hallgatói tudományos szakkörök 14 tudományos munkát dolgoztak ki.” (2. o.) A hiányosságokra is kitért a parancs: „A tudományos kutatómunka még kezdeti állapotban van. A Tudományos Tanács keveset foglalkozik elméleti kérdésekkel, módszertani, nevelési tapasztalatok általánosításával. A hallgatói tudományos munka irányítása nem eléggé szervezett. A kiképzést tökéletesítő, annak eredményességét fokozó újítások még nem állnak az oktatómunka középpontjában.” (6. o.) Csémi ezredes – az új kiképzési évben az akadémia előtt álló feladatok végrehajtása érdekében – feladatul szabta: „Emelni kell a tanulmányi színvonalat, az új korszerű elvek állandó keresésével, az oktatás módszerének tökéletesítésével, és a tudományos munka kiszélesítése útján.” (8. o.).

Az akadémiaira vonatkozó szabályozók és az új kiképzési feladatok végrehajtása érdekében megparancsolta:

- a tudományos munka kiszélesítését, az ehhez szükséges feltételek megteremtését;
- a Tudományos Tanács működése elvi alapjainak kialakítását, a tanács fokozott bevonását az elméleti kérdések megvitatásába;
- a tanszékek tudományos munkatervének 1958 decemberében a Tudományos Tanács előtti megvitatását és 1959. január 1-ig a tudományos munkák kiadását feldolgozásra;
- az Akadémia tematikáját a tudományos munka alapvető kérdései, a 0059. számú miniszteri parancsában felvett hadműveleti, harcászati kérdések képezzék;
- a hallgatói tudományos szakkörök beindítását 1958. december 15-ig;
- a Tudományos Kutató Osztály fordítson fokozott figyelmet az oktatás szemléltetőbbé tételére, ennek érdekében fejlessze ki az újító mozgalmat, valamint tartson kapcsolatot a csapatokkal és az együttműködés, a tapasztalatok alapján segítse, irányítsa az akadémia tudományos munkáját.

A vezérkari főnök – fentebb említett – 40. számú utasításának megfelelően, 1959. április 11-én felterjesztették az akadémia tudományos kutatómunkájáról szóló jelentést¹⁰, melyben részletezték az 1959-es évre tervezett tanszéki tudományos munkákat és azok megvalósítását; az oktatás korszerűsítésére tett erőfeszítéseket; az oktatás kiemelt tárgyköreit; a tankönyvek, tansegédletek készítésének helyzetét; a tudományos szakkörök munkáját; a csapatok tudományos köreivel való kapcsolattartást, stb. A tervbe vett 9 tankönyvtervezet, 32 tansegédlet és 103 különböző elméleti kérdéseket felvető tanulmány közül 29 munka készült el, a művek értékelése ekkor még folyamatban volt. A tanszékek kiemelt feladatként kezelték a hallgatók önálló tanulásának segítése érdekében a tankönyvek és tansegédletek összeállítását; a vezetési gyakorlatokon és az oktatás során felmerült kérdések kidolgozását egyénileg, vagy a tanári kollektívák részéről. A „Honvédelem” című folyóirat pályázatára az akadémian 28 alkotás készült, ez mintegy a fele a beadott pályaműveknek (57 művet bíráltak el). Az alkotások közül 12-t javasoltak díjazásra, jutalmazásra, illetve dicsőre. Az igazi siker azonban abban mutatkozott meg, hogy a 6 – hallgatók által készített – pályázat közül 5-öt elismert a bíráló bizottság. Ez azt bizonyította, hogy a hallgatók tudományos tevékenysége fellendülőben volt, akárcsak a létszámuk: a 12 tudományos szakkörben 273 hallgató tevékenykedett. Az új – tervszerű – és a tanárok által vezetett munka eredményeképpen 12 hallgatói tudományos munkát készítettek (hármát a Hadműveleti-harcászati, kettőt-kettőt a Vegyvédelmi, a Tüzér, a Légvédelmi, a Szervezési és mozgósítási, valamint egyet a Felderítő szakkör tagjai). A jelentés időszakig elkészült tudományos munkák száma meghaladta az előző évit. Úgy vélem, hogy a tehetséggondozás beindítása szempontjából, ezek az adatok imponálóaknak és reményt keltőeknek tekinthetők!

Az 1959. július 20-án – Szűcs László ezredes, az akadémia parancsnok tudományos helyettese által – aláírt „Jelentés a tudományos kutatómunka helyzetéről”¹¹ – ami a soron következő tudományos tanácsülés anyagát képezte – összefogla-

¹⁰ HL MN 1959/T-172. ó. e. (1959. 04. 11.)

¹¹ HL MN 1959/T-172. ó. e. (1959. 07. 20.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

ló, árnyalt képet ad a tudományos kutatás helyzetéről, részletezve a sikereket és a hiányosságokat is. „Az akadémián a tudományos munka lényegében a tanszékeken és a hallgatói szakkörökben folyt... A feladatok megvalósítása érdekében az előző évinél tervszerűbb tevékenységet folytattunk az adott lehetőségekhez képest a tudományos kutatómunka megjavítására, eredményességének fokozására.” (1. o.)

Az Akadémia Tudományos Tanácsa – mint tanácskozó szerv – határozta, vitatta meg és értékelte a tudományos munka irányát, a tanszékeken és a hallgatói szakkörökben folyó tevékenységet.

A hallgatói tudományos munka kezdeti lépései a hallgatói tudományos körök, illetve szakkörök megalakításával – a fakultásparancsnokság és a tanszékek által – 1958. november végén, illetve december elején vette kezdetét. A jelentés az előkészítő munkát nem túl sikeresnek ítélte, ami ez által a további munkát késleltette, de a hallgatói lelkesedés mégis eredményeket hozott. A Honvédelmi pályázaton – mint korábban már szó volt róla – a részt vett hallgatók közül négy díjat, egy fő pedig jutalmat kapott. A pedagógusok iránymutatása, segítsége nagymértékben hozzájárult az eredményekhez. A jelentés kihangsúlyozta, hogy a Vegyivédelmi szakkör tudományos vezetője – Sántha Károly őrnagy – és az Összefegyvernemi szakkör tudományos vezetője – Pataki Kálmán százados – kiemelkedően segítette a hallgatók munkáját. A szakkörök száma 9 (összefegyvernemi, felderítő, tűzér, légvédelmi, híradó, vegyivédelmi, hadtáp, műszaki és társadalomtudományi), a tagok száma összesen 302 fő (a hallgatók mintegy 50%-a) volt.

Az 1959. évre 140 tudományos munkát terveztek, ami a hallgatók túlzott megterheléséhez vezetett, illetve a tervek teljesítését tette lehetetlenné. A szakkörök (tudományos körök) kutatásait munkatervük szabályozták; kezdetben jellemzően nagy, komplex témákat határoztak meg (pl. „Átcsoportosítás, váltás”; „Az ellenség előkészített védelmének menetből történő áttörése és megszervezésének sajátosságai”), mely feladatok meghaladták a hallgatói körök lehetőségeit, tudását. A hibákból levont következtetések alapján a tanszékek alapvető (szakmai/szakirányú) témáit a jövőben részekre bontják és egy-egy részét dolgoztatják ki a hallgatókkal. Ez a módszer kapcsolatot teremt a tanszék és a szakkör hallgatói között. Fontos szempontként kezelték, hogy a hallgatók tudományos munkája és az évfolyam-, illetve diplomamunkája között összhang legyen a témák vonatkozásában. Megszületett a javaslat, hogy a tudományos munkák témagyűjteményét és az évfolyam-, illetve diplomafeladatokat azonos időben – lehetőség szerint a tanév elején – adják ki. A jelentés kiemeli, hogy az 1958/1959-es tanévben ezek az elvek – a vezetés hibájából (Ez szokatlan, de tiszteletreméltó „beismerés”! – M. I.) – még nem érvényesültek. A következő meglepő – de lényegi – megállapítás, hogy: „meg kell említeni a társadalomtudományi szakkört, amelynek 75 tagja van és ezidáig (sic!) nem rendelkezik olyan tervvel, amely produktív, alkotó munkát írna elő. Ezért a helyzetért elsősorban az érintett tanszékvezetők felelősek.” (13. o.)

A hallgatói szakkörök munkatervét a következő újításokkal tervezték jobbítani:

- a tanszékek tudományos munkatervük alapján készítsenek témagyűjteményt a hallgatók számára. Így a hallgatók tudományos munkája a tanárok kidolgozásához kapcsolódik és egyben a konzultáns személye is meghatározottá válik;
- egy-egy téma kidolgozására javasolják a kollektív munkát, amivel a feltáró kutatómunka alapossága, a felmerülő problémák megvitatása, alapvetően a jó munka feltételeinek megteremtése válik elérhetővé.

A jelentés a szakkörök tervezett és teljesített munkáinak lebontását táblázatos formában mutatta be, melyből kitűnt, hogy időarányosan nem készültek el a tudományos munkák. Az első félévben 34%-os a teljesítés, de ez átlag, mert vannak olyan szakkörök, ahol egyáltalán nem készítették el a vállalt témákat. A Tűzér szakkör hallgatói bejelentették, hogy a vállaltakat egyáltalán nem tudják teljesíteni. Több szakkör a tudományos munka fakultatív jellegére hivatkozva nem teljesítette a vállalásait, kijelentették, hogy a határidő betartása így nem lehet kötelező. Néhány szakcsoportvezető tanár is hasonló nézeteket vallott, így a jövőre nézve rögzíteni tervezték, hogy „a tanárok számára a tudományos munkacsoport irányítása szolgálati kötelezettség, nem pedig fakultatív munka.” (14. oldal) A terv teljesítésének elmaradása már a munkatervük készítésében is keresendő: nem vették figyelembe a lehetőségeket, túl sok munkát vállaltak, de kiemelke-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

dő jelentőségű az is, hogy a szakkör tagjai, a szakcsoport vezetősége mellett az évfolyamparancsnokok sem fordítottak kellő figyelmet a munkára. Ez utóbbiak nem tettek meg mindent az ütemtervek betartásáért. A jelentés megállapítja, hogy „a szakcsoport tudományos vezetők sem állnak hivatásuk magaslatán. Nem ismerik eléggé szakcsoportjaik helyzetét, elhanyagolják a segítségnyújtást (sic!). Több tanszék meg sem vitatta még a hallgatói tudományos szakkör, illetve a szakkör segítségével megbízott tanárok munkáját.” (15. oldal) Az összegzés kimondja, hogy a korábrinál lényegesen több figyelmet kell fordítaniuk a tudományos munka minden területére a tanszékvezetőknek, a fakultás- és az évfolyamparancsnokoknak is.

A Néphadsereg csapatainál folyó tudományos munka szervezésében, vezetésében több irányú segítséget nyújtott az akadémia. Ezek között említendő a csapatszolgálatot teljesítő tanárok és hallgatók bekapcsolódása a csapat tudományos munkájába. (Ekkor a tanárok rendszeresen részt vettek a csapatok gyakorlatain döntnökként, vagy megfigyelőként, valamint tervszerűen néhány hónap időtartamban – vezénlyéssel – csapatszolgálatot teljesítettek.) A hallgatók tanév végi csapatszolgálatát, illetve a velük lévő tanárok is segítséget nyújtottak a kapcsolattartásban és a tapasztalatok átadásában.

Szintén 1959. július 20-án keltezték a ZMKA 08. számú Tanulmányi Parancsát¹², mely az 1958/59. kiképzési évi tudományos kutatómunka helyzetét értékeli. „Az 1959-es kik.évből (sic!) eddig eltelt idő alatt a fenti parancsokban¹³ megszabott feladatok megvalósítása terén értünk el eredményeket, megtettük az első kezdeti lépéseket a rendszeres tudományos kutatómunka továbbfejlesztése terén.” (1. o.) A hallgatók tudományos munkája – általában is, de – különösen az Összefgyvernemi és a Vegyi szakkörökben volt eredményes. A siker megmutatkozott az összefgyvernemi hallgatók által rendezett szakköri konferencián. A hallgatói tudományos körök a kiképzési évben 29 munkát készítettek; a Honvédelem (című folyóirat) pályázatán 4 hallgató pályázata díjat, 1 hallgatói pályázat pedig jutalmat kapott. A hibákat, hiányosságokat sem hallgatta el a parancs, melyek akadályozták a tudományos munkát. A Tudományos Kutató Osztály által összeállított munkaterv túlzott mennyiségű munka előirányzásával nehezítette a szervező, irányító és kidolgozó munkát, így nehezen lehetett az ütemterveket betartani. A tanulmányok főként gyakorlati kérdésekkel foglalkoztak, ami önmagában előre mutató, de a gyakorlati kérdéseket kutató munka mellett szinte elenyésző az elméleti, a távlati fejlődést kutató munka. A nagy tömegű egyéni munka megmutatta, hogy a kollektív kidolgozások jobban biztosították volna a témák színvonalas kidolgozását, elősegíthette volna a kidolgozók fejlődését és egyszerűbb lehetett volna a segítő és a bíráló munka is. Súlyos hiba, hogy az egyes munkákkal összefüggő csapatgyakorlatokra számos esetben nem a témával foglalkozó tiszteket küldték. A hallgatói munkát akadályozta, hogy még mindig túlméretezett a munkák terve és nincs összhang a tanszékek tanárainak munkájával, így nem volt folyamatos a tanárok részéről a hallgatói tudományos körök segítése. (Mint látható, néhány probléma – vagy éppen siker – felvetése több iratban is ismétlődik, mintegy jelezve, hogy kiemelt fontosságot tulajdonítottak nekik az illetékesek – M. I.)

A hibák megszüntetésére és a tudományos kutató munka javítása érdekében Csémi ezredes akadémiaparancsnok megparancsolta:

- a tanszékvezetők, fakultás parancsnokok és a Tudományos Kutató Osztály osztályvezetőjének, hogy hatáskörükben intézkedjenek a felsorolt hiányosságok megszüntetésére, a jövőbeni kiküszöbölésére és a tervezett intézkedéseiket 1959. augusztus 1-jéig jelentsék;
- a folyó kiképzési év tapasztalatai alapján a TKO vezetője – a tanszékvezetőkkel együttműködve – állítsa össze az 1959/60-as kiképzési évre szóló tudományos munkák címjegyzékét és 1959. szeptember 30-ig az akadémiaparancsnoknak jelentse;

¹² HL MN 1961/T-34. ő. e. (1959. 07. 20.)

¹³ A Honvédelmi Minisztérium 001. sz. direktívájára, a 0059. sz. honvédelmi miniszteri parancsra és a 0111. sz. akadémia parancsnoki parancsra utal az idézet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

- a hallgatói tudományos körök tagjai az Akadémia oktatásával összefüggő problémák elemeit dolgozzanak fel kisebb csoportokban (egyes esetekben önállóan);
- a hallgatói kollektívák tanári csoportokhoz kapcsolódva végezzék munkájukat, hogy biztosítva legyen mindkét csoport eredményes munkája;
- az 1959 júliusában és augusztusában tartásuk meg a hallgatói szakkörök konferenciáit, novemberben pedig a hallgatók tudományos köreinek összakadémiai konferenciáját.

Csémi ezredes rendelkezett még az Értesítő¹⁴ 1959. évi számainak megjelentetéséről, melyből a november 10-én megjelenésre tervezett számot „A hallgatók legjobb munkái”-nak szentelték.

A kiképzési évben készített színvonalas tudományos munkák készítőit, kollektíváit¹⁵, az Értesítő 2. számában megjelent tanulmányok szerzőit, valamint az összefegyvernemi hallgatók – 1959. július 8-án megtartott – szakköri konferenciájának szerkesztőit lelkiismeretes felkészülésükért pénzjutalomban részesítette az akadémiaparancsnok.

Kissé érthetetlen, miszerint a parancs 3. pontjában Csémi ezredes megparancsolja, hogy a következő kiképzési évben a tudományos munkák végzésére létre kell hozni a Központi Tudományos munkát kidolgozók csoportja, a tanárok tudományos körei mellett a hallgatók tudományos köreit. (Lásd: 55. számú akadémiaparancs, 5. lábjegyzet) Ekkor már javában – mint láttuk, egyre sikeresebben – működtek a hallgatók tudományos körei.

A hallgatói tudományos körök kialakulása, mint a tudományos diákköri munka kezdete, e rövid két év bemutatásának utolsó lépcsőfoka az MN VKF 021-es számú intézkedése¹⁶, amely megfogalmazta a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1959/60-as kiképzési éve megszervezéséhez kiadott irányelveket. Ugrai vezérőrnagy – az elmúlt évek kiképzési tapasztalatai alapján – értékelte a kiemelkedő és a kevésbé sikeres területeket, főként az utóbbiakat hangsúlyozva. Fejlődés-ként értékelte a harcászati és szakmai kiképzés, valamint a kiképzés tervezése, szervezése és annak irányítása terén elért eredményeket. A hiányosságok között említette, hogy a társadalomtudomány oktatásában „elvontság tapasztalható”, valamint nem folyik elég céltudatos nevelőmunka a kommunista típusú tiszt kinevelésére és a személyi állomány jellembeli formálására. Szerinte a hiátusok lényegi oka az oktatás módszertanában, a tanárok szakmai és pedagógiai felkészültségében keresendő, illetve, hogy nem folyik az akadémián megfelelő színvonalú kutatómunka. Az 1959/60-as kiképzési évre – mindenre kiterjedő – iránymutatást (irányelveket) adott a vezérkari főnök.¹⁷

Ezek lényege: az új, kísérleti oktatási módszert – a tapasztalatok alapján – vezessék be és teremtsék meg annak eredményes felhasználása, fejlesztése feltételeit; az előadásokra szánt időt csökkentsék a hallgatói önképzésre fordítható időre, biztosítva ezzel a hallgatók számára az egyéni, önálló és elmélyült tanulás lehetőségét, a megfelelő színvonalú és mennyiségű irodalommal, valamint konzultációs lehetőségekkel.

A parancsnokság feladatául szabta:

- az egyéni tanulásra biztosított idő kihasználásának megkövetelését;
- a következő kiképzési év előkészítésénél tervezze meg annak tantárgyankénti felhasználását – a tantárgyak fontosságának megfelelő mértékben;
- az 1959/60-as kiképzési évtől kezdve fokozatosan – az 1961/62-es tanév kezdetéig – javítsák a tanárok szakmai, politikai és pedagógiai felkészültségét azzal a célkitűzéssel, hogy a tanári kar politikailag és szakmailag jól képzett legyen, szakmailag mély és sokoldalú, a kor követelményeinek megfelelő ismeretekkel rendelkezzen; sajtáítsa el a katonapedagógiai alapelveket, tökéletesítse oktatómódszereit, majd ezeket következetesen alkalmazza az oktatás és nevelés egész menetében; a tanárok legyenek katonások, példamutatóak, követelmény-

¹⁴ Az Értesítő a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1957-ben alapított tudományos lapja.

¹⁵ A „Tansegédlet a csapatlégvédelmi tüzér magasabbegységek (egység) törzsszolgálati utasítására” című munka kollektívája: Nemeskéri Ferenc őrgy., Szabó Miklós szds., Kecskés Ferenc szds., D.Szabó István szds.

¹⁶ HL MN 1963/T-19. ő. e. (1959. 06. 06.)

¹⁷ Csak a tudományos munkával és a hallgatókkal kapcsolatos irányelveket emelem ki. (M. I.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

- támasztóak, szerények és igazságosak, a hallgatók világnézeti és jellembeli nevelői; (Erre, mintha kevésnek tűnne a fent meghatározott idő! – M. I.)
- biztosítsák az akadémiai felvételi eljárásakor, hogy megfelelő előképzettséggel és az előírt követelményeknek megfelelő hallgatók kerüljenek felvételre (a vezérkari főnök megtiltja, hogy olyan hallgatót felvegyenek, aki akár egy tárgyból is nem felel meg a felvételi vizsgákon);
  - az akadémia törekedjen arra, hogy betöltse a hadsereg tudományos központja szerepét. Motiválja tanári állományát a tudományos kutatómunkában való részvételre, és tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a hallgatók is behatóan foglalkozhassanak ezzel tanulmányaik során; nyújtson segítséget a csapatok és a hadsereg intézetei mellett megalakult Önkéntes Tudományos Köreinek tevékenységében előadások, konzultációk megtartásával, tankönyvek, cikkek, tanulmányok, a külföldi sajtóban megjelent cikkek fordításával, stb.
  - Ennek megfelelően, az akadémia vezetése számára az 1959/60. kiképzési év megtervezésénél, megszervezésénél és irányításánál – sok más egyéb mellett – kiemelt szempont volt az akadémián folyó tudományos kutatómunka továbbfejlesztése. Ezért a ZMKA parancsnokának 1959. november 18-án kelt 0100. számú parancsa¹⁸ kihangsúlyozta, hogy a tudományos kutatómunka területén lényeges minőségi fejlődésre van szükség, különösen a fejlődés távlatainak feltárása és az oktatás színvonalának emelése terén. Csémi ezredes elrendelte, hogy fordítsanak kiemelt figyelmet a had-, illetve a társadalomtudomány aktuális kérdéseire. Ennek minél magasabb szintű megvalósítása érdekében a Tudományos Kutatóosztály – a tanszékek bevonásával – állítsa össze és terjessze a Tudományos Tanács elé az 1959/60. kiképzési évben kidolgozandó fő tudományos témákat. Meg kell alakítani november 30-áig a tanári, december 1-jéig pedig a hallgatói tudományos köröket, illetve szakköröket. (Mint látható, néhány vonatkozásban megismételte a 14. számú lábjegyzetben szereplő Tanulmányi Parancs kitételeit – M. I.) E minőségi előrelépés előfeltételeként azonban jelentősen emelni szükséges a törzs- és tanári állomány általános műveltségét – hangsúlyozta az akadémia parancsnoka.

E rövid dolgozatomban – a tudományos kutatómunkám kezdeti eredményeire támaszkodva –, az egyetem polgárai előtt kevésbé ismert korabeli dokumentumok alapján kívántam bemutatni és bebizonyítani, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián a társadalmi és hadsereg-konzolidáció, az új akadémiai képzés kialakításának rendkívül nehéz, kezdeti időszakában – az 1958/60-as években – az illetékesek felismerték a minőségi követelmények szükségességét a humán szférában is. Ennek érdekében jelentős erőfeszítéseket tettek mind a tanári kar, mind a hallgatói állomány szellemi színvonalának emelésére, az arra alkalmasnak a tudományos tevékenységgel való megismertetésére, majd az abba történő mind hatékonyabb bevonására. Ezért – sok más mellett – kiemelt szerepet kapott a tehetséggondozás mind a két kategóriában, de különösen a hallgatók körében.

Ezek a kezdeti erőfeszítések megalapozták az elkövetkező években e téren is megvalósuló kibontakozást, a mind magasabb színvonalú akadémiai képzést, a tudományos képzést. Remélem, az elkövetkezendőkben ezekről is számot tudok adni tanulmányaimban, illetve az értekezéseimben.

Kulcsszavak: tehetség, tehetséggondozás, Hallgatói Tudományos Körök, Tudományos Tanács

Keywords: talent, talent caring, Students' Scientific Spheres, Scientific Committee

FELHASZNÁLT IRODALOM

Fizikai Szemle. 2003. LIII. évf. XI. sz.

Magyar Értelmező Kéziszótár (1982.) – Bp. Akadémiai Kiadó

¹⁸ HL MN 1961/T-34. ó. e. (1959. 11. 18.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MAGYAR Ildikó

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

M. SZABÓ Miklós (2007.): A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955-1960. – Bp. Zrínyi Kiadó – ISBN 963 327 421 7

M. SZABÓ Miklós: A hadtudományi munka a Magyar Néphadseregben az 1950-es évek második felében. Hadtudomány, 2009. XIX. évf. 3-4. sz. – pp. 68-80. ISSN 1215-4121

Pedagógia Lexikon IV. kötet. (1979.) – Bp. Akadémiai Kiadó

Révai Nagy Lexikona. Hasonmás kiadás. (1995.) – Békéscsaba, Babits Kiadó

Tolnai Világlexikona. (1930.) – Bp. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Részvénytársaság

HEALTH PEDAGOGY OF LEADERSHIP

A VEZETŐI MUNKA EGÉSZSÉGPEDAGÓGIÁJA

A statisztikák szerint minden negyedik ember pszichés gondokkal küzd. Vajon, mennyire befolyásolja kiegyensúlyozottságunkat, mentális egészségünket a munkahelyi környezet, a főnökünk vezetési stílusa, vagy esetleg vezetőként mennyit árthatunk, segíthetünk beosztottjainknak? Ezek a kérdések igen fontos problémák, hiszen napjaink nagy részét a munkahelyünkön töltjük, s bizony, nem mindegy milyen hangulatban.

Statistics say that one person out of every four struggles with psychological problems. To what extent can work environment, manager's leadership style effect our balance and mental health? What harm can we cause or what support can we provide as leaders to our subordinates? These questions are significant problems, as we spend most of our times at the workplace and it is important in what kind of atmosphere.

The problem that has made me think recently concerns everyone, I think. What in fact is the reason behind the high number of depressed and neurotic persons these days? Statistics say that one person out of every four struggles with psychological problems. What harm can we cause or what support can we provide as leaders to our subordinates? These two are most probably interconnected especially regarding the amount of time we spend at the workplace. The subject is especially important nowadays as the employment of many people became uncertain due to the economic crises. It would be good to get over this phase with the least possible stress and without causing much tension as leaders to employees. Anxiety and depression, as the most frequent mental illnesses, do not only cause difficulties to the patients but also lay a burden on society and economy. Mental illnesses in Europe are the first ones in the rank of health problems that serve as the most frequent reasons for sick leaves and also that cause the most people to go on early retirement or to become disability pensioners.

What is my manager like? What I am like as a manager? We can easily give an answer by the help of an observation: do I like to be in the company of my boss or do I try to avoid him? As a boss do I realize that my colleagues try to avoid meeting me and pose me only quick questions concerning work?

How do general state of health and mental state relate to pedagogy? To give a clear definition let us turn back to the original meaning of the word pedagogy.

The term pedagogy is rooted in the Greek 'peidagogos' word. In ancient Greece adults who accompanied children to school were called 'peidagogos'.

Pedagogy is a science with double face. On the one side it is a field of scientific research, dealing with the options and leading of different age groups' teaching and teaching potential. At the same time teaching is also an art of leading. I think a manager is a peidagogos at the same time. The manager's usual day consists of dealing with other people and influencing other's behaviour. In fact the manager carries out education all day long. So, how education can be defined? Education is an activity aiming to influence other's behaviour and helping them develop in an optimal way and strengthening them in the preferred fields. If a leader values accuracy and precision highly his demands obviously will be determined according to those.

The foundation of pedagogy on authority theoretically is based by Friedrich Paulsen. His views are significant, however, rather controversial. He stated: „a pupil favours only the person whom he can respect”.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

Dr. SZELEI Ildikó

That is, authority is essential in education, however not as a tool of frightening and intimidation but as a tool of motivation and stimulation. In Paulsen's - well based - interpretation authority is superiority. He distinguishes three different basic forms of authority: physical, economic and intellectual/moral superiority. Therefore it is a key question what importance is given to authority: is education based on it or it is considered as an element of a complex set of relations. Authoritarian pedagogy is based on the exclusive system of commands and prohibitions. This kind of 'pedagogy of barracks' is well described by Thomas Mann's hero Naphta, who says in *The Magic Mountain*: 'All professional educational bodies are conscious of what in fact pedagogy has always been: the absolute order, the iron-strong restrictions, discipline, sacrifice, the denial of the self, the oppression of personality.' André Gide can also be quoted here to illustrate views on authoritarianism: 'the pupil must obey the adult's decision even if he or she does not comprehend it.' According to *Michel Foucault's* philosophy to exercise power is the commanding of behaviour. Violence is only an accidental means of that, as authority itself as well. However the theories of extremely anti-authoritarian education can not be justified either.

Yet, what kind of characteristics should a leader have to become a facilitator? Why do subordinates consider one leader exemplary and others less so? Obviously, it depends on several factors. First, a self-conscious, motivated leader who pays accurate attention on employees will formulate positive, understanding relations with them and will identify with their problems easier, will make less criticism and will perform the task of leading more effectively. This kind of leader knows the employees well help them proceed and in further education. As a result, the employees will do their jobs in a better emotional atmosphere, will work with more pleasure and will accept orders even if those do not make sense for them.

Mental health means the physical and mental state in which the individual has the capacity to formulate harmonic relationships with others and can creatively contribute to the efforts of the community. The personality of an individual is supposed to develop to be able to direct natural drives in an acceptable way for the community and in the meantime to be able to realize his/her capacities according to own expectations. It follows from the above that mental health similarly to physical health is a constantly changing state. It often occurs that one can not accommodate to his or her circumstances or can accommodate only with significant difficulties. It can also occur that one can not achieve according to one's capabilities, capacities, etc.

A leader is not only a decision maker, a controller, a commander and a judge but also someone who regulates human psychological processes. This regulation is performed by participation and communication. That is, the leader takes part in the procedures, can not keep a distance. To be able to do so, one should be able to give up traditional, authoritarian manager behaviour. This is not an easy task, as authoritarian behaviour has its traditions and also provides a number of advantages to the leader. If a leader tries deliberately get rid of this mentality might turn to another incorrect behaviour, might become far too indulgent and might lead in a 'laissez faire' manner. Doing so, the leader avoids participation just like in the case of authoritarian methods. It is also a rather difficult task to distance from authoritarianism as employees often expect and require it. Personality improving trainings for managers were initiated all over the world to answer the problems of democratic leading methods and to learn proper way of communication. The aim was to develop interpersonal sensitivity usually with the help of group training methods.

In an autocratic atmosphere at the workplace there is a high number of destructive rivalry, hardly definable personal antagonisms, communication breakdowns. Such atmosphere challenges the personalities of the members of the working community. From a mental-hygienic point of view it can not be considered useful. The informal small groups can function in such atmosphere only in a hidden, 'illegal' way. Thus these can form an oppositional platform against the official frameworks. In an effective management style the informal groupings can become visible and formal groups can especially be open about their own informal contents. Out of this a vivid inter-group communication and a healthy rivalry can develop.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. SZELEI Ildikó

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

The influence of the management style on the atmosphere of the workplace is many folding. The management is responsible for the fair regulations, prescriptions and norms of the workplace. This is of essential importance from the point of view of the employees, as they can identify with these the most easily out of the workplace relations. Most of such conditions are sensed unconsciously in the person and in the community. Thus it is understandable why the manifested ones are overestimated. If the distribution of benefits and punishments is not fair the loyalty almost automatically declines, the employees will perform only the necessary tasks and will strive for mostly for the appearance performances not the real achievements. 'Therefore, if the manager abuses the power of controlling function or neglect the responsibilities of such function will harm drastically the organization by obstructing the identification and damage the workplace atmosphere.

The management style is essential in the leading and decision making function from the point of view of the atmosphere of the workplace. It is about manifestations of subtle, hardly definable nuisances of behaviour. However their effect on the employees is significant. The way the manager gives orders, asks for information, makes the decisions and behaves in social situations is in the focus of attention of the working community. The expressions of the leader might easily hurt others and may cause inhibitions in the employee. They may also be discouraged to say no. Good ideas, constructive initiatives might not get realized because the employees can not foresee the reactions of the management. The power of leaders can result fear and suspicion among the subordinates, sometimes it might reach a paranoid degree. It weakens the mental-hygiene of the organization.

If the manager will not recognize these processes, can not be sympathetic and can not place oneself into the 'shoe' of the employees might make a lot of hidden mistakes. The practice of power by leaders in leading position is a usual, often almost natural mistake. It is also a mistake if they take the distinguished attention (devoted to their position and not their personality) far too seriously, they get used to it and take it for granted. The personality behind the leading role is usually hidden or is manifested in a distorted manner. If the leader is authoritarian will miss the direct communication, required by all employees, will miss the free mutual exchange of ideas, that the decision making and the directives require, and will miss the tolerance of diverse opinions. A gap can slowly grow in between the manager and the employees, however it is invisible but its consequences are rather serious. In such a case instead of identification the employees will alienate from the organization more and more.

Such state of affairs will stress and overburden the leader as well. Not being able to recognize the root of the problems he will try to help by a stricter control and attention. Thus this person will get into emotional tension and will get hurt as the reactions of the employees will not be understandable and reasonable for him. Some form of the developing and the improving of group behaviour of the employees is necessary from a mental-hygienic point of view. However the necessity and main features of such aspect is well known, the ways of realization are not yet. All participants are somehow responsible for the quality of the workplace atmosphere and therefore everyone should cultivate it. Further training of human expertise and the construction of self-help networks would be necessary.

According to the experiences managers' neurotic symptoms (such as fatigue, the decline of concentration, hand trembling, dizziness, paleness, serious headache) do make the personality's accommodation to the environment and performance of leading role more difficult, however these do not mean the personality's break of relation with his/her environment or the loss of decision making capacity.

Inner tensions might lose their importance within stressed groups and the members will more and more accept a strict leading. The larger the danger seems from the outside, the more intensive the stress is and the more important the group tasks are seen by the members, the chance of the leader's manipulating the members will get higher. Group members will also accept strict leading easier what is more they will feel it inevitable.

Mental conditions of effectiveness of a small working group:

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. SZELEI Ildikó

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

The maturity and the efficiency of a group depend on a number of objective and subjective conditions. There are essential conditions that are crucial and in the lack of which these can not be realized. These conditions are the following:

- *Mutual trust.* It takes a long time to formulate it and can be damaged easily. It can be realized if everyone in the group can feel free to express what they think of a given problem. Everyone may pose questions that might reveal their ignorance and everyone can contradict anything without the fear of becoming ridiculed, revenged or any negative reactions.
- *Mutual support.* It develops if the group members are frankly concerned with each others' improvement, personal achievements and care about the good working results of the other. If mutual support is created in a group the individual member will not have to waste time to defend the individual self and the position. In the common efforts of the group everyone will be provided and will provide support.
- *Real communication.* Communication has two sides: the seeker's openness and sincerity, and the listener's true attention free of prejudices. Real and open communication is possible if no one has to be over cautious, as there is an atmosphere of mutual trust and support.
- *The recognition and solution of conflicts.* People differ from each other on the base of their specific features and may have different views. According to the heritage of the former, 'Human Relations' school people tend to create harmony among each other by all means. In an effective group (where there is mutual trust, support and real communication) members accept and take conflicts as inevitable things, and even they can see in what way these can be advantageous. The conflict can create a new situation and development most often can derive out of it. The solution of conflict anyhow is always a group process. The trust in the leader's capacity to solve conflicts among employees is nothing else but a myth.
- *Mutual respect of personality.* Within a goal oriented group certain decisions are made by the whole group as all members are supposed to contribute to the realization. An effective group will not require conformity from the members. A group however might easily get into a situation when the decisions are made instead of the individual, it is forced onto the individual member even that the individual's own development and the interest of the group would also require an individual, personal decision making process.

People can often be heard to complain about their workplace as the source of their nervousness and as the circumstances disturbing their mental balance. It is interesting to observe that frustrated individuals criticize and complain the most. However this is not the same as sensitive people's characteristic behavioural patterns. Mental problems can cause serious physical symptoms. Leading position in itself can be a source of stress: worry about deadlines, organizational problems, complaining employees. Conflicting roles, overburden can result stress. A boss especially, as a source of stress for others can influence the subordinates' self respect in a negative way and thus can harm their carrier perspectives. If an employee feels that the manager is hostile towards and not in favour of him or her, then this person might suffer from anxiety. It can have a number of negative effects as the decline of self-respect and worsening capacity of concentration on work. It is reasonable for managers to think their own responsibility and leading methods over. As a result of the requirements of the age it is inevitable that individual leader's have a high responsibility in maintaining the employees mental health.

Kulcsszavak: Vezetés, pedagógia, mentális állapot

Keywords: Leadership, pedagogy, mental state